

BŪVKULTŪRA

European Heritage Days
Eiropas kultūras
mantojuma dienas

EIROPAS KULTŪRAS MANTOJUMA DIENAS 2020

BŪVKULTŪRA

BAUKULTUR
2020

SATURA RĀDĪTĀJS

BŪVKULTŪRA	5
KURZEME	
RŪMENES MUIŽA	11
MĀKSLINIEKU DARBNĪCU UN REZIDENČU CENTRS "SERDE" AIZPUTĒ	15
KULDĪGA	19
PĀVILOSTAS PILSĒTBŪVNICISKAIS RISINĀJUMS	23
APRIĶU EVANĢĒLISKI LUTERISKĀ BAZNĪCA	27
8 MELNIE PIE VENTAS	31
"KALDERU" MĀJA JŪRKALNĒ	35
SALDUS MŪZIKAS UN MĀKSLAS SKOLA	39
LIEPĀJAS VALSTS 1. ĢIMNĀZIJA	43
OSTAS IELAS PROMENĀDE VENTSPILĪ	47
LATGALE	
DAUGAVPILS CIETOKSNIS	53
RĒZEKNES ZAĻĀ SINAGOGA	57
DAUGAVPILS VIENĪBAS NAMS	61
RĪGA	
HANZAS PERONS	67
KALNCIEMA IELAS ANSAMBLIS	71
ĶĪPSALAS KOKA ĒKU KOLEKCIJA	75
ĒKA VECRĪGĀ SKĀRŅU IELĀ 11	79
BERGA BAZĀRS	83
TORŅAKALNA LUTERA BAZNĪCAS DRAUDZES NAMS	87
DAILES TEĀTRIS	91
"TRĪS BRĀĻI"	95
RĪGAS DIZAINA UN MĀKSLAS VIDUSSKOLA	99
VIDZEME	
CĒSIS	105
LĪGATNES PAPIRFABRIKAS CIEMATS	109
ĒRMAŅU MUIŽA	113
OLERU MUIŽA	117
SALACGRĪVAS TOP! VEIKALS	121
ĶURMJI	125
ZEMGALE	
DOBELES MŪZIKAS SKOLA	131
BRUKNA	135
JELGAVAS VALSTS ĢIMNĀZIJA	139

THE LIST OF CONTENTS

6	<i>BAUKULTUR</i>
KURZEME	
12	THE RŪMENE MANOR ARTIST RESIDENCY AND WORKSHOP CENTRE <i>SERDE</i>
16	KULDĪGA
20	THE URBAN CONSTRUCTION SOLUTION OF PĀVILOSTA
24	THE APRIĶI LUTHERAN CHURCH
28	8 BLACKS AT THE RIVER VENTA
32	THE <i>KALDERI</i> HOMESTEAD IN JŪRKALNE
36	THE SALDUS SCHOOL OF MUSIC AND ART
40	THE LIEPĀJA STATE GYMNASIUM NO 1
44	THE OSTAS STREET PROMENADE IN VENTSPILS
48	
LATGALE	
54	THE DAUGAVPILS FORTRESS
58	THE RĒZEKNE GREEN SYNAGOGUE
62	THE UNITY HOUSE
RĪGA	
68	THE HANSA PLATFORM
72	ARCHITECTURAL ENSEMBLE OF KALNCIEMA STREET
76	COLLECTION OF WOODEN BUILDINGS IN ĶĪPSALA
80	THE BUILDING ON SKĀRŅU STREET 11
84	THE BERGS BAZAAR
88	THE TORŅAKALNS CHURCH
92	THE DAILES THEATRE
96	THE THREE BROTHERS
100	THE RIGA SCHOOL OF DESIGN AND ART
VIDZEME	
106	CĒSIS
110	THE LĪGATNE PAPERMILL VILLAGE
114	THE ĒRMAŅI MANOR
118	THE OLERI MANOR
122	TOP! STORE IN SALACGRĪVA
126	ĶURMJI
ZEMGALE	
132	THE DOBELE SCHOOL OF MUSIC
136	THE BRUKNA MANOR
140	THE JELGAVA STATE GYMNASIUM

BŪVKULTŪRA

DR. ARCH JURIS DAMBIS
NACIONĀLĀS KULTŪRAS MANTOJUMA PĀRVALDES VADĪTĀJS

Eiropa ir īpaša vieta pasaulē, kur visaugstākajā koncentrācijas pakāpē sastopams izcils būvētais mantojums. To pierāda UNESCO pasaules mantojuma saraksta objektu atspoguļojums kartē un tūrisma galamērķi, uz kuriem dodas miljoniem cilvēku, meklējot sajūtas, kultūras mantojuma īpašās vērtības un noskaņas starojumu. Eiropa pārsteidz visu pasauli ar apbrīnojamiem pilsētībūvniecības šedevriem, baznīcām, muižām, pilīm, dārziem, parkiem, teātriem, senām industriālām būvēm. Eiropā ir meklējami profesionālās arhitektūras pirmsākumi, kas gadsimtiem ilgi noteikuši arhitektūras tendences. Tomēr mūsu pragmatiskajā laikmetā arvien vairāk vērojamas būtiskas pārmaiņas Eiropas būvētajā vidē, atpaliekot no iepriekš sasniegtās kvalitātes.

Vide, kurā mēs dzīvojam, strauji mainās. Ainava pārvēršas, iegūstot jaunus vaibstus, tiek noārdītas vecās apbūves teritorijas un veidotas jaunas. Būvēto mantojumu apdraud pati būvniecība. Vēsturiskai apbūvei arvien vairāk piekļaujas jaunā apbūve, kas ar pārspīlētu mērogu un tieksmi izrādīties neļauj elpot vēsturiskajiem šedevriem. Dažkārt liekas, ka jaunā apbūve grib atņemt un baudīt arhitektūras mantojuma vairāku gadsimtu laikā nopelnīto uzmanību. Jaunās apbūves teritorijas tik bieži tiek radītas bez estētiskajām kvalitātēm – bez dvēseles. Vārds “skaistums” ir zaudēts. Mūsdienu būvindustrija diktē telpiskās vides attīstības spēles noteikumus, un sociālekonomisko risinājumu pamatojumos dažkārt vērojama liela aizraušanās ar teorētisku un populāru frāžu mētāšanos. Sistēma, kas visaptveroši varētu stāties pretī telpiskās vides kvalitātes noplicināšanai, ir vāja. Kurp mēs esam aizgājuši?

Ir tikai viena iespēja – atgriezties pie kultūras. Kultūra var sekmēt un veicināt ekonomisko, sociālo un vides ilgtspēju daudz efektīvāk nekā ekonomika un būvindustrija pat ar visveiksmīgāko teorijas un procesa vadību. Kultūra var kļūt par būvniecības attīstības politikas stūrakmeni. Te īpaši izceļams būvkultūras koncepts, kas pieņemts 2018. gadā Davosas deklarācijā. Būvkultūra aptver ikvienu cilvēka darbību, kas pārveido būvēto vidi. Tā attiecas uz esošām ēkām, kā arī jaunu ēku, infrastruktūras, publisko un privāto teritoriju un ainavu projektēšanu un izbūvi. Ir pieteikta jauna pieeja būvētās vides veidošanai, kas balstās kultūrā, vairo sociālo saliedētību, nodrošina vides ilgtspēju un sniedz ieguldījumu visas sabiedrības labklājībā. Būvētās vides ērts lietojums, estētika, saikne ar dabisko vidi, telpiskā saskaņotība, mērogs, materiālu izvēle būtiski ietekmē cilvēka dzīves kvalitāti. Vietas izjūta, iespēja cilvēkam identificēties ar savu dzīves telpu sekmē iekļaujošu un saliedētu sabiedrību ar stiprinātu pilsonisku apziņu. Būvkultūras koncepts ir cieši saistīts ar ilgtspējīgas attīstības jēdzienu, kas definēts ANO

BAUKULTUR

DR. ARCH JURIS DAMBIS
DIRECTOR OF THE NATIONAL HERITAGE BOARD

Europe is a special place in the world where an outstanding built heritage can be found at the highest level of concentration. This is proven by the UNESCO World Heritage sites on the map, as well as by tourist destinations visited by millions of people who seek emotions, special values of cultural heritage, and radiant atmosphere. Europe is striking the entire world with amazing masterpieces of urban construction, churches, manors, castles, gardens, parks, theatres and ancient industrial structures. The origins of professional architecture emerged in Europe dictating architectural trends for many centuries. In our pragmatic era, however, we are increasingly experiencing fundamental changes in the built environment of Europe, lagging behind the quality that was achieved in the past.

The environment we live in is rapidly changing. Landscapes are being transformed with new elements. The old buildings are being torn down, and new ones are being erected instead. The built heritage is threatened by the construction itself. Historical buildings are increasingly subjected to new ones, which have exaggerated proportions and a tendency to show off suffocating the historical masterpieces. Sometimes it seems that the new buildings want to steal and enjoy the attention that has been earned by the architectural heritage over the course of the past few centuries. The territories of new construction are very often created without aesthetic qualities and soul. The word ‘beauty’ has lost its meaning. The construction industry today dictates the rules of the game when it comes to the development of the spatial environment, and socioeconomic solutions sometimes are justified with random theoretical and popular phrases. The system that could stand against the degradation of the quality of the spatial environment is weak. Where have we gone wrong?

There is just one opportunity here – to return to culture. Culture can facilitate and encourage economic, social and environmental sustainability far more effectively than economy and the construction industry, even with the most successful theories and process management. Culture can become a cornerstone of a construction development policy. The concept of construction culture adopted in the 2018 Davos Declaration must be particularly emphasised. *Baukultur* refers to every human activity that transforms the built environment. It refers to existing buildings, as well as the design and construction of new buildings, infrastructure, public and private areas, and landscapes. A new approach to building a culture-based environment has been announced; it facilitates social consolidation and environmental sustainability, and contributes to the wellbeing of society. Comfortable use of the built environment, its aesthetics, connection

Pasaules Vides un attīstības komisijas ziņojumā "Mūsu kopējā nākotne" 1987. gadā un kopš 1992. gada tiek aktīvi lietots. Ilgtspējīga attīstība nodrošina šodienas vajadzību apmierināšanu, neradot draudus nākamo paaudžu vajadzībām. To raksturo trīs savstarpēji saistītas dimensijas – vides, ekonomiskā un sociālā. Būv kultūras koncepts atbildībā pret nākotni ievieš savstarpēju un laikmetus vienojošu kultūras dimensiju, uzsverot kvalitāti nevis kvantitāti. Kvadrātmetru un kubikmetru domāšana jānomaina ar vietas kvalitātes un identitātes domāšanu. Mums arvien vairāk jādomā par to, ko, kur, kā un kad būvēt. Aktuālāks kļūst atbildīgs zemes lietojums, būves vajadzība, kalpošanas mūžs, ieguldījumi, lietošanas izmaksas, pēc iespējas cenšoties izmantot jau uzbūvēto. Tomēr dažkārt vide ir jāattīra no nepiemērotas apbūves, jāļauj tai elpot. Teorijām jābūt izvērtām, konkrētos apstākļos adaptētām. Katra vieta vispirms ir paredzēta cilvēkiem, kas tur dzīvo. Zaļa vide – tas var būt tikai sauklis. Mobilitāte ir mūsdienu priekšrocība; apkarojot transportu, var zaudēt mobilitāti.

Tāpēc mūsdienu straujajā, notikumiem un pārmaiņām bagātajā laikmetā katrai Eiropas valstij jāpievērš lielāka uzmanība būv kultūrai, šī jēdziena jaunā izpratnē. Tā ir saruna par kvalitāti, sinerģiju starp dažādām kategorijām, apstākļiem, ļoti plašu interešu un principu ievērošanu, paredzot laiku pārdomātai lēmumu pieņemšanai. Ātras atbildes nedod rezultātu; kvalitāte rodas dialogā ar sabiedrību. Katram jāsniedz kvalitātes definīcija, jo tikai kopā mēs varam iegūt visaptverošāku kvalitātes jēdziena izpratni. Stiprinot profesionalitāti, jāveido izpratnē balstīts dialogs ar sabiedrību, jāpanāk labāka vērtību izpratne, oriģinālas, vēsturiskas substances informatīvās un sajūtu radošās nozīmes cienišana, mūsdienu un nākotnes vajadzībām atbilstoša arhitektūras un dizaina kvalitāte.

Reaģējot uz notiekošo, Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde 2020. gadā īpašu uzmanību pievērš būv kultūrai. Eiropas kultūras mantojuma dienās tiek izcelti būvniecības kvalitāti raksturojoši objekti. Iepazīstoties ar tiem, mēs varam ieraudzīt un izprast, kas šo kvalitāti veido, domāt par to, ko mēs varam mācīties no pagātnes! Pagātne ir mūsu pieredze, tā māca dzīvot atbildīgi pret nākotni.

with the natural environment, spatial harmony, scale and material selection have a significant impact on the quality of human life. A sense of place, an opportunity for a person to identify with his or her living space encourages an inclusive and consolidated society with a strengthened civil consciousness. The concept of *Baukultur* is closely linked to the concept of sustainable development as defined in the 1987 report of the United Nations World Commission on Environment and Development entitled *Our Common Future*. It has been actively used since 1992. Sustainable development ensures that today's needs are met without creating a threat to the needs of future generations. It is characterised by three mutually linked dimensions – environmental, economic and social. The concept of *Baukultur*, in its responsibility for the future, introduces a cultural dimension that builds a bridge from one era to another, emphasising quality rather than quantity. The thinking model of square metres and cubic metres must be replaced by the thinking of the quality and identity of the place. We must think increasingly more about what, where, how and when to build. Responsibility for land use, construction needs, lifetime, investments and usage costs will become considerations of greater importance, trying to make use of what has already been built. However, sometimes the environment needs to be cleaned from inappropriate buildings that suffocate it. Theories must be balanced and adapted to specific circumstances. Each place is first and foremost meant for the people who live there. A green environment – it can only be a slogan. Mobility is an advantage in the present-day world. If we combat transport, we may lose mobility.

Therefore, in today's rapid era full of events and changes, each European country should pay more attention to *Baukultur* in a new understanding of the concept. It is a discussion about quality, synergy among various categories and circumstances, respect for very broad interests and principles, making sure that there is enough time for informed decision-making. Quick answers will not yield results. Quality arises in dialogue with the public. Each person must provide a definition of quality, because only together we can reach a more comprehensive understanding of the concept of quality. Strengthening professionalism requires an awareness-based dialogue with society so as to ensure a better understanding of values, respect for the informative and evocative meaning of the original and historical substance, as well as the quality of architecture and design relevant to the present-day and future needs.

In response to what is happening, in 2020 the National Cultural Heritage Board is paying particular attention to *Baukultur*. Sites that are emblematic of the quality of construction are highlighted in the European Heritage Days. If we learn about these, we can see and figure out what constitutes this quality and think about what we can learn from the past. The past is our experience, and it teaches to live responsibly towards the future.

KURZEME

RŪMENES MUIŽA

JĀNIS ZILGALVIS

Rūmenes muiža (Ruhmen) kā zemes lēnis minēta jau 1331. gadā. Laika gaitā īpašnieki mainījušies, un jauno neogotisko kungu māju 1876. gadā, domājams, pēc arhitekta Teodora Zeilera (Seyler) projekta, cēla Viktors fon Disterlohe (von Dusterlohe). 1892. gadā muižu nopirka Rīgas tirgotājs Edgars Lira (Lyra), un viņa laikā mājas galā piebūvēta veranda renesanses formās ar izvērstām kāpnēm. Pēc E. Liras nāves muižā sāka saimniekot Eižens Švarcs (Schwartz). Savukārt viņa laikā pēc 1905. gada ēkas galā piebūvēts apjoms ar lēzenu divslīpju jumtu, kurā iekārtota virtuve. 1925. gadā muižu no iepriekšējā saimnieka atpirka Laura Daugule. Viņas dzimtai bija jāpārdzīvo visas padomju laika grūtības. 1950. gadā kungu mājā ierīkota pamatskola. Skolai beidzot pastāvēt, ēka tika pamesta. Tās telpās Trešās atmodas sākumā varēja ieiet jebkurš un darīt ko vien sirds vēlas. 20. gadsimta 90. gadu sākumā muiža tika privatizēta un vēlāk pārdota.

2004. gadā Dana Beldimane-Karlsons no ASV apmeklēja vairākas Kurzemes muižas, jo vēlējās rast lauku īpašumu ģimenes atpūtai. Rūmene nonāca minētās kundzes uzmanības lokā, un tā drīz kļuva par ģimenes īpašumu. 2009. gadā tika pabeigta kungu mājas rekonstrukcija. No jauna, nenojaucot vēsturisko ēku,

THE RŪMENE MANOR

JĀNIS ZILGALVIS

First records of the Rūmene Manor (Ruhmen) date back to 1331, where it is mentioned as a feudal property. Over the centuries, the estate has had many owners, but it was Victor von Dusterlohe who built the new master's house in the Neo-Gothic style in 1876 based presumably on the design by architect Theodor Seyler. In 1892, the Manor was sold to merchant Edgars Lyra from Riga, and during his ownership a veranda was added to the house featuring Renaissance shapes and extensive stairs. After Lyra's death, the ownership was passed to Eugene Schwartz. Under his supervision, in 1905, a section was added at the end of the main house with a gently pitched two-slope roof housing a kitchen. In 1925, the Manor was sold to Laura Daugule. Her family had to endure all the hardships of the Soviet time. In 1950, the main house was turned into a primary school. After the school closed, the building was left abandoned. During the early days of the Third Awakening, anyone could walk in and do whatever they wanted. In the early 1990s, the Manor was privatised and sold.

In 2004, Dana Beldimane-Karlsons from the USA toured several manors in Kurzeme looking for a suitable countryside estate to be made into a family retreat. The Rūmene Manor attracted her interest and soon enough her family owned the estate. The reconstruction of the main house was completed in 2009. Without demolishing the historical building, a spacious cellar was built, a new first floor was added and the low extension at the western wing was replaced with a glass kitchen outbuilding with the herbs and spices garden on top (by architecture company *Zaigas Gailis birojs*). Overall, the historical features of the main house were preserved, while the newly-created volumes were complemented with modern elements. The interior itself is a very successful harmony of historical elements and modern design. Zaiga Gaile explains: "The purpose of the renovation

izbūvēts plašs pagrabs, uzcelts otrais stāvs un zemās rietumu puses piebūves vietā tika izbūvēta stiklota virtuves daļa ar garšvielu dārzu augšpusē (arhitektes Zaigas Gailēs birojs). Kopumā saglabāta vēsturiskā stilistika, taču jaunradītos apjomus papildina arī mūsdienu elementi. Interjers ir ļoti veiksmīga vēsturisku elementu un mūsdienu dizaina saspēle. Kā norāda Zaiga Gaile: "Atjaunošanas mērķis nebija restaurēt muižas kādreizējo dzīvi, tāpēc kungu mājas interjera tēls veidots kā vīzija par atmosfēru, kas kādreiz varēja valdīt lauku muižā. Interjers veidots kā viena kopēja gaiša un gaismas caurstrāvota telpa, kuras iekārtas un priekšmetu kolekcija cenšas jūtīgi savienot dažādu laikmetu un stilu objektus." (Gaile Z. Rūmenes muiža. Pirmā burtnīca. Pārbūve. – Rīga, 2009. – 10. lpp.) Drīz vien tika sakopts arī parks, atjaunots mūra žogs, diķa krastmalas un uz saliņu vedošais tiltiņš. Stallis, kurš atmodas sākumā bija grausta stāvoklī, arī tika atjaunots un tajā durvis vēra viesu apartamenti. Tāda pati funkcija ir arī dārza mājai, bijušajai kalpu mājai. Savukārt vāgūzis kalpo kā restorāns ar āra terasi.

Atzīmējot Rūmenes muižas kompleksa atjaunošanas desmitgadi, 2019. gada rudenī tika atklāta kultūras un svinību telpa "Kūts" (arhitektes Zaigas Gailēs birojs). 1913. gadā celtajā ēkā atrodas plaša sabiedrisko pasākumu zāle un viesu apartamenti. Galvenā ieeja akcentēta ar jaunu laukakmeņu mūra rizalītu un trīsstūra frontonu, kas nav svešs pārējām muižas ēkām. Ieejas ailes stiklojums paceļas divu stāvu augstumā, tā vajadzības gadījumā aizsedzama ar monumentālām vārtu vērtņēm. Īpaša noskaņa valda zālē, kas atvērta līdz pat jumta korei, atsedzot iespaidīgas jumta koka konstrukcijas, kas izbūvētas no jauna pēc vēsturiskiem paraugiem. Zāle ir gaismas pielietā un gaiša, pateicoties jumta logiem un baltajam sienu un jumta slīpņu krāsojumam. Savukārt skatuves vietu akcentē telpas galā atsegtais vēsturiskais laukakmeņu mūris. Kopumā ir saglabāts kūts vēsturiskais būvaprums, taču ailu forma un gabarīti, jumta logu izbūves un citi elementi ir traktēti atbilstoši mūsdienu izpratnei, vienlaicīgi tos koordinējot ar vēsturisko ēkas būtību. Arī zāles interjerā jūtams tas pats – gaismā celts viss autentiskais, ar gaumi un dziļu kultūras izjūtu veidotas jaunās formas, uzmanību pievēršot pat vissīkākajām detaļām. Zālē nav nekā lieka – ar lakoniskiem paņēmieniem sasniegts augsts mākslinieciskais pilnskanīgums, kas pauž arhitektes meistarību – sakausēt vienā ansambli jauno ar vēsturisko. Šāds būv kultūras sniegums izdodas tikai retajam.

was not to re-enact the former daily life at the Manor; therefore, the main house was given interior that reflected the vision of the atmosphere that might have once existed in a country estate. The interior was designed as a single bright and light-filled common space where all the accessories and the collection of furnishing articles are trying to cautiously combine pieces from different periods and styles" (Gaile Z. Rūmenes muiža. Pirmā burtnīca. Pārbūve. – Rīga, 2009. – p. 10). Afterwards, efforts were focused on cleaning up the park, renovating the stone fence, watersides and the small bridge leading to the island. The Stable, which at the beginning of the Third Awakening stood in ruins, was also renovated, and arranged into guest apartments. The Garden House, the former servants' house, was given the same function. Meanwhile, the Carriage House was turned into a restaurant, which also features an outdoor terrace.

In 2019, marking the 10th anniversary since the renovation of the Rūmene Manor complex, an art and culture barn was unveiled (designed by architecture company *Zaigas Gailēs birojs*). Built in 1913, the Barn features a spacious event hall and guest apartments. The main entrance is emphasised by a new masonry risalit and a triangle-shaped fronton, a feature common to other buildings of the complex. The glazing of the entrance aperture raises two-stories high and when necessary can be closed up using the monumental doors. The hall provides a special feel with open ceiling up to the ridge exposing impressive timber roof constructions built anew according to historical examples. The room is full of light due to the roof windows and the white walls and ceiling. The stage part of the hall is highlighted by the exposed original stone wall. Overall, the historical construction volume of the Barn was preserved, while the shape and dimensions of apertures, roof window installation and other components were interpreted according to modern perception. Yet, at the same time modern additions are harmonised with the historical spirit of the building. The same applies to the interior of the hall – it highlights everything authentic, every new line designed with an utmost taste and sense of culture while paying attention to the tiniest detail. Nothing is redundant in the hall. By means of concise methods, a highly artistic harmony has been achieved expressing the architect's genius to fuse the new and the historical into a single ensemble. In terms of *Baukultur*, only a few can achieve such excellence.

MĀKSLINIEKU DARBNĪCU UN REZIDENČU CENTRS “SERDE”

ERVĪNS KRAUKLIS

Gadās, ka cilvēki mēdz svinēt otrās dzimšanas dienas. Parasti tas notiek, brīnumainā kārtā atveseļojoties no nāvējošas kaites vai izglābjoties nelaimes gadījumā. Šāda analogija un pamatots iemesls liksmi svinēšanai nāk prātā, pētot Atmodas ielas 9 nama pēdējo trīsdesmit gadu vēsturi, kura vairs nav nodalāma no 2002. gada 11. februāri dibinātās Starpnozaru mākslas grupas “SERDE”. Tiesa, tobrīd mākslinieki Jānis Zvirgzds-Zvirgzdiņš un Signe un Uģis Puceni, “SERDES” dibinātāji, vēl nenojauta, ka aizsācies viens no veiksmīgākajiem projektiem Latvijas būv kultūras vēsturē.

18. gadsimta beigās būvētais ēku komplekss Aizputē kopš 1995. gada bija stāvējis tukšs un pamests, jau novests grausta stāvoklī, kļūstot par apgrūtinājumu pašvaldībai. Būvniecības arheologs Juris Zviedrāns atceras, ka arhitektoniski mākslinieciskā izpēte veikta, jo Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija to pieprasīja pirms ēkas nojaukšanas. Acīmredzot izpētes process un tās rezultāti aizkavējuši šķietami nenovēršamo ēkas iznīcināšanu pietiekami ilgi, lai 2002. gada vasarā varētu sākties tās otrais mūžs. Tā laika Aizputes pilsētas valdes priekšsēdētājs Pēteris Hanka min, ka pašvaldība bijusi priecīga “atbrīvoties no viena grausta” un deputātu lēmums par īpašuma nodošanu “SERDES” rīcībā bijis vienbalsīgs. Šodien Hanka neskopojas ar atzinību Signes un Uģa Pucenu veikumam.

Aizpute ir viena no senākajām Kurzemes pilsētām (pirmo reizi minēta 1254. gadā) ar bagātu vēsturi un izcilu arhitektūras mantojumu. Pazīstamākie objekti

ARTIST RESIDENCY AND WORKSHOP CENTRE *SERDE*

ERVĪNS KRAUKLIS

People sometimes celebrate their second birthday. This usually happens when someone miraculously survives a deadly disease or an accident. This analogy for merry celebrations comes to mind when looking at the 30-year history of the building on Atmodas Street 9, which cannot be separated from the Interdisciplinary Arts Group *SERDE* established on 11 February 2002. It must be noted that the founders of *SERDE*, artists Jānis Zvirgzds-Zvirgzdiņš, Signe Pucena and Uģis Pucens, did not know at the time that one of the most successful projects in the history of *Baukultur* in Latvia had begun.

The complex of buildings in Aizpute built in the late 18th century had been abandoned and empty since 1995. Being a wreck, it had become a burden for the municipality. Construction archaeologist Juris Zviedrāns recalls that architectural and artistic research was carried out at the building because the State Inspection for Heritage Protection (currently, the National Heritage Board) required such an inspection before the demolition. Apparently, this process delayed the seemingly inevitable demolition of the building long enough to ensure that it could start a new life in the summer of 2002. Pēteris Hanka, who was the Chairman of the Aizpute Town Council at the time, says that the municipality was pleased to ‘get rid of a wreck’ and recalls that the members of the Council unanimously voted for passing the building over to *SERDE*. Today Hanka praises the accomplishment of Signe and Uģis Pucens.

ir Ordeņa pils, Sv. Jāņa evaņģēliski luteriskā baznīca, Jaunā pilsmuiža, Lielā sinagoga, dzirnavas, pilskrogs u. c., tostarp izteismīgais Ģertrūdes Lindbergas kartonāžas fabrikas ķieģeļu mūra korpuss, kurš 1960. gadā kļuva par savulaik visā Padomju Savienībā labi zināmo metāla furnitūras rūpnīcu “Kurzeme”. Tik tiešām, Aizputē ir ko redzēt! Tomēr, tāpat kā daudzās citās Latvijas pilsētās, koka apbūves mantojums nav izpelnījies pienācīgu ievēribu. “Mūsu pilsētā vienkārši nemil veco apbūvi”, saka kāda pilsētniece intervijā vienā no “SERDES” izdotajām “Tradīciju burtnīcām”. “Te nav tādi cilvēki ar tādu rocību”, viņa piebilst, “ja dome nemainīs savu nostāju, tad nenotiks nekas”. Padomju okupācijas laikā vēsturisko vecpilsētu nacionalizētajos namos bieži izmitināja nabadzīgākos iedzīvotājus bez intereses par ēku uzturēšanu, un tie tika nolietoti un izpostīti ar pārbūvēm. Vecās koka ēkas daudzviet uzskata par apgrūtinājumu vēl šobaltdien, to atjaunošanu – par dārgu un nepaveicamu, savukārt tehnisko stāvokli – par nelabojamu. Būv kultūras mantojuma nozīmi vērtē kā tūristu atrakciju, bet nereti par racionālu risinājumu pieņem seno ēku nojaukšanu, to vietā atstājot tukšus laukumus, ierīkojot autostāvvietas vai labākajā gadījumā būvējot košas vēsturisko namu replikas bez autentisku būvpaņēmieru un materiālu izmantojuma.

“SERDE” ir piemērs, kas rāda citu pieeju – dzīvu, radošu, tajā pašā laikā pētošu, saudzējošu un papildinošu. Šeit īstenota lēna un pamatīga pieeja koka arhitektūras mantojuma uzturēšanā, kas radniecīga Skandināvijas zemēs pieņemtajai. To raksturo nemītīga izglītošanās un godprātīga attieksme pret vēsturisko būvsubstanci, lielu daļu darbu veicot pašu spēkiem. “SERDĒ” šajos astoņpadsmit gados nepārtraukti un secīgi īstenoti neskaitāmi projekti: mākslinieku rezidences, tradicionālās kultūras darbnīcas un ekspedīcijas, starptautiskās restaurācijas nometnes, analogās fotogrāfijas darbnīcas. Katru gadu norisinās starptautiskais čuguna tēlniecības simpozījs. Kopš 2007. gada izdotas jau 22 dažādām tēmām veltītas, pašu vāktos materiālos balstītas “Tradīciju burtnīcas”. “SERDĒ” ir labi aprīkotas keramikas un galdniecības darbnīcas, bet alus darbnīcā brūvē teicamu alu un tecina brandavu pēc paaudzēs pārbaudītām receptēm. “SERDES” ietekme sniedzas daudz tālāk par Atmodas ielas mājīgo pagalmu un Aizputes robežām, iedvesmojot un iedrošinot entuziastus visā Latvijā. Uģim un Signei Puceniem ir izdevies izveidot “SERDI” kā vienotu veselumu, kur nav iespējams nošķirt būvi no tajā notiekošajiem kultūras, tai skaitā būv kultūras, un sabiedriskās dzīves procesiem. Vēlu “SERDEI” daudz laimes pilngadības jubilejā, kā arī prieku, enerģiju, pelnītu atzinību un sabiedrības atbalstu nākotnē!

Aizpute is one of the oldest towns in Kurzeme (Courland), first mentioned in documents in 1254. It has a wealth of history and an outstanding architectural heritage. Among the most well-known objects one can mention the Livonian Order Castle, St John's Evangelical Lutheran Church, the New Castle Estate, the Great Synagogue, a windmill, a castle saloon, etc., including the impressive brick and masonry building of the Gertrude Lindberg cardboard factory. In 1960 it became a factory Kurzeme, which manufactured metal fittings and was popular all throughout the Soviet Union. Indeed, Aizpute is an exciting destination! However, similarly to many other towns in Latvia, the heritage of wooden buildings has not attracted sufficient attention. “People in our city just don't like old buildings,” a local resident told in an interview that was published in one of the Tradition Notebooks issued by *SERDE*. “People just don't have the money, and if the Council doesn't change its strategy, nothing will happen,” she added. During the Soviet occupation, nationalised buildings in the old and historical city were mostly let to the most destitute people who had no interest in maintaining the buildings. As a result, the buildings became dilapidated and damaged with unauthorised reconstructions. Even today, the old wooden buildings are considered a burden, their restoration too expensive and their technical condition unrepairable. The importance of the *Baukultur* heritage is seen as a tourist attraction, but often a decision is made to demolish the old buildings replacing them with empty areas, car parks or, at best, colourful replicas of historical buildings built without authentic construction techniques and materials.

SERDE is an example that offers a different approach – one that is vibrant, creative, and also exploratory, nurturing and contributing. A slow and careful approach towards the maintenance of the wooden architecture heritage reminds of the strategy followed in Scandinavia. The process involves continuous education and acting in good faith when working with historical buildings. If possible, the works are carried out on one's own. During the past 18 years, *SERDE* has constantly implemented countless sequential projects: artist residencies, traditional culture workshops and expeditions, international restoration camps, analogue photography workshops, etc. Each year an international cast iron sculpture symposium takes place in *SERDE*. Since 2007, twenty two Tradition Notebooks have been published on various topics. *SERDE* has well-equipped ceramics and carpentry studios. Its brewery brews delicious beer and produces brandy following the recipes of previous generations. The impact of *SERDE* stretches far beyond its cosy yard on Atmodas Street and the borders of Aizpute, inspiring and encouraging enthusiasts all over Latvia. Uģis and Signe Pucens have managed to create *SERDE* as a unified whole, where the building cannot be separated from the cultural events, including the processes of *Baukultur* and public events. I wish *SERDE* a lot of happiness, joy, energy, appreciation and public support on its 18th anniversary and in future!

KULDĪGA

ZAIGA GAILE

Katru pavasari aprīlī ļaudis dodas uz seno Kurzemes galvaspilsētu Kuldīgu skatīties lidojošo zivju izrādi Ventas rumbā. Gadu simtiem vimbas dodas augšup pa upi, kur savā nārsta ceļā sastop divus metrus augsto Eiropas platāko ūdenskritumu (100 m). Sudrabainās zivis cenšas to pārvarēt ar lēcieniem. Ūdenskrituma šalkoņā cilvēki pulcējas uz ķieģeļu tilta un Ventas stāvajos krastos pie Alekšupītes iztekas ūdenskrituma lēkā pa slidenajiem akmeņiem, cenšoties nokļūt iespējami tuvāk ūdenskritumam. Vasarās pilsētnieku skaistākais piedzīvojums ir pelde Ventas rumbā. Pēcāk ļaudis izklīst likumainajās ieliņās un satiekas Rātslaukuma krodziņos. Jau iebraukšana gleznainajā pilsētā ir karaliska – atjaunotais 19. gadsimtā celtais tilts pāri Ventai uzreiz ieved vecpilsētas centrā, kur starp koka un mūra māju apņemtajām bruģētajām ieliņām vijas straujā upe, preti kalnā lielo koku paēnā slejas Svētās Katrīnas baznīcas majestātiskais tornis. Var bezgalīgi kļīst pa Kuldīgas pagalmiem ar augstajiem šķūņiem ar galerijām, starp kārtīgi sakrautajām malkas piramidām iemaldīties mazos puķu dārziņos.

Senā Kurzemes apmetne *Goldingen* Ventas krastā tiek datēta ar 12. gadsimtu, kur vairākus gadsimtus nozīmīgākā celtnie bija Ordeņa pils. Kuldīgas pilsēta īpaši uzplauka 17. gadsimtā Hercoga Jēkaba laikā kā rūpniecības un tirdzniecības centrs, kas spēja apgādāt ar vietējiem ražojumiem Kurzemi un kaimiņzemes. Pilsētā attīstījās amatniecība un aprīnas vērtā mēroga ražošana – koka, metāla, vilnas, ādas apstrāde, ziepju vārišana. Pilsētas Rātslaukuma tirgū nebija kur Kuldīgā ražotai adatai nokrist – tas bija ļaužu, pajūgu un preču pilns.

KULDĪGA

ZAIGA GAILE

Every spring people flock to Kuldīga, the former old capital of Kurzeme (Courland), to witness fish jumping up the Rumba waterfall in the River Venta. For centuries, fish (Vimba) have been swimming upstream the River Venta to spawn and their swim is interrupted by the Europe's widest waterfall (100 m), which is two metres high. The silvery fish try to overcome the waterfall by jumping. Surrounded by the burbling sound of the waterfall, people gather on the massive brick bridge, as well as try to get as close as possible to the Rumba waterfall by jumping from one wet stone to another near the steep banks of the River Venta at the waterfall of the River Alekšupīte. In summertime, the best daily adventure is going for a swim in the Rumba waterfall. After having enjoyed themselves, people disperse in the town's winding streets and meet at the taverns on the Town Square. The arrival to the scenic town itself is fabulous – the restored 19th century brick bridge across the River Venta leads right into the centre of the old town where between the cobblestone streets and wooden and stone houses a small, but swift River Alekšupīte runs. Everyone there will notice the majestic tower of St Katrīna Church standing on a hill surrounded by large trees. One can endlessly wander the town's yards with the high wood sheds with galleries and find oneself in the midst of little flower gardens among accurately stacked wood pyramids.

Historically known as *Goldingen*, the old settlement on the banks of the River Venta dates back to the 12th century where the fortress of the Order was the most prominent building for centuries. The town of Kuldīga particularly started to flourish in the 17th century during the rule of Duke Jakob Kettler when the town grew into an industrial trade centre that supplied locally made products not only in the Duchy of Courland, but also abroad. Crafts developed, as well as production of timber, iron, wool products, tanning, and soap making grew on an impressive scale. During fairs, the Town Square was as crowded as a beehive – full of people, carts and products.

2003. gadā es piedalījos rituālā, kurā Kuldīgas vecpilsēta Ventas senlejā tika iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma Latvijas nacionālajā sarakstā. Pilsētas Rātslaukumā tika ierakta plāksne. Ar apbrīnojamu neatlaidību un pacietību pilsētas domes vadība tuvojās Kuldīgas iekļaušanai prestižajā UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā.

Vēsturiskajā vecpilsētā Kuldīgas vadības iedibinātie būv kultūras kritēriji ir katram pilsētniekam pašsaprotama norma. Arī brīvdienā, kad pastaigājamiem pa likumainajām ieliņām, kāds vīrs sēž uz palodzes un kasa nost krāsojuma kārtas no vecā loga. Kuldīgā nav neviena plastmasas loga! Katru ēku grezno atjaunotas koka durvis, vecās ēkas netiek siltinātas, neviens šķūnis netiek nojaukts, neviens žogs nav nejaušs, ir tikai māla kārņiņu jumti, un pat lietus ūdens notekcauruļu izbūve pēc tradicionālajām metodēm tiek kontrolēta. Kā tas iespējams? Ar ilgstošu audzināšanas darbu un piemēru, līdz ierobežojumi kļūst par normu. Iedzīvotājiem ir iespēja mācīties un praktizēt Restaurācijas centrā. Šeit katrs var apgūt prasmes atjaunot koka logus, durvis, pats remontēt savu māju. Kopš mūsu birojam Kuldīgā ir bijušās Adatu fabrikas, vēlāk slimnīcas pārbūves projekts Kalpaka ielā, ir iespēja tuvāk iepazīt Kuldīgas domes būv kultūras politiku. Atjaunotajā ēkā būs Dizaina augstskola, kur darbnīcās jaunieši varēs apgūt metāla un koka apstrādi. Otrajā bijušās slimnīcas ēkā pāri ielai tiek attīstīts PIKC "Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma tehnikuma" projekts. Kuldīga domā par jauniešu piesaistīšanu pilsētai, sniedzot iespēju mācīties vietējās izglītības iestādēs. Secīgi tas nozīmē starptautisku sadarbību ar viesprofesoriem, rezidenču izbūvi, vasaras nometnes un izstādes. Pieredzes apmaiņā kopā ar Kuldīgas domes vadību viesojāmiem līdzīgās studentu pilsētās – Umeā Zviedrijā un Kortrijkā Beļģijā. Pilsētā regulāri notiek starptautiski semināri, konferences un restaurācijas speciālistu meistarklases. Vēsturiskā Kuldīga nav tikai glieta tūristu pastkarte, tā ir dzīva pilsēta, kas attīstās!

In 2003, I took part in a ceremony where the Kuldīga old town situated in the Venta Valley was added to the UNESCO World Heritage Tentative List of Latvia. A stone tablet was buried in the Town Square. With admirable tenacity and patience, the senior officials of the Town Council are working towards including the town of Kuldīga in the prestigious UNESCO World Heritage list.

The *Baukultur* criteria established by the Town Council in the historical centre of the town are self-evident for every resident. Even on a holiday when we happened to walk the town's winding streets, we saw a man sitting on a windowsill scrubbing off layers of paint from an old frame. There is not a single plastic window in the old town. Each building features a restored wooden door, the old buildings are not being insulated, not a single wood-shed is being demolished and every fence has a purpose. We see only tile roofs and even the rainwater drainage pipes installed using traditional techniques are subject to a strict control. How is that even possible? The answer – by educating and setting an example until restrictions become the norm. Residents have the opportunity to study and practice at the Restoration Centre. There, everyone can learn how to restore wooden windows, doors, or how to fix your own house. Since our company is in charge of the reconstruction project of the former needle factory, later hospital on Kalpaka Street, we have had the chance to become acquainted with the *Baukultur* policy of the Kuldīga Town Council. The restored building will house the School of Design where in workshops students will learn how to work with metal and wood. In another building of the former hospital across the street a vocational school will be founded. The Town Council is dedicated to attract youth to the town by providing opportunities of studying in local educational establishments. This, in turn, implies international collaboration with guest lecturers, construction of residential centres, summer camps and exhibitions. For purposes of experience exchange, together with the officials of the Town Council we visited similar college towns: Umeå in Sweden and Kortrijk in Belgium. Kuldīga regularly hosts international seminars, conferences and restoration master-classes. The historical Kuldīga is not just a cute postcard for a tourist, it is a living and constantly developing town.

PĀVILOSTAS PILSĒTBŪVNICISKAIS RISINĀJUMS

IEVA ZĪBĀRTE

Arhitektūrā ārpus Rīgas ilgu laiku toni noteica Liepājā un Ventspilī notiekošais, un, lai gan šīs pilsētas aktualitāti nav zaudējušas, Latvijas arhitektūras adrešu saraksts ir kļuvis ģeogrāfiski daudzveidīgs. Viens no iemesliem ir Eiropas Savienības fondu finansējuma pieejamība, taču tikpat svarīgs ir kļuvis lokālās identitātes jautājums, cilvēku noturēšana reģionos un ekonomiskās kapacitātes celšana. Ir vietas, kuru popularitāte un arī tēls ir veidojies iebraucēju, kā arī radošo, sporta vai profesionālo interešu kopienu dēļ. Tā, piemēram, Kurzemē Kuldīga ir kļuvusi par restaurācijas ekspertīzes vietu, bet Pāvilosta – par vindsērfinga, jahtu burāšanas, laivošanas un citu aktīvā sporta veidu entuziastu vasaras paradīzi.

Lai gan Pāvilostai ir piejūras ciemata identitāte, kuras neatņemams elements ir Sakas upmala, ostas mols, pludmale un nelielas mājiņas ar divslīpju jumtu, vietai ir pilsētas statuss. Te ir vidusskola, mūzikas un mākslas skola, osta un pa kādam veikaliņam. Vasarā aktivizējas tūrisma business. Vairums māju uzņem lokālos vasarniekus, kam Pāvilostā ir otrs īpašums, vai tūristus. Vieta kļūst arvien populārāka, un pēdējos gados mazpilsētā vērojams būvniecības uzplaukums – ir pagarināts Ziemeļu un Dienvidu mols, izbūvēta promenāde, kas uzlabo pieejamību jūrai,

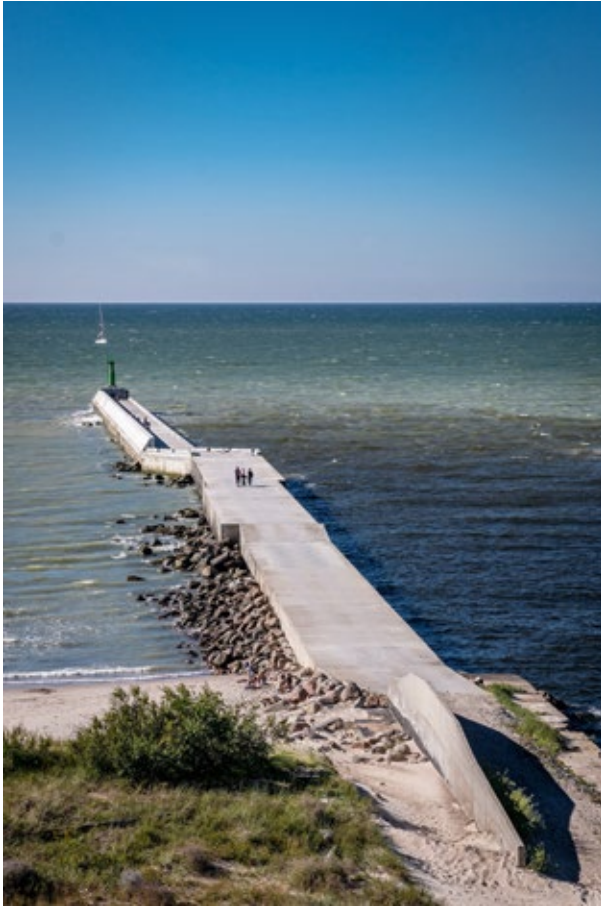

THE URBAN CONSTRUCTION SOLUTION OF PĀVILOSTA

IEVA ZĪBĀRTE

For a long time, the tone of architecture outside Riga was dictated by developments in Liepāja and Ventspils, and even though these cities have not lost their importance, the list of significant architectural sites in Latvia has become geographically more diverse. One of the reasons has been the availability of the European Union funds, but the issues of local identity, community retention and economic growth are of equal importance. There are places whose popularity and image have formed due to newcomers, as well as the communities sharing creative, sports or professional interests. Kuldīga, for instance, has become a centre for restoration expertise in Kurzeme (Courland), while Pāvilosta is a summer paradise for windsurfers, yacht and boat sailors and other active sports enthusiasts.

Although Pāvilosta has the identity of the seaside village, an integral element of which is the banks of the River Saka, the harbour pier, the beach and small houses with a double-slanted roof, the place has the status of a town. Here is a high school, a school of music and arts, a harbour and a few small shops. The tourism business starts in the summer. Most houses welcome either local summer residents, who have a second property in Pāvilosta, or tourists. Pāvilosta is becoming increasingly popular, and over the last years there has been a

kultūras un tūrisma iestādēm, tiek būvēti viesu nami, pilsētā īpašumus iegādājas iebraucēji, tos modernizējot, pārbūvējot vai būvējot no jauna, arhitektūrā ietverot atsauces uz vietas telpisko vēsturi. Parādās arī jauna tipoloģija, piemēram, tūristu un sociālo tīklu lietotāju iecienītās “Peldmājas” uz ūdens (arhitekti Līga Rutka un Jānis Sauka).

Pāvilostas telpisko raksturu veido ortogonālais ielu tīkls un ēku novietojums uz sarkanās līnijas. Ielas ir plašas, piejūras gaismas izbalinātas, un katras ielas galā ir jūra. Nu jau pavisam maz ir palicis veco māju – tās ir pieticīgas, zemas, necilas mājiņas, bez pārkarēm, no ķieģeļiem vai koka, apšūtas ar dēļiem vai balti apmestas, kuru vienkāršību jaunie īpašnieki mēģina pārnest gan jaunbūvēs, gan renovācijās. Citi būvē drosmīgāk, taču ne vienmēr veiksmīgi. Interessants jaunums ir iedvesmoties nevis no vecās arhitektūras, bet Sakas novada tautastērpa brunču zilās krāsas, un šur tur pilsētā parādās gan rudzupuķu zilās fasādes, gan žogi. Tas var nebūt akadēmiski, taču šķiet gana organiski, apzinoties, ka būv kultūru veido tradīciju kopums, un kāpēc tas nevarētu būt tautastērps ar spēcīgu vietas kodu!

Viena no Pāvilostā uz būvētajām privātmājām ar nosaukumu “Sāls māja” (“Brigita Bula arhitekti”) 2019. gadā ieguva Latvijas arhitektūras gada balvu. Žūrija izcēla iederību un uzmanību katrā detaļā, kā arī ekstravaganci, kas sasniegta ar vienkāršiem materiāliem. Māja, kas pilsētas plānā noslēdz ielu tīklu pie pašas jūras, ir labi pamanāma kā vietzīme no ūdens un gaisa perspektīvas. Tā ir uz iekšu vērsta arhitektūras askēze, kas piestāv klusumam, kad vasarnieki ir aizbraukuši un pilsēta ir tukša. Tad sevi piesaka rudens vētras, un mazajai pilsētai ar tās mazo arhitektūru ir jāspēj stāvēt tām pretī.

construction boom. The northern and southern piers have been extended, there is a new promenade to improve access to the sea, as well as culture and tourism sites, new guesthouses are being built, and newcomers are purchasing properties which they modernise, rebuild or build a new including references to the spatial history of the place. A new typology is also emerging, such as the popular Floating Houses (*Peldmājas*; architects Līga Rutka and Jānis Sauka) on the water, which are popular among tourists and users of social networks.

The spatial nature of Pāvilosta is characterised by an orthogonal network of streets, with buildings placed along the red line. The streets are wide and bleached with the seaside light. The sea is at the end of each street. There are very few old houses, which are modest, low, plain-looking, with no roof overhangs, made of bricks or wood, finished with boards or white plaster, etc. The new owners are trying to transfer this simplicity into the new or renovated buildings. Some are more courageous than others, but the result is not always successful. An interesting innovation is to find inspiration not in the old architecture, but in the blue colour of the skirts of the Saka District folk costumes. There are places in town with facades and fences that are cornflower blue. That may not be an academic approach, but it seems to be organic enough if we realise that *Baukultur* is based on a set of traditions. Why not use a folk costume with a powerful code of place?

One of the private houses built in Pāvilosta is known as the Salt House (*Sāls māja*; *Brigita Bula arhitekti*). In 2019, it received the Grand Prix of the annual Latvian Architecture Award. The jury pointed to the fact that the building fit into its surroundings and that every detail was carefully considered. Moreover, according to the jury, extravagance was achieved with simple materials. The house completes the network of streets on the coast of the sea, and it is very noticeable from the perspective of the water and the air. It is an internally focused and ascetic example of architecture, which suits the silent periods when summer holidaymakers are gone, and the town is empty. Then the autumn storms come, and the small town with its small architecture must survive them.

APRIĶU LUTERĀŅU BAZNĪCA

ANNA ANCĀNE

Monogrāfijā “Latvijas māksla baroka laikmetā” mākslas vēsturnieks Boriss Vipers (1888–1967) raksturoja Apriķu baznīcu kā vienu no izcilākajiem 17.–18. gadsimta arhitektūras un mākslas pieminekļiem Latvijā – Kurzemes baroka *par excellence*.¹ Mūsdienās tā ir ne tikai ikonisks sakrālās arhitektūras paraugs, bet apliecina izcila būvētā mantojuma jēdzienu, arhitektūras kvalitāti un iepriekšējo paaudžu radītās vērtības.

Osten-Zakenu dzimtas privātbaznīcas pārbūvi pabeidza 1710. gadā pēc muižas īpašnieku Karla fon der Ostena-Zakena (Carl von der Osten, genannt Sacken) un Annas Marijas fon Bēras (Anna Maria von Behr) iniciātas. Tā atbilst Kurzemei raksturīgajam dievnamu tipam: vienjoma akmens mūra celtne ar poligonālu kora daļu, ķieģeļu un laukakmens mūra sienas apmestas ar kaļķu javu. Būvāpjomam rietumu galā piebūvēja torni ar 36 m augstu astoņskaldņu piramidālu smaili, ko klāja šindeļu jumts.² Salīdzinot ar askētiskajām fasādēm, iekštelpas pārsteidz ar plastisko bagātību un polihromiju. Draudzes telpu sedz koka “stalaktītu velves” ar nokareniem dekoratīviem čiekuriem un vīnogu ķekariem. Mākslinieciskās apdares elementu blīvums – griestu gleznojumu iluzorā telpa, iekārtas smalkā ornamentācija un ansambļa koloristiskais risinājums rokoko estētikai tuvajā gammā, kurā dominē zilo toņu, baltā un zeltījuma kopskaņa – rada interjera dematerializācijas iespaidu.

Iekārtas stilistikā apvienojas vēlā baroka un rokoko iezīmes. Ap 1710. gadu izgatavota divstāvēgā kungu loža un ērģeļu luktas, kas saistītas ar Kuldīgas-Liepājas koka tēlniecības darbnīcu.³ Patronāta loža, ko grezno aplikatīvs akanta ornamenti,

THE APRIĶI LUTHERAN CHURCH

ANNA ANCĀNE

Art historian Boriss Vipers (1888–1967) in his monograph *Latvijas māksla baroka laikmetā* (Latvian Art in the Baroque Period) described the Lutheran church in Apriķi as one of the most eminent monuments of the 17th–18th century architecture and art in Latvia – the *par excellence* of the Courland Baroque.¹ Nowadays, the building is not only an iconic example of sacral architecture, but it also upholds the concept of an outstanding built heritage, as well as quality architecture and values created by previous generations.

The reconstruction of the Osten-Sacken private family church was completed in 1710 at the initiative of the manor owners Carl von der Osten, genannt Sacken and Anna Maria von Behr. It belongs to the type of churches characteristic to Courland:² A single-nave stone building with a polygonal choir area, and brick and boulder walls plastered with lime mortar. At the western end of the building, a tower was built with a 36-metre-high pyramid-shaped octahedron spire with shingle roof.³ Unlike the ascetic facades, the interior surprises for its sculptural richness and polychromy. The ceiling above the nave features ‘stalactite’ vaults with hanging decorative cones and grape clusters. The density of the elements of artistic finish such as the illusive space created by the murals, the fine adornment of the interior, and the colouristic solution of the ensemble in tones close to the Rococo aesthetic prevailed by the blend of blue shades, white and gold gives the interior an airy feel.

In terms of the style, the interior combines the features of Late Baroque and Rococo. The two-storey lounge for the wealthy and the organ galleries associated with the Kuldīga-Liepāja wood-carving artisans, were made around 1710.⁴ The lounge of the patrons, which features an affixed acanthi adornment, free-standing Corinthian columns and attic tracery, is the richest piece of work of its type in

brīvēstāvošas korintiskās kolonnas un ažuā atikas daļa, ir greznākais šī tipa darinājums Kurzemes hercogistes mākslā. Iespējams, tās autors bija koktēlnieks Joahims Kreicfelds (Joachim Kreutzfeldt, 1673–1721) no Liepājas.⁴ No 1744. līdz 1746. gadam griestu gleznojumus darināja no Prūsijas ieceļojušais gleznotājs Johans Frīdrihs Vilhelms Rode (Johann Friedrich Wilhelm Rohde),⁵ iluzorā telpā kārtējot kristīgo tikumu alegorijas mākoņu ielokā un izvēloties gaisīgu, dzidru kolorītu. 18. gs. 40. gados tēlnieks Pēteris Magnuss Nekso (Peter Magnus Nexo) no Jelgavas⁶ izgatavoja altāra retablu un kanceļu, kuru ornamentika atspoguļo pāreju uz rokoko – līdzās vēlā baroka izstīdžējušajam akantam parādās asimetriski gliemežvāku motīvi un rotaļīgas ziedu kompozīcijas.

Dievnama interjera risinājumā bija svarīgi panākt ne tikai amatnieciski nevainojamu izpildījumu, bet arī realizēt noteiktu estētisko un ikonogrāfisko programmu, alegoriskā formā ietverot baznīcas patronu reprezentāciju, kā arī atspoguļot tālaika sabiedrībai aktuālos morālos un ētiskos aspektus, radot neikdienišķu, garīgo vērtību piepildītu cilvēka dzīves telpu un noskaņu.

Skaidrais būvapjomu kārtējums, siluets un dinamiskās smailes ģeometrija veido Apriķu baznīcas ārējo apveidu – spēcīgu lokālās kultūrainavas dominanti, savukārt piesātinātais interjera ansamblis atklāj dievnama mākslinieciskās programmas vērienu. Apriķu baznīcas unikalitātei priekšnoteikumus radīja Osten-Zakenu ambīcijas, celtnieku un apdares veidotāju meistarība un rokraksta īpatnības, kā rezultātā tapa spilgta vēlā baroka izpausme lokālajā vidē. Dievnama arhitektoniskā un mākslinieciskā substance, tā vizuālais koptēls raksturojams kā izcils Latvijas agro jauno laiku arhitektūras fenomens, kas apliecina unikālu būvniecības pieredzi un arī šodien ir vietas identitātes veidotājs, iedarbīgi uzrunājot mūsdienu skatītāju.

the art of the Duchy of Courland. It is presumed that it was made by woodcarver Joachim Kreutzfeldt (1673-1721) from Liepāja.⁵ The ceiling murals were painted by Prussian painter Johann Friedrich Wilhelm Rohde between 1744 and 1746⁶ and depict Christian virtues arranged in a cloud setting in an overall illusive space using airy and bright colours. In the 1740s, sculptor Peter Magnus Nexo from Jelgava⁷ made the altar retable and the pulpit whose adornment shows the transition to Rococo – next to the lanky Late Baroque acanthi one can see the asymmetrical motifs of shells and playful floral compositions.

The Church's interior solution required not only a perfect artisanal execution, but also the implementation of a certain aesthetic and iconographic programme, by including an allegoric representation of the patrons of the Church, as well as reflecting moral and ethical aspects of that time thus creating an uncommon living space filled with spiritual values and a corresponding ambiance.

The clear arrangement of construction volumes, the shape and geometry of the dynamic spire define the appearance of the Apriķi Church – a strong dominant in the local cultural landscape, while the saturated interior reveals the ambition of the artistic agenda of the Church. It was the ambition of the Osten-Sacken family, the craftsmanship and the individual *écriture* of the builders and finishing professionals that gave the Apriķi Church its unique character making it a striking expression of Late Baroque in the local environment. The architectural and artistic substance of the Church and its overall visual image can be described as an outstanding phenomenon of the early modern era architecture in Latvia acknowledging the unique construction experience, which keeps defining the identity of the place even today by effectively addressing a modern observer.

8 MELNIE PIE VENTAS

REINIS LIEPIŅŠ, INGMĀRS UPATNIEKS
NRJA ARHITEKTI – ULDIS LUKŠEVICS, IEVA LĀCE- LUKŠEVICA,
INTS MENĢELIS, LINDA LIETĀNE

8 melnie - "Līči",- ir lauku sēta Ventas upes krastā, radīta nesen, projektējot un būvējot no 2004. līdz 2011. gadam. Tas ir moderns astoņu ēku ansamblis, kas savas saknes rod latvju viensētu tradīcijās, tradicionālajā latviešu dzīves telpas modelī, kas cauri laikiem ir radis līdzsvaru starp lietderīgumu un dziņu pēc ainaviskas iederības. Nav liecību par to, ka šajā vietā reiz būtu bijušas mājas, ir vien vēsturiski fakti par to, kā gleznainajā līcītī celti no upes ārā pludinātie kokmateriāli. Tātad arhitektūras kods šeit ir ticis radīts no jauna un līdz šādam kodam bija jānonāk pamazām.

Līču sēta aizsākās kā neliela brīvdienu māja gleznainas upes krastā, sākotnēji "būt viesim savā ainavā". Laikam ritot, māja un ainava saistīja saimnieku arvien ciešāk. Tika paplašināta gan nelielā māja, gan pamazām uzradās arvien jauni ēku apjomi vienotā melnu dēļu apdarē. Un ēku grupa no vīzijas, no viensētas interpretācijas kļūst par patiesu, pamatīgu viensētu, risinātu mūsdienu tehnoloģijā un estētiskā. Nu tā ir kļuvusi par daļu no ainavas, par daļu no šīs vietas, tā vairs nav tikai brīvdienu māju, no kuras apskatīt gleznainu upi. Lai arī sākotnēji par apdares arhetipu pieņemta pelēku retinātu dēļu šķūņa apdare, tomēr 8 melno

8 BLACKS AT THE RIVER VENTA

REINIS LIEPIŅŠ, INGMĀRS UPATNIEKS
NRJA ARCHITECTS – ULDIS LUKŠEVICS, IEVA LĀCE-LUKŠEVICA,
INTS MENĢELIS, LINDA LIETĀNE

8 Blacks, or formally *Līči*, is a country estate on the bank of the River Venta created rather recently with design and construction works completed between 2004 and 2011. It is a modern complex of eight buildings rooted in the Latvian tradition of isolated farmsteads and the traditional model of Latvian living space, which over time has found the balance between practicality and passion for blending with the surrounding landscape. There is no evidence that once a household has existed in this location. According to some historical data, timber was drifted down the River Venta and pulled out in the picturesque river bight. Consequently, the architectural code here has been created anew; however, it took some time to gradually arrive at this code.

Initially, the estate was envisioned as a small holiday house on a scenic river bank with a concept of 'being a guest in your own landscape'. As time went by, the owner got increasingly attached to the house and the landscape. This led to the expansion of the small house and subsequent construction of separate

ēku apdarē izmantoti biežāki, 45mm biezi priedes dēļi, tātad "pamatīgs sķūnis". Savā ziņā 8 melnos var uzskatīt par *Baukultur* deklarācijas vislatviskāko interpretāciju attiecībā uz tēzēm par vietas atmiņu un piederību. Viensēta kā pamatīga ēku grupa noslēdz iekšpagalmu, un iekšpagalma drošībā izspēlējas dzimtas dzīves ritums no paaudzes paaudzē, līdz ļaužu likteņi, pati ēka un ainava saplūst kopējā stāstā par laika ritumu dabā. Šādu metamorfozi nevar izdomāt un uzkonstruēt. Jāpauzē zināmajam laikam, līdz tā atrod savu vietu. Tikpat ilgs laiks jādod arhitektūrai, kas vieno cilvēku un ainavu. Līču sētā visa mēroga arhitektūra konsekventi uzticēta arhitektam un viss ēku ansamblis attīstījies ar vienotu viziju.

* Pēc autoru lūguma tekstā nav ieviestas redakcionālas izmaiņas.

new volumes sharing a black wood exterior. From the early vision implemented in the shape of a modest farmstead, the group of buildings was turned into a proper country estate by applying modern technologies and aesthetics. It is now part of the landscape and the location – it is no longer just a holiday home providing a beautiful view over the river. Although, in the beginning the exterior finish adopted the pattern of the grey barn-style raw wood planking, the exterior finish of the eight black buildings now uses a much thicker planking of 45 mm thick pine boards.

To a certain extent, the 8 Blacks can be considered the most Latvian interpretation of *Baukultur* in terms of the place memory and belonging. The solid group of buildings encloses the courtyard where protected from the outside a family lives on from generation to generation until the fates of its residents, the building itself and the landscape merge into a single story about the flow of time and the cycle of nature. Such metamorphosis is nearly impossible to devise or construct. It takes a certain time until it finds its place. Architecture that brings together a man and landscape shall be given the same amount of time. At the *Līči* estate, architecture of all scales was consistently entrusted to an architect resulting in the complex being developed in line with a single vision.

“KALDERU” MĀJA JŪRKALNĒ

JURIS DAMBIS

Latvijas lauku ainava pēc neatkarības atgūšanas arvien vairāk tiek sakopta: tiek atjaunotas baznīcas, muižas, pils, vēsturiskie parki, vērtīgas sabiedriskās un dzīvojamās ēkas, pilsētu vēsturiskie centri, apkaimes. Sevi pārlicinoši piesaka jauna un laikmetīga būvniecība. Latvijā lielu apbūves īpatsvaru veido privātmājas, kas vistiešāk raksturo tautas labklājības līmeni un kultūru. Mums ir pietiekami daudz labu, iedvesmojošu būvniecības piemēru, tomēr arī pārāk daudz neveiksmes stāstu, kur pietrūkst kultūras un ilgtspējīga skatījuma. Tieši tāpēc arvien vairāk kvalitātes aspektā ir jāizceļ veiksmīgākās privātmājas, kvalitāti izprotot šī jēdziena jaunā, ietilpīgākā skatījumā.

THE *KALDERI* HOMESTEAD IN JŪRKALNE

JURIS DAMBIS

Since the restoration of independence of Latvia, the country's rural landscape is being continuously improved. Churches, manors, castles, historic parks, valuable public and residential buildings, urban historic centres and neighbourhoods are being restored. New and modern construction is convincingly emerging. In Latvia, private houses represent a large percentage of construction, which most directly reflects the level of the nation's well-being and culture. We have plenty of good and inspirational examples of construction, but also too many failures where culture-based and sustainable perspective is lacking. This is why, in terms of quality, the most successful private houses need to be highlighted, understanding the concept of quality from a new and more comprehensive angle.

The *Lāčplēši* homestead built in 1929 in the Leimaņi Parish of the Sēlija District, which in Soviet times served as the residence of milkmaids, became abandoned after the restoration of independence of Latvia. In 2004, it was purchased, dismantled, carefully labelled piece by piece, and moved to the Jūrkalne Parish. The owners also purchased three barns and one granary because they appreciated and respected old timber which, over the course of time, has taken on the greyish and silvery patina. The dwelling house was assembled using wet and long moss from the Sārņate Swamp as a packing and antiseptic

1929. gadā Sēlijas novada Leimaņu pagastā celtā māja “Lāčplēši”, kura padomju laikos kalpoja kā vietējo slaucēju dzīvesvieta, pēc Latvijas neatkarības atgūšanas kļuva nevajadzīga. 2004. gadā tā tika nopirkta, demontēta, rūpīgi marķēta pa guļbaļķiem un pārvesta uz Jūrkalnes pagastu. Vienlaikus, novērtējot un cienot vecos kokmateriālus, kuri laika gaitā ieguvuši koka virsmas pelēcīgi sudrabaino patinu, tika iegādāti arī trīs šķūņi un viena klēts. Dzīvojamā ēka montēta, izmantojot slapju Sārnavas purva garo sūnu kā baļķu starpliku un vienlaicīgi mājas antiseptisko materiālu. Māja no iekšpuses siltināta ar kokšķiedras plāksni; interjeru veido koka dēļu apdare. Ar vecajiem Sēlijas novada šķūņu fasādes dēļiem apšūtas guļamistabas sienas un daļa sienu dzīvojamajā istabā, kā arī pirmā stāva vannas istaba. Saglabāta un izmantota visa pārvesto vēsturisko māju oriģinālā substance. 2018. gadā mājas fasāde apšūta ar dēļiem un krāsota tumši pelēka. Slēgi, durvis un logailas krāsotas ar angļu sarkano lineļļas krāsu. Siltumu ēkā nodrošina zemes siltumsūkņi. Ēku pārvešanu, nepieciešamo projekta dokumentācijas izstrādi, arhitektūru, dizainu un iekārtojumu radīja Kreisleru ģimene. Izmantojot sev raksturīgo uzņēmību, pārzināto būvniecības jautājumu filozofiju un praksi, ilgo pieredzi uzņēmējdarbībā un vides augstās estētikas prasības, Kreisleru ģimene ir izveidojusi savas brīvdienu mājas, kuras var kalpot par iedvesmu īpašuma kvalitatīvai atjaunošanai un sakopšanai.

Vēsturiskās ēkas ir ieguvušas jaunu dzīvi un savu novietni atradušas gleznainā ainavā, jūras krastā, demonstrējot Latvijas lauku viensētu mūsdienīga izveidojuma principu. Tradicionālie ēku apjomi, būvformas un apdare kā pārbaudītas vērtības organiski iekļaujas apkārtējā vidē. Ēku interjera risinājums un gaumīgais iekārtojums pārsteidz ar izpildījuma kvalitāti un rada īpašu noskaņu ar vides estētikas garšu. “Kalderu” māja Jūrkalnē piešķir vēsturiskai ēkai jaunu dzīvi, un ar arhitektūras vienkāršību un vides raksturam nepieciešamo apjoma pieticību samērā lielā zemesgabalā ir pārliecinošs augstas būvkultūras piemērs.

material between the logs. From the inside, insulation was provided with wood fibre plates; the wooden boards were used as finishing materials. Old facade boards from the barns of the Sēlija District were used to finish the walls of the bedroom, part of the walls of the living room, as well as the first-floor lavatory. The owners preserved and used all of the original substance of the historic buildings. In 2018, the facade of the house was finished with boards and painted dark grey. Shutters, doors and window apertures were painted with red English linseed paint. An underground heat exchanger was installed to provide heating for the building. The Kreislers family ensured the transportation of the buildings, the preparation of the necessary documentation, architecture, design and installation. With ambitions, good knowledge about the philosophy and practice of construction issues, extensive experience in entrepreneurship, and a high level of demands related to environmental aesthetics, the Kreislers family created a weekend house for itself – one that can serve as a source of inspiration for particularly high-quality restoration and improvement.

As a result, historic buildings have acquired a new life in a scenic landscape on the seashore, demonstrating a modern approach to single-family homesteads in Latvian countryside. Traditional building volumes, construction forms and finishing as time-tested values organically merge into the surrounding environment. Interior design is tasteful, and it surprises one with the quality of the work, simultaneously creating a special mood with a taste of environmental aesthetics. The *Kalderi* homestead in Jūrkalne has brought an historic building back to life, and its architectural simplicity and the modesty of the volume required for the nature of the environment on a relatively large plot of land provide a convincing example of *Baukultur*.

SALDUS MŪZIKAS UN MĀKSLAS SKOLA

IEVA ZĪBĀRTE

Spoži eksāmenu un pasaules skolu olimpiāžu rezultāti ļāvuši pamanīt Somijas un Igaunijas izglītības reformas veiksmes stāstu. To ilustrē arī vērienīgas skolu pārbūves un jauna tipa mācīšanās vides veidošana. Latvija savukārt var lepoties ar izcilu vēsturisko skolu ēku mantojumu, ko veido elegantas 20. gadsimta sākuma ģimnāzijas, 20. gadsimta 30. gadu skolu būvniecības viļņa prominentās būves pilsētās un laukos, kā arī padomju laiku skolas lielo pilsētu mikrorajonos, taču izglītības reforma arhitektūras un mācīšanās vides kontekstā Latvijā pagaidām ir nākotnes izaicinājums.

Par Latvijas izcilību var uzskatīt valsts un pašvaldību finansēto mūzikas izglītību, ko stiprina vairāk nekā 150 mūzikas un mākslas skolu tīkls, iekļaujot no centra vistālākos reģionus. Valstī ar diviem miljoniem iedzīvotāju šāda investīcija attaisnojas, pamanot vismaz vienu vai vairāku Latvijas diriģentu, solistu un citu mūziķu vārdus Vīnes Valsts operas, Ņujorkas Metropolitēna vai Londonas Karaliskās operas programmā.

2013. gadā atklātās Saldus Mūzikas un mākslas skolas arhitekti uzsāka jaunu ceļu ne tikai mūzikas skolu, bet visā izglītības arhitektūrā, taču šī iniciatīva, lai arī pozitīvi vērtēta sabiedrībā, pagaidām nav uzņēmusi apgriezienus, un mācīšanās Latvijā joprojām notiek vēsturiskajās skolās, ko remontē un pārveido energoefek-

THE SALDUS SCHOOL OF MUSIC AND ART

IEVA ZĪBĀRTE

Brilliant exam and global school olympiad results have made it possible to notice the successful reforms in Finnish and Estonian education. This is also illustrated by major reconstruction of schools and a new learning environment. Latvia, for its part, can be proud of outstanding heritage of historical school buildings. These include elegant gymnasiums from the early 20th century, prominent buildings in cities and rural areas erected during the 1930s school construction wave, as well as the Soviet-era schools in the neighbourhoods of large cities. Still, the education reform in the context of architecture and learning environment is a future challenge for Latvia.

Music education funded by the state and municipalities, which is strengthened by a network of more than 150 schools of music and arts, including in the most remote regions, can be considered the excellence of Latvia. For a country with a population of 2 million, such investment is justified when the names of at least one or more Latvian conductors, soloists and other musicians are spotted in the programmes of the Vienna State Opera, the New York Metropolitan, or the London Royal Opera.

The architects of the Saldus School of Music and Arts that was opened in 2013 initiated a new strategy not only in the architecture of schools of music, but also in the entire education. However, this initiative, although positively regarded by general public, has not yet really accelerated, and learning in Latvia still takes place at historical schools that are being repaired and transformed in order to

tivitātes uzlabošanas projektos. Saldus skola ir piemērs, kur arhitektūra var tikt izmantota arī kā mācīšanās metode – kur gan vēl labāk iepazīties ar dizainu, mūsu ikdienas un ēku ietekmi uz vidi, ja ne skolā!

Saldus ar 12 000 iedzīvotājiem ir maza, ainaviska pilsēta, un Mūzikas un mākslas skola ar tās kompakto taisnstūra apjomu, zaļo jumtu un veselīgas būvniecības risinājumiem pilsētiņas rāmajā garā atbilst labākajiem būv kultūras standartiem. Ēkā savietojušās divas skolas, ko interjerā atšķir krāsa. Nodarbību telpas izvietotas pa perimetru, bet kopīgiem pasākumiem paredzētas zāles, iekšpagalmi un bibliotēka ēkas viducī. Skolu caurstrāvo gaisma; vide ir iekļaujoša, demokrātiska un vienkārša, viegli adaptējama dažādām funkcijām un bērniem dažādos vecumos.

Skolas projektēšana bijusi mācīšanās process arī arhitektu birojam “MADE arhitekti”. Pēc uzvaras konkursā 2007. gadā, kur tika uzsvērta ekoloģiskās arhitektūras principu izmantošana, šos principus nācās ieviest praksē. Pieredze iegūta Zviedrijā un Šveicē, kur atklātas masīvoka un stikla iespējas, kas redzamas arī skolas fasādē. Iekštelpu raksturu nosaka betons un apmetums ar kļāšu telpās gaišu, bet koplietošanas telpās spilgtu krāsojumu.

Pa šo laiku ir sakoplojuši koki modernajā skolas laukumā, bet pati ēka nostiprinājusi pozīcijas pilsētas ainavā. Šis ir būv kultūras piemērs, kurā arhitektūra ir notikusi koprades situācijā, kur sabiedrības, pasūtītāja, lietotāja un arhitektu ambīcijas ir bijušas vienotas, kā rezultātā tapis visiem derīgs un attīstību stimulējošs risinājums.

improve energy efficiency. The Saldus School of Music and Arts is an example of how architecture can also be used as a learning method. Where else can we familiarise ourselves with design, the environmental impact of our daily lives and buildings, if not at school?

Saldus with a population of 12,000 is a small town with a beautiful landscape, and the School of Music and Arts with its compact rectangular size, green roof and sustainable construction solutions meets the best standards of *Baukultur* in the calm spirit of the town. The building houses two schools that are distinguished by colour in the interior. The classrooms are located along the perimeter, while the halls for common events, courtyards and a library are located in the middle of the building. The School is full of light, and the environment is inclusive, democratic, simple and easily adaptable to various functions and children at different ages.

The design of the School was also a learning process for *MADE arhitekti*. After winning the competition in 2007, which emphasised the use of the principles of ecological architecture, these principles had to be introduced in practice. The architects obtained experience in Sweden and Switzerland, where they discovered the possibilities of solid wood and glass that can be seen in the facade of the School. The indoors interior is dominated by concrete and plaster with a light colouring in classrooms and a bright colouring in common rooms.

Over this time, trees have expanded branches in the modern yard of the school, while the building itself has strengthened its positions in the landscape of the city. This is an example of *Baukultur* where architecture has been implemented in a situation of joint efforts and where the ambitions of society, contracting authority, user and architects have been united resulting in a valid solution that stimulates development.

LIEPĀJAS VALSTS 1. ĢIMNĀZIJA

PĒTERIS BLŪMS

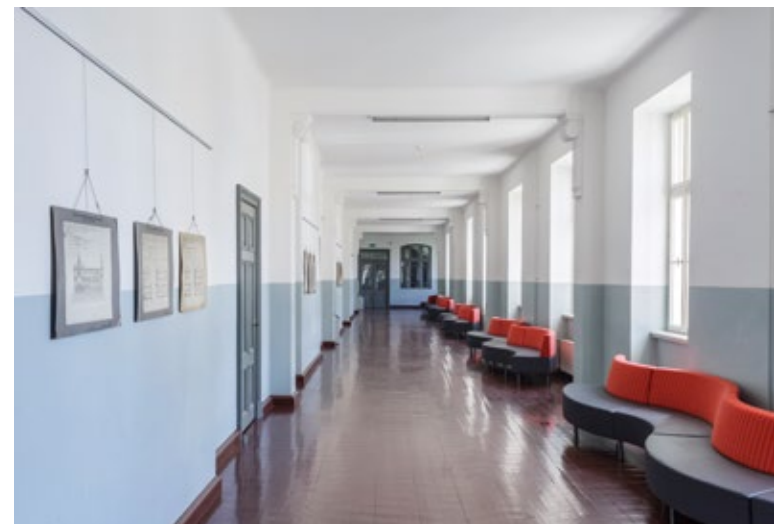
2017. gadā pēc Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas ēkas apmeklējuma un iepazīšanās ar telpām, vidi, skolas direktoru un arhitekti Ilzi Mekšu tapa teksts tā paša gada Latvijas Arhitektūras gada balvas (LAGB) nominēto darbu katalogam. Redzētais un justais šajā vietā teksta autoru patiesi uzrunāja un pakļāva valdzinājumam.

Veidojot *Baukultur* veltītā izdevuma objektu nomināciju sarakstu, tika nosaukta arī Liepājas ģimnāzija. Vairākas reizes pārļausot pirms trim gadiem rakstīto, sapratu, ka tajā viss būtiskais jau pateikts un atbilst gan LAGB 2017. gada redzējumam, gan *Baukultur* kritērijiem. Tā kā teksts nav zaudējis aktualitāti, tas tiks pārpublicēts vēlreiz. *Baukultur* kā arhitektūras, vides kultūras un būvmākslas morāles, ētikas un lietpratības kodekss nav nekas jauns. Tas ir Kristus vienaudža Marka Vitruvija Polliona formulētā *firmitas, utilitas, venustas* principa mūsdienu izvērsums.

THE LIEPĀJA STATE GYMNASIUM NO 1

PĒTERIS BLŪMS

In 2017, following a visit to the building of the Liepāja State Gymnasium No 1 and the introduction to the premises, environment, the headmaster and architect Ilze Mekša, an article was written for the catalogue of buildings that were nominated for the annual Latvian Architecture award (LAA). I was very much touched and impressed by what I saw and felt there.

The Liepāja State Gymnasium No 1 was also named in the list of nominations for the objects of the *Baukultur* edition. Rereading what I had written three years ago, I realised that everything was already said and corresponded to both the views of the LAA and the criteria of *Baukultur*. Since the text is still up-to-date, it is being republished.

Baukultur is nothing new when it comes to the code of architecture, environmental culture, construction morals, ethics and skills. It is a modern-day understanding of the principles of *firmitas, utilitas and ventustas* formulated by a contemporary of Christ, Marcus Vitruvius Pollio.

The renovated Liepāja State Gymnasium No 1 impresses not only due to its Art Nouveau facade and the eternally ceremonial nature of its main hall, but also because the visitors become overwhelmed with a feeling that something very special and extraordinary has happened here. This is not the case of reconstruction, where in the name of duty a few old doors and some fragments of windows and décor have been preserved. The entire building is imbued with an endless and powerful aura. In technical terms, the School has undergone renovation, non-essential changes and restoration, but when you are there, you have a feeling that the School has always been like this – cosy, with a charming wooden floor, Art Nouveau windows and doors, paintings of old masters and cherished artefacts of the School exhibited in the halls.

Atjaunotā Liepājas Valsts 1. ģimnāzija pārsteidz ne tikai jūgendstila fasāžu un svētku zāles pārilaicīgā svinīguma dēļ, bet arī tāpēc, ka apmeklētājus pārņem neparasta sajūta, ka šeit ir noticis kaut kas ļoti būtisks, neikdienišķs. Šis nav pārbūves gadījums, kad pienākuma vārdā ir atstātas pāris durvis, dažī logu un dekora fragmenti. Visā ēkā ir nezūdošas, spēcīgas auras sajūta. Tehniski šī skola ir piedzīvojusi renovāciju, nebūtiskus pārveidojumus, arī restaurāciju, bet, esot tur, nepamet sajūtu, ka tā vienmēr bijusi tieši tāda – mājīga, ar nedaudz izstaigātām dēļu grīdām, jūgendstila logiem un durvīm, vecmeistaru gleznām un mīlām skolas senlietām gaitenšos.

Liepājas Valsts 1. ģimnāzijas vienkāršā un bezgala sirsnīgā atjaunošana ir skaists, mūsdienīgs, elegants un profesionāls pierādījums tam, ka iepriekšējo paaudžu radītās arhitektūras, būvmākslas un identitātes vērtības nav tikai kultūras mantojuma speciālistu interešu loks, bet taustāma materialitāte, kuru jāizprot, lai spētu tajā ieviest mūsdienīgas tehnoloģijas, funkcionalitāti, dzīvesprieku un pieejamību.

Skolas atdzimšana ir lielisks tās direktora un arhitekta kopdarba rezultāts, atdarināšanas vērtā skolotāju, audzēkņu un arhitekta nepieciešamība saprast gan vienam otru, gan noteikt ēkas vēl neizmantotās iespējas. Skola kļūs par tās absolventu identitātes daļu, iespējams, arī par jaunas iedvesmas avotu vērtību izpratnē un domāšanā. Vērtējot šo izcilo *Baukultur* piemēru Latvijā, kur radoša domāšana integrēta arhitektūrā, uzmanība jāvērs arī uz skolas ārējo veidolu, tā iespau uz Liepājas pilsētvidi, kā arī uz visiem pieejamo un tīkamo skolas iekšpagalmu.

The simple and warm-hearted renovation of the Liepāja State Gymnasium No 1 is a beautiful, elegant and professional proof that the values of architecture, *Baukultur* and identity created by the previous generations are not only within the interests of heritage specialists, but a tangible materiality, which must be understood in order to introduce modern technologies, functionality, vitality and accessibility.

The renaissance of the School is an excellent result of common efforts of its director and architect, an admirable necessity of teachers, students and architect to understand each other and identify the unused potential of the building. The School will become part of its graduates' identity, perhaps even a source of inspiration for values and patterns of thinking. In assessing this excellent examples of *Baukultur* in Latvia, where the creative thinking has been integrated in architecture, attention must be also drawn to the exterior of the School, its impact on the urban environment of Liepāja, as well as to the beautiful backyard of the School that everyone can access and enjoy.

OSTAS IELAS PROMENĀDE VENTSPILĪ

JURIS DAMBIS

Cilvēks pierod pie apkārtējās vides – sakoptu pieņemot kā pašsaprotamu, bet dažkārt arī pārāk bieži samierinoties ar degradētu vidi. Visbiežāk tikai dokumentēta atmiņa sniedz objektīvu priekšstatu par telpiskajā vidē notikušajām pārmaiņām. Pirms trīsdesmit gadiem bija kāda pilsēta Latvijā, kura padomju industrijas, gaisa piesārņojuma, militārās ietekmes un totālās vides nekārtības dēļ radīja visnegatīvākās emocijas. Tā bija Ventspils. Atmiņas atsvaidzinot ar 1991. gada dokumentāliem filmu kadriem, apstiprinās tā laika pilsētvides pilnīgs haoss: vēsturiskās ēkas nekoptas, daļēji tukšas, logi vietām izsisti, krastmala un visa pilsētas telpa piegružota, noplukusi, it kā visas apkārtnes nesmukums būtu koncentrējies vienuviet. Ventspils 20. gadsimta 90. gadu vides stāvoklis un šodienas sakoptība ir divi pilnīgi pretēji, savstarpēji nesavienojami tēli.

THE OSTAS STREET PROMENADE IN VENTSPILS

JURIS DAMBIS

People get used to the environment. They accept neat and tidy environment as self-explanatory, but sometimes do not object to a degraded one either. On most occasions, only documented memories provide an objective idea of changes that have occurred in the spatial environment. Thirty years ago there was a city in Latvia, which due to the Soviet industry, air pollution, military influence and total environmental disorderliness, gave rise to the most negative emotions. It was Ventspils. Scenes from the 1991 documentary films show that the urban environment at that time was totally chaotic. Historic buildings were abandoned and partly empty, many windows were broken, the seashore and the entire city were shabby and full of garbage. It seemed that the ugliness of the whole area was concentrated in a single place. The state of the environment of the 1990s Ventspils and the orderly nature of the city today are two completely opposing and mutually incompatible images.

The improvement of the urban area of the River Venta embankment in Ventspils tells an important story about *Baukultur* and the added value for society. Immediately after the the independence of Latvia was regained, people in Ventspils started to analyse the city's identity, cultural and historical values, structure, as well as the economic growth ambitions and opportunities, raising

Ventspilī Ventas krastmalas pilsētībūvnieciska sakārtošana ir Latvijai nozīmīgs stāsts par būv kultūru un iegūtu vērtību sabiedrībai. Tūlīt pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas, analizējot Ventspils identitāti, kultūrvēsturiskās vērtības, pilsētas struktūru, ekonomiskās izaugsmes ambīcijas un iespējas, tika izvirzītas ļoti augstas pilsētvides sakārtošanas un attīstības prasības. Ilgstoši nepieejamās krastmalas atgūšanas ideja sabiedrībai tika formulēta jau 1999. gada starptautiskajā projektu ideju konkursā “Ventspils lineārā centra spēles”. Reāla iespēja atsavināt nekustamo īpašumu Kr.Valdemāra ielā 12 Ventspils brīvostas pārvaldei radās tikai 2015. gadā, bet jau 2020. gadā tika atvērta Ostas ielas iztrūkstošais posms ar daļēji realizētu ostas ekspozīciju, plašu labiekārtojumu, kuģi “Rota” un citiem nozīmīgiem vidi veidojošiem elementiem. No padomju laika nevērtīgajiem uzslāņojumiem tika atbrīvotas 20. gadsimta sākumā celtās Ventspils ostas darbnīcu ēkas, un tās kvalitatīvi konservētas. Projekta priekšlikumu izstrādājis SIA “Arhitekta J. Poga birojs”, arhitekts Juris Poga, būvprojektu – SIA “SBI-Ventspils”, inženieris Imants Baņķis. Celtniecības darbus veikusi būvfirma SIA “Ostas celtnieks”, ēku konservāciju – SIA “Pilsbūve”.

Atgūtā un sakārtotā pilsētvides telpa ar labiekārtojuma mērogu, plānojuma sistēmu, telpiskās vides skaidrību, izvēlētajiem ilgmūžīgiem materiāliem, vides dizaina kvalitāti un apzaļumošanas sistēmu rada īpašas sajūtas un noskaņu, pozitīvi uzlādētas emocijas un vēlēšanos šo vietu baudīt. Pašvaldība iecerējusi sabiedrību pārsteigt ar jaunu attīstības projektu – atdot kultūras un tūrisma mērķiem Ventspils ostas veco darbnīcu ar iekārtām, kurām piemīt augsta autentiskuma pakāpe. Ventspils dome un pilsētvides veidošanas atbildīgie speciālisti rūpīgi pārdomātā un virzītā šīs vietas sakārtošanas procesā ir demonstrējuši veiksmīgas, būv kultūras principos balstītas iespējas, kas citviet netiek ieraudzītas un izmantotas.

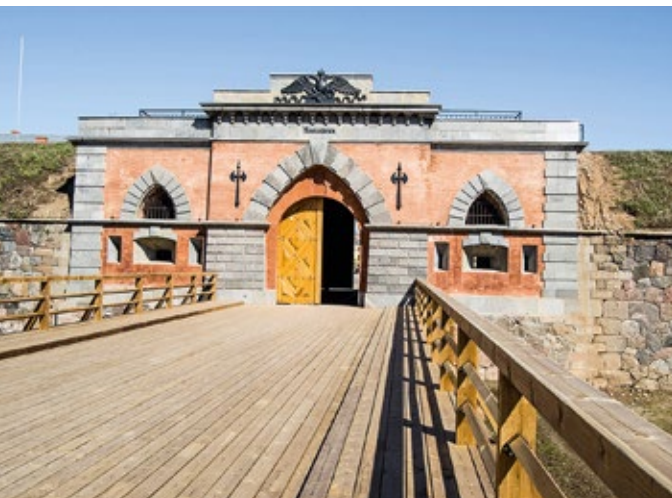
the bar for the improvement and development of the urban environment. The embankment was inaccessible for a long time, and the idea of recovering it was formulated in the 1999 international idea competition *The Games of Ventspils' Linear Centre*. The Ventspils Freeport Board could expropriate the property at Kr. Valdemāra Street 12 only in 2015, yet already in 2020, the missing part of Ostas Street was opened with a partial exposition of the port, vast improvements, the Rota ship, and other important elements shaping the environment. Workshop buildings from the early 20th century in Ventspils were cleansed of unnecessary layers from the Soviet era, and they have been conserved in a high-quality manner. The project proposal was prepared by *SIA Arhitekta J. Poga birojs* and architect Juris Poga. The construction plan was drawn up by *SIA SBI Ventspils* and engineer Imants Baņķis. The construction work was done by the construction firm *SIA Ostas celtnieks*, while the buildings were conserved by *SIA Pilsbūve*.

The recovered and orderly urban environment with well-fitting improvements, a planning system, clarity in the spatial environment, sustainable materials, environmental design quality and a system of greenery contribute to special feelings and moods, positively charged emotions and enjoyment of this location. The municipality intends to surprise people with a new development project – to return the old workshop of the Ventspils port and its authentic equipment for cultural and tourism purposes. The Ventspils City Council and urban planning specialists have thought carefully about how this place can be improved, demonstrating successful opportunities in terms of the *Baukultur* principles that are not seen or used elsewhere.

LATGALE

DAUGAVPILS CIETOKSNIS

PĒTERIS BLŪMS

Daugavpils cietoksnis, vēsturiski dēvēts arī par Dinaburgas cietoksni un Dvinskas cietoksni, būvēts laikā no 1810. gada līdz 1878. gadam. Tas ir gandrīz pilnībā saglabājies un aizņem apmēram 2 km² lielu platību. Līdz 19. gadsimta vidum Dinaburgas cietoksnis bija viens no Krievijas Impērijas 1. klases cietokšņiem, taču jau būvniecības laikā tas sāka zaudēt savu nozīmi un 1856. gadā kļuva par 2. klases cietoksni, 1897. gadā pārtopot par Dvinskas cietoksni-noliktavu. Vēsturiski dažādos laikos cietoksni ir atradušās dažādu varu armijas. 1878. gadā cietoksnis jau bija novecojis un kļuvis par pēdējo uzbūvēto bastiona tipa cietoksni Eiropā. Tas tiek klasificēts kā nocietinātā ideālā pilsēta, turklāt tas ir vienīgais bez ievērojamām pārmaiņām saglabājies 19. gadsimta pirmās puses cietokšņa paraugs Austrumeiropā.¹

Daugavpils cietoksnis kā *Baukultur* piemērs ir īpatnēja, pretrunīga parādība. Nenoledzami, tas ir grandiozs un slavens kultūras piemineklis, bet vai tas ir *Baukultur*? Pirms Ūdens torņa un Rotko centra (bij. Artilērijas arsenāla) atjaunošanas no 80 autentiskajām ēkām Daugavpils cietoksni nebija nevienas ēkas, kuras stāvoklis atbilstu adekvātam "kultūras pieminekļa" veidolam. Ilgu laiku cietoksni valdīja pamestība, aizmirstība un nolemtība. Mūsdienās Rotko centrs kļuvis par cietokšņa atdzimšanas epicentru.

Daugavpils cietoksni radīja Krievijas Impērija garā un mokošā tapšanas procesā kā savu ambīciju un spēka apliecinājumu. Ne tikai Krievijas, bet arī citu valstu imperatoriem vajadzēja, lai cietokšņi būtu gan skaisti, gan neieņemami. Tos uzdeva zīmēt arī ģēnijiem – Leonardo da Vinči, Albrehtam Direram. Izcilais Eiropas baroka laikmeta fortifikācijas ģēnijs marķīzs Sebastjans Leprestrs de Vobāns (Sébastien Le Prestre de Vauban; 1633-1707) radīja nocietināto ideālo pilsētcietokšņu projektus, kurus impērijas varēja atļauties (Neubreisach (Vācija); Fort Bourtange (Nīderlande) u.c.).

Fortifikācijai vērtība ir tad, ja tā ir labāka par to, kas ir pretinieku arsenālā. Cietokšņu projektētāju uzdevums bija radīt visatbilstošāko plānojumu, visgudrāko aizsardzību, vislabāko tehnoloģiju un materiālus. Daugavpils cietoksnis šī teksta

THE DAUGAVPILS FORTRESS

PĒTERIS BLŪMS

The Daugavpils Fortress, historically also known as the Dynaburg Fortress and Dvinsk Fortress, was built over a period from 1810 to 1878. It has survived nearly intact and occupies an area of 2 square kilometres. Until the mid-19th century, the Fortress was one of Category 1 fortresses of the Russian Empire, but already in the halfway through its construction it started to lose its military significance and in 1856 it was downgraded to a Category 2 fortress. Later in 1897 it was transformed into the Dvinsk fortress-warehouse. Depending on the historical era, the Fortress housed the military of different rulers. In 1878, the Fortress was already outdated and became known as the last bastion-type fortress in Europe. It is classified as a fortified ideal city; besides it is the only fortress built in the first half of the 19th century in Eastern Europe that has survived without significant modifications¹

The Daugavpils Fortress is a rather strange and contradictory example of *Baukultur*. Undeniably, it is a grand and well-known cultural monument, but is it *Baukultur*? Before the renovation of the Water Tower and the Rothko Art Centre (former Artillery Arsenal), none of the 80 authentic buildings situated in the fortress was in a condition that could be considered appropriate for a "cultural monument". For a long time, it was doom and gloom in the Fortress, the place was abandoned and neglected. Nowadays, the Rothko Centre has become the epicentre of the revival of the Fortress.

The Fortress was built by the Russian Empire in long and gruelling process as a statement of its ambition and power. Not only the Russian Emperor, but those of other nations too required that fortresses are both beautiful and unassailable. Sometimes their design was commissioned to geniuses like Leonardo da Vinci or Albrecht Dürer. The accomplished European Baroque fortification genius marquis Sébastien Le Prestre de Vauban (1633-1707) created the ideal fortress city designs that empires could afford (Neubreisach (Germany), Fort Bourtange (The Netherlands) etc.).

autoram nav ne ideāla arhitektūra, ne dvēselei mīļa pilsētvide, jo cietoksnis šķiet pārāk pareizs, tajā vērojama simetrijas dominance, impēriski mērogi un simboli. Tomēr Daugavpils cietoksnis uzskatāms par būvmākslas šedevru, kam līdzvērtīga Baltijā nav, jo 2 km² platībā tikai ar roku darbu, zirgspēkiem un pieticīgām mehāniskām ierīcēm tika radīts grandiozs fortifikācijas reljefs ar zemes, ūdens un mūra būvēm. Gandrīz katrai vēsturiskajai būvei ir rasējumi, tāmes, būvdarbu atskaites.² Ir iemesls domāt, ka Daugavpils cietoksnis ir visrūpīgāk dokumentētais arhitektūras piemineklis Latvijā.

Daugavpils cietoksnis ir būvniecības vēriena un mērogu gigants. Ikdienā pirmajos gados cietoksnī strādāja 10000 līdz 15000 zaldātu un ap 2000 amatnieku. Visu ēku un nocietinājumu laukakmeņu pamati balstīti uz blīva pāļu tīkla un režģogjiem, kur zemē stāvus sadzīti veseli mežu masīvi. Cietoksnim pastāvīgi vajadzēja miljoniem teicamu ķieģeļu. Gandrīz uz katra ķieģeļa ir gadskaitlis. Tos ražoja Daugavas otrā krastā, Kalkūnu ķieģeļu cepļos. Mūrnieku amata šedevri cietoksnī ir ik uz soļa, sevišķi tur, kur drupās redzama mūru veidošanas tehnika. Mūra ēku fortifikācijas velvju biežumi monolītā ķieģeļu mūrījumā ir apmēram 2–3 ķieģeļi, fortifikācijas būvju sienas ir 1–1,3 m biezas. Aīļu arkas veidotas tā, lai visas šuves starp tās ķieģeļiem būtu vienāda platuma. To var panākt, piekaļot un pieslīpējot katru ķieģeli individuālā trapeces formā. Tā kā pārsedžu arkas ir paplatinātas un paceltas slīpi augšup, visā sienas biežumā arkaļi nav divu vienādu ķieģeļu. Turklāt vairāku velvju "ribu" savienojumos ir iebūvētas velvju un mūru vēdināšanas un drenāžas sistēmas.

Vēl pirms dzelzceļa infrastruktūras ieviešanas granītakmeni uz Daugavpils cietoksnī veda no Somijas, dolomītu – no Sāremā. Akmeņus apstrādāja vietējo amatnieku arteļi vairākās paaudzēs. Telpiskā un tēlnieciskā plastika, kas iemiesota portālos, dzegās, detaļās, kalta granīta šaujamlūku veidgabalos, ir skaista tēlniecība, tāpat kā pazemes kanalizācijas granīta kolektoru dizains. Daugavpils cietoksnis bija 19. gadsimta otrās puses Krievijas impērijas inovāciju poligons – kazemātu velvju hidroizolācijai tika izmantots cinka skārds, cietoksnī klāts Baltijā pirmais cements, betons un asfalts, kā arī mūrēts kanalizācijas tīkls. Ierīkoti apstādījumi un bruģētas ielas. Īstenota būvniecības loģistika, kvalitātes kontrole un monitorings. Daugavpils cietoksnis bija iecerēts kā nocietinātā ideālā pilsēta, ar grafiski skaistu plānojumu, bulvāriem un parkiem, arhitektūras formu ideāliem, inovatīvu būvniecību. Cietoksnis bija būvmākslas paraugs un vieta, kur tūkstošiem cilvēku vajadzēja dzīvot skaisti un droši. Izcilas *Baukultur* šedevrs!

Fortification has a value only if it is better than that of the enemy. Fortress planners were required to create the most appropriate layout, the smartest defences, to apply the best technology and materials. In my opinion, the Daugavpils Fortress represents neither an ideal architecture nor a welcoming urban environment, because the Fortress seems to be too correct, it screams symmetry, imperial ambition and symbols. However, the Fortress is a masterpiece of the art of building unmatched in the Baltic States, because in an area of 2 square kilometres a magnificent fortification terrain was created with land, water and stone structures, and all of this was achieved by manual labour, horse power and simple mechanical equipment. Drawings, estimates, construction records of almost every historical building have survived.² There is reason to believe that the Daugavpils Fortress is the most precisely documented monument of architecture in Latvia.

The Daugavpils Fortress is a giant of construction ambition and scale. During the early years of its construction, about 10 000 to 15 000 soldiers and around 2000 craftsmen were employed daily. The boulder foundations of all buildings and defences are based on a dense network of piles, and grids, with entire forests driven into the ground. The Fortress required continuous supply of millions of top-quality bricks. Almost every brick has a year mark on it. Bricks were produced on the opposite bank of the River Daugava in the Kalkūni brick kilns. One can see masonry masterpieces at every step, but particularly where the ruins expose the masonry technique. The thickness of monolithic brick fortification vaults of stone buildings is about 2 to 3 bricks, while the walls of the fortification constructions are 1 to 1.3 metres thick. The seams between the bricks of aperture arches are of the same width. This can be achieved by carving and grinding each brick to an individual trapezium shape. Since the straight arches are expanded and sloping, an arch does not have two identical bricks throughout the entire thickness of the wall. Moreover, rib connections of several vaults contain the vault and wall ventilation and drainage systems.

Taking into account that railway infrastructure was not introduced yet, granite boulders for the fortress were transported from Finland, but dolomite from the island of Saaremaa. The boulders were hewed by local stonemasons over several generations. The dimensional and artistic lines embodied in portals, cornices, details and chiselled granite loophole fittings represent an example of beautiful work of sculpture. The same can be said about the design of granite manifolds of underground sewage network. The Daugavpils Fortress was the innovation ground for the Russian Empire in the second half of the 19th century: zinc tin was used for waterproofing the dungeon vaults; the Fortress was the site where cement, concrete and asphalt were first used in the Baltics. Also, a brick sewage network was first made here. Streets were laid with cobblestones, and trees and other greenery were planted. The development included construction logistics, quality control and monitoring. The Daugavpils Fortress was intended as the ideal fortified city with a graphically beautiful design, boulevards and parks, perfect architectural shapes and innovative construction. The Fortress was an example of the art of building and a place where thousands were supposed to live beautifully and safely. A true masterpiece of *Baukultur*.

RĒZEKNES ZAĻĀ SINAGOGA

BAIBA MŪRNIECE

Tam, kā mēs lietojam, uzturam un aizsargājam kultūras mantojumu šodien, būs būtiska loma augstas kvalitātes vides attīstībā nākotnē. Kultūras mantojums un tā sniegtās zināšanas kalpo par nepārtraukta progresā atskaites punktu. Rēzeknes Zaļās sinagogas restaurācijas stāsts raksturo to būv kultūras aspektu, kas uzsvēr ne tikai rezultātu, bet arī radīšanas – šajā gadījumā restaurācijas – procesa nozīmi.

Rēzeknes Zaļā sinagoga būvēta 1845. gadā no guļbaļķiem uz laukakmeņu mūra pamatiem un apšūta ar horizontāliem profilētiem dēļiem. Tā ir senākā koka sinagogas ēka pilsētā, turklāt vienīgā, kas saglabājusies. Zaļās sinagogas novietojumam izvēlēta iedzīvotājiem pieejama vieta pilsētas senajā daļā starp Latgales (tolaik Ludzas) ielu un Rēzeknes upi – starp tirgu, skolu, baznīcu, ebreju banku un veikaliem. Ēku izmantoja gan kā lūgšanu namu, gan izglītības iestādi.

THE RĒZEKNE GREEN SYNAGOGUE

BAIBA MŪRNIECE

The way we use, maintain and protect cultural heritage today will play a fundamental role in the development of a high-quality environment in the future. Cultural heritage and the knowledge it provides serve as a milestone for continuous progress. The restoration of the Rēzekne Green Synagogue represents *Baukultur* which not only emphasises the result, but also speaks to the importance of the process of creation, in this case restoration.

The Rēzekne Green Synagogue was built in 1845. It is a log building on stone foundations and finished with horizontal and profiled boards. It is the oldest wooden synagogue in the city, and it is the only one that has survived. The location of the Green Synagogue was chosen so that local residents could access it in the oldest part of the city between Latgales Street (previously Ludzas Street) and the River Rēzekne. The building was neighbored by a market, school, church, Jewish bank and stores. It was used as a prayer house and an educational institution. The building was abandoned for a long time, and that may have protected it against inappropriate functions or major reconstruction. In 2004, during the European Heritage Days the Rēzekne Green Synagogue was listed among 100 most endangered cultural monuments in Latvia.

Restoration of the Rēzekne Green Synagogue took place from 2013 to 2015. The project was funded by grants from the European Economic Area, Norway, the Latvian Ministry of Culture, and the Rēzekne municipality. During the project

Ēka ilgstoši bija pamesta, kas, iespējams, pasargāja to no piemērošanas neatbilstošai funkcijai vai būtiskām pārbūvēm. Vēl 2004. gada Eiropas kultūras mantojuma dienās Rēzeknes Zaļā sinagoga bija iekļauta 100 apdraudētāko Latvijas kultūras pieminekļu sarakstā.

Rēzeknes Zaļās sinagogas restaurācija notika laikā no 2013. līdz 2015. gadam. Projektu finansēja Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas dotācijas, Kultūras ministrija un Rēzeknes pilsētas pašvaldība. Projekta īstenošanas laikā ņemti vērā Nacionālās kultūras mantojuma pārvaldes un Norvēģijas Kultūras mantojuma direktorāta ieteikumi izmantot restaurācijas procesu arī apmācības nolūkos, iesaistot studentus no Sam Eyde profesionālās skolas Norvēģijā un Rēzeknes Mākslas un dizaina vidusskolas.

Sinagogai restaurētas fasādes – protezēti satrupējušo guļbaļķu fragmenti, restaurēti logi un durvis, atsevišķi logi izgatavoti no jauna pēc vēsturiskajiem paraugiem, restaurēts interjeru vēsturiskais apmetums, griestos restaurēti polihromās apdares elementi. Atjaunotas krāsnis, izmantojot gan oriģinālos krāsnis podiņus, gan arī izgatavotus jaunus analogus elementus. Restaurācijas laikā izmantoti tradicionālie materiāli un amatniecības paņēmieni.

Amatu apmācības aktivitātes jaunajiem profesionāļiem, laba starptautiskā sadarbība un zināšanu apmaiņa ir atzīstama par lieliskiem šī projekta panākumiem. Projekta saprātīgās izmaksas parāda iespējas sasniegt labus rezultātus ar salīdzinoši nelielām investīcijām, kas ir raksturīgi visiem EEZ/Norvēģijas finansētajiem projektiem Latvijā.

Restaurācijas rezultātā Zaļā sinagoga ir atguvusi nozīmīgu vietu pilsētas ainavas kontekstā, demonstrējot Rēzeknes mūžseno daudznacionālo raksturu.

implementation, renovators took into account recommendations from the National Heritage Board and the Norwegian Cultural Heritage Directorate to use the restoration process also for training purposes, involving students from the Sam Eyde Vocational School in Norway and the Rēzekne High School of Arts and Design.

The facades of the Synagogue were restored, the rotten parts of logs replaced. Furthermore, doors and windows were restored and some windows were replaced on the basis of historical examples. The historical finishing of the interior was renovated, as were the elements of the polychromic finishing on the ceiling. Stoves were restored, making use of original tiles and preparing new and analogous elements. Traditional materials and craftsmanship techniques were used during the restoration.

The craftsmanship training for young professionals, good international cooperation and knowledge sharing should be seen as outstanding achievements for this project. The reasonable costs of the project showed that good results can be achieved with comparatively small investments, as is typical with all the EEA/Norway-funded projects in Latvia.

As a result of the restoration, the Rēzekne Green Synagogue has regained its significant position in the the urban landscape, thus demonstrating Rēzekne's ancient multinational character.

VIENĪBAS NAMS

JĀNIS LEJNIEKS

Vienības nams ir Daugavpils vēsturiskā centra dominānte un viena no ievērojamākajām šī perioda un stila celtnēm Baltijā. Daudzfunkcionālajā ēkā, kuras kopējā kubatūra sasniedz 78 000 m³, atradās teātris ar 850 vietām, kluba telpas ar sarīkojumu zāli 600 vietām, viesnīca, Armijas ekonomiskais veikals, restorāns, kafejnīca, peldbaseins, tipogrāfija, kā arī vasaras kafejnīca jumta terasē.

Ēkas uzdevums bija saistīts ar nacionālās identitātes saglabāšanu un attīstību daudznacionālajā Latgalē, kurā līdztekus latviešu kultūrai pastāv krievu, baltkrievu, poļu un citas kultūras. Kopš 1923. gada Daugavpils Latviešu biedrība veda sarunas ar valdību par tautas nama celšanu. Pilsētas valde šim mērķim nodeva Latviešu biedrībai zemes gabalu pilsētas tirgus laukumā iepretim Aleksandra Ņevska katedrālei, vienlaicīgi laukumu pārdēvējot par Vienības laukumu.

THE UNITY HOUSE

JĀNIS LEJNIEKS

The Unity House is the dominant building in the historical centre of Daugavpils and one of the most notable examples of this period and style in the Baltics. The multifunctional building with the total volume of 78 000 m³, housed a theatre hall with 850 seats, lounge premises with a ceremonial hall of 600 people capacity, a hotel, an army store, a restaurant, a café, a pool, a printing house, and a summer café on the roof terrace.

The purpose of the building was linked with the preservation and development of national identity in multinational Latgale where Russian, Belarusian, Polish and other cultures co-existed along the Latvian culture. Since 1923, the Daugavpils Latvian Society was negotiating with the government the construction of a new community house. The city administration granted the Society a land plot at the market square opposite the Alexander Nevsky Chapel, while also renaming the square to the Unity Square.

The young architect Verners Vitands (1903, Latvia - 1982, USA) won the design competition in 1934, and he was commissioned to manage the entire construction. It took only 17 months from the start of laying the foundation in

Projektu konkursā 1934. gadā uzvarēja jaunais arhitekts Verners Vitands (1903, Latvija–1982, ASV), un viņam tika uzticēta arī būvdarbu vadīšana. No pamatākmeņa ielikšanas 1936. gada maijā līdz Vienības nama iesvētīšanai un nodošanai ekspluatācijā 1937. gada decembrī pagāja tikai 17 mēneši. Ēka tika būvēta par ziedojumiem, pilsētas pašvaldības un valsts līdzekļiem, apliecinot augstas kvalitātes būv kultūru un ietverot tradicionālās būvniecības prasmes.

Arhitekts Vitands ir apvienojis labākās funkcionālisma un neoklasicisma arhitektūras īpašības – plāna racionālu organizāciju, monumentālus ārskatus un interjerus, kur ieskanas arī *Art Deco* motīvi. Ēkas fasāžu atšķirīgais veidojums atbilst tās pilsēt būvnieciskajam novietojumam. Pret laukumu pavērstās galvenās fasādes monumentālais sešu kolonnu ieejas portīks akcentē ēkas valstisko nozīmi, bet jumta dzega un starpdzega virs pirmā stāva uzsvēr apjoma horizontālo dalījumu, neitralizējot āršien vertikālo perforējumu gar cieši apbūvēto ielu.

Nama brīvstāvošais monumentālais apjoms veidots ciešā saistībā ar tā daudzajām funkcijām. Vienības nama būvķermenis veidots vienkāršu taisnleņķa ģeometrisku formu veidā, kuru sakārtojumu nosaka plānojuma struktūra. Telpu pārsegumu konstrukcijas atstātas neaizsegta atbilstoši funkcionālisma estētikai.

2005. gadā ēkas galvenajā fasādē tika atjaunots padomju laikā noņemtais uzraksts “Vienības nams”, un 2010. gadā tika pabeigta ēkas restaurācija. Mūsdienās Vienības nams kalpo kā reģionāls kultūras centrs, tā lielāko daļu aizņem Daugavpils teātris ar trim spēles laukumiem: Lielo zāli 550 vietām, Lielās zāles skatuvi 150 vietām un Eksperimentālo skatuvi 60 vietām. Namā atrodas Latgales Centrālā bibliotēka un darbojas Latviešu kultūras centrs. Publicists Dainis Ivēns grāmatā “Spītā pacelties. Vienības nams laikos un nelaikos” (2019) uzsvēr, ka nama tapšanas laikā tā pamatā likta ideja par garīgo centru Latgalē. Vienības nams joprojām vieno pilsētas daudznacionālo sabiedrību un kā pārdomāta dizaina piemērs aktivizē kultūras dzīvi.

May 1936 until the consecration of the Unity House and putting it into service in December 1937. The building was built from donations, as well as funds provided by the city administration and national government thus implementing *Baukultur* of high quality and applying traditional building skills.

Architect Vitands combined the best features of Functionalism and Neo-Classicism architecture such as rational organisation of the layout, monumental exterior and interior with slight tunes of Art Deco. The distinct design of facades corresponds to the location of the building in the urban setting. The monumental six-column entrance portico of the main facade facing the square underlines the national significance of the building, but the roof cornice and traverse above the ground floor highlights the horizontal division of the volume thus neutralising the vertical perforation of outer walls along the densely built up street.

The free-standing monumental volume of the building is designed keeping in mind the many functions of the building. The Unity House has simple rectangular geometrical forms arranged on the basis of the layout structure. Room ceiling constructions are left exposed in line with the aesthetics of Functionalism.

In 2005, the inscription *Vienības nams* was restored on the main facade, which was removed during the Soviet times, and in 2010 the restoration of the building was completed. Today, the Unity House serves as a regional cultural centre with Daugavpils Theatre taking up majority of the space with three performance areas: the Great Hall with 550 seats, the stage of the Great Hall with 150 seats and the Experimental Stage with 60 seats. The building also houses the Central Library of Latgale and the Latvian Cultural Centre. Publicist Dainis Ivēns in his book *Spītā pacelties. Vienības nams laikos un nelaikos* (2019) underlines that the building was created as a spiritual centre in Latgale. The Unity House keeps bringing together the multinational community of Daugavpils, and as an example of a thoroughly planned design vitalises the city's cultural life.

RĪGA

HANZAS PERONS RĪGĀ

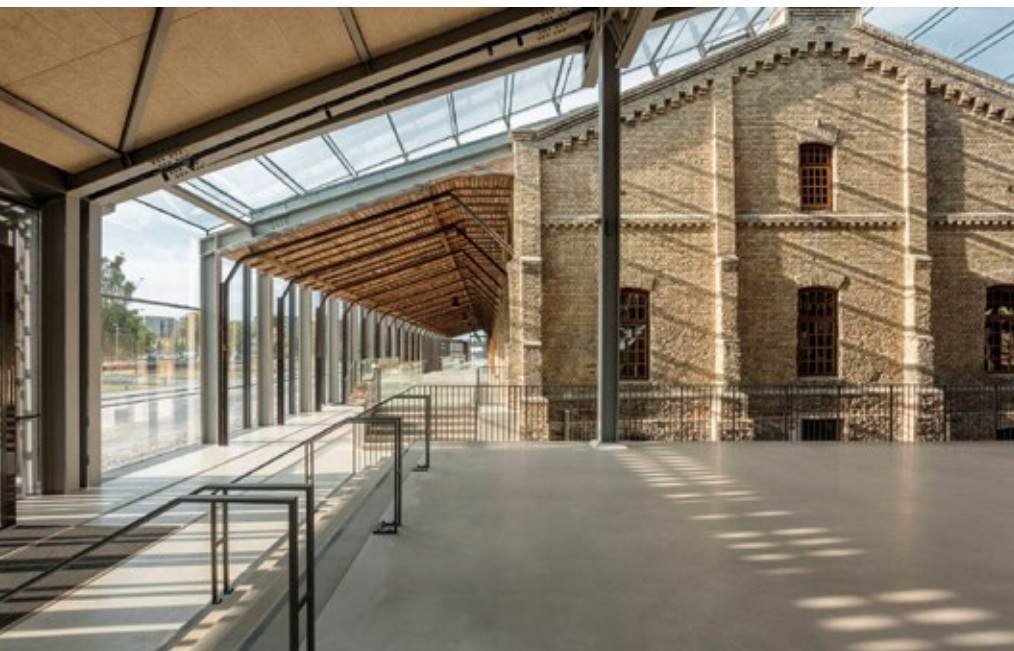
IEVA ZĪBĀRTE

Latvijas arhitektūras mantojuma burvība slēpjas tā daudzveidībā. Vēsturiskās ēkas tiek atjaunotas, izmantojot atšķirīgas metodes lielas pils restaurācijā un koka namiņa pārbūvē. Mūsdienās ne vienmēr ir nepieciešams ēku atjaunot tās oriģinālajā izskatā, jo ir jāpiemēro jauna funkcija; turklāt ir augstākas prasības pret komfortu, ekspluatācijas ekonomiskajiem aspektiem un ietekmi uz vidi.

Mantojuma atjaunošanas jomā īpaša ir industriālā arhitektūra. Kādreizējās ražošanas ēkas, kur aiz galvenā apjoma efektīgajām fasādēm slēpjas lielas mašīnu un iekārtu zāles, mūsdienās var lieliski pārveidot par muzejiem, koncertzālēm un teātriem. Šajā kategorijā ietilpst arī Hanzas perons bijušajā dzelzceļa preču stacijā Rīgā.

Mūsdienās šī kādreiz nomaļā vieta tagadējā Skanstes apkaimē atrodas Rīgas vēsturiskā centra aizsardzības zonā un ir daļa no UNESCO Pasaulē mantojuma sarakstā ietvertās teritorijas. Līdz pat 18. gadsimtam Hanzas perona vietā bija ganības, vēlāk vasarnīcas. Urbānas aprises šī vieta ieguva rūpnieciskās revolūcijas laikā. 19. gadsimta beigās pilsēta auga strauji un bija nepieciešams paplašināt arī ostas un dzelzceļa infrastruktūru, tāpēc 1900. gadā Rīgas pilsētas dome pieņēma lēmumu būvēt jaunu preču staciju.

Par laimi, laiks pret veco preču staciju bija saudzīgs, un ēka līdz mūsdienām bija saglabājusies itin labi. Arhitektu biroja "Sudraba Arhitektūra" rīcībā nonāca skaistas ķieģeļu sienas, koka sijas, bidāmās durvis, vārti un vecas informatīvās

THE HANSA PLATFORM

IEVA ZĪBĀRTE

The magic of Latvian architectural heritage is hidden in its diversity. Historical buildings are renovated applying different methods in the event of restoring a large castle and rebuilding a little wooden house. Today it is not always necessary to restore buildings to their original appearance, because they must be adapted for new functions. Moreover, there are higher comfort expectations, awareness of the building's economic aspects and environmental impact.

Industrial architecture plays a particularly important role in the heritage restoration area. Former factories, where behind impressive facades large halls of machinery and equipment are hidden, nowadays can be successfully transformed into museums, concert halls and theatres. The Hansa Platform's building in a former railroad freight station in Riga fits into this category.

The building is located in the Skanste neighbourhood of Riga, which used to be a peripheral area. Today it is part of the protection zone of the Riga historical centre, and it is also included in the UNESCO World Heritage List. Up to the 18th century, the territory of the Hansa Platform was home to pastures and later summer cottages. During the Industrial Revolution, the territory started to manifest some urban aspects. By the late 19th century, the city was quickly expanding, and it was necessary to increase the port and rail infrastructure, too. Therefore, in 1900, the Riga City Council decided to build a new freight station.

Fortunately, the old freight station had survived throughout times and the building had remained rather intact up to the present day. Beautiful brick walls, wooden beams, sliding doors, gates and old informative signs were at the disposal of architects. This was a good start for the ideas of the building's renaissance and adaptation for cultural events.

norādes. Tas bija labs starts idejām par ēkas atdzimšanu un pielāgošanu kultūras norišu funkcijai.

Preču stacijas pārbūves koncepciju ietekmēja mūsdienu energoefektivitātes prasības. Vēsturiskajai ēkai pa perimetru arhitekti piedāvāja uzbūvēt stikla “ādu” ar priekšējās dubulto fasādi, tādā veidā pasargājot veco ēku un izveidojot gaismas pielietus vestibulus apmeklētājiem. No preču stacijas ēka kļuva par transformējamu lieltelpu, kurā var izvietot plaša spektra un izmēru scenogrāfiju un īstenot jebkuru kultūras, izklaides un pat sporta norisi.

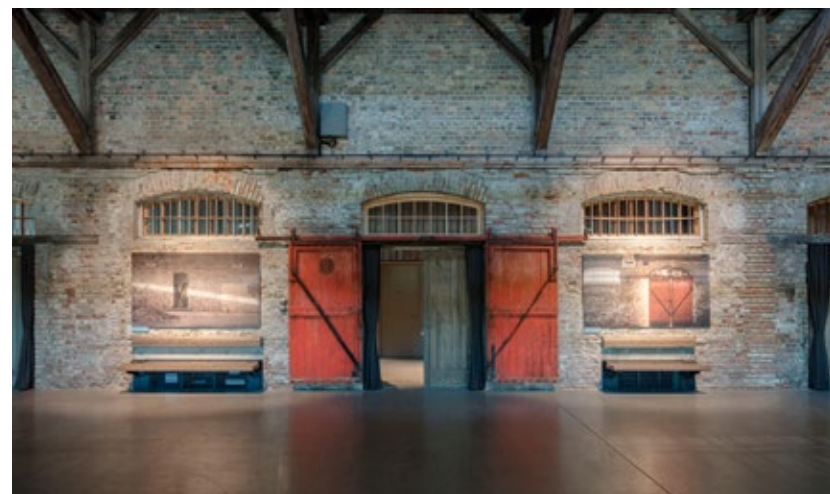
Pārbūves gaitā ēkā restaurēja ķieģeļu sienas, atjaunoja koka jumta konstrukciju un oriģinālās liekto sliežu nojumus. Pēc tam vēsturisko ēku ieskāva alumīnija un tērauda konstrukcijās, nodrošinot arī rāmi vēsturiskā jumta balstīšanai un skaņas un gaismas iekārtu iekāršanai. Interjera materiālu paleti veido vēsturiskais ķieģelis, koks un terazzo tehnikā lieta betona grīda. Uz oriģinālās Rīgas Vagonbūves rūpnīcas vilciena platformas apmeklētājus kā skulpturāls funkcionālais elements gaida improvizēts vilciena vagonis no tērauda.

Unikālais vēsturiskais raksturs un jaunās arhitektūras uzslāņojumi Hanzas peronu ātri pozicionēja kā pamanāmu vietzīmi Skanstes apkaimē. Šajā gadījumā būv kultūra ir notikusi mantojuma saglabāšanas un jaunās funkcijas ieviešanas sinerģijā, kur ieguvējs ir pasūtītājs, pilsēta un sabiedrība, tostarp arī mantojuma saglabāšanas entuziasti un jauno vēsmu meklētāji.

The reconstruction concept of the freight station was influenced by contemporary energy efficiency requirements. The architects of architecture firm *Sudraba Arhitektūra* proposed that a body of glass with a double facade made of pine boards is installed around the perimeter of the historical building. This would ensure that the old building was protected and the halls were flooded with light for visitors. The freight station was turned into a large and transformable space, offering opportunities for a wide range of stage design and a space for any cultural, entertainment or even sports event.

Reconstruction works involved the restoration of brick walls, wooden roof constructions and the original canopies. The building was enclosed with aluminium and steel structures, providing a frame to support the historical roof, as well as to hang sound and light equipment. The interior design materials consist of historical bricks, wood and a concrete floor made in the terrazzo technique. The platform of the original Riga Wagon Building Factory now has an improvised train wagon made of steel as a sculptural and functional element for visitors to enjoy.

The unique historical nature and layers of new architecture quickly positioned the Hansa Platform as a noticeable location brand in the Skanste neighbourhood. In this case *Baukultur* has emerged between the heritage preservation efforts and the introduction of the new function, benefiting the contracting authority, the city and society at large, not to mention the heritage preservation enthusiasts and the latest trend followers!

KALNCIEMA IELAS ANSAMBLIS

ZAIGA GAILE

Atskatoties uz neatkarīgās Latvijas gandrīz 30 gadu vētrāno vēsturi, iespējams, ka Kalnciema ielas 30 vēsturisko koka māju ansamblis izglāba NATO samits Rīgā 2006. gada rudenī. Gatavojoties augstākā līmeņa valstu vadītāju forumam Rīgā, valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga nāca klajā ar negaidītu paziņojumu: “Lūdzu, dariet kaut ko ar tām noplukušajām vecajām koka mājām Kalnciema ielā! Vai nu jauciet tās visas nost, vai es pati ņemšu otu, spaini un iešu tās krāsot! Kalnciema iela ir Rīgas vizītkarte! Kopš senais smilšu ceļš no Rīgas uz Kurzemi ir pārvērties par galveno satiksmes maģistrāli, kas savieno starptautisko lidostu “Rīga” ar galvaspilsētas vēsturisko centru, ikviens, kas ierodas Latvijā ar lidmašīnu, izbrauc cauri vēsturiskajam koka māju ansamblim.”

Pēc šī paziņojuma tika izveidots publiskās-privātās partnerības sadarbības modelis, kurā iesaistījās Rīgas dome, Kultūras ministrija, Aizsardzības ministrija, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija un biedrība “Latvia Nostra”. Interesanti, ka ievērojamu finansējumu koka ēku atjaunošanai sniedza arī Aizsardzības ministrija. Tajā pašā gadā ansamblim tika piešķirts Valsts nozīmes pilsētbūvnieciskā pieminekļa statuss. Īsā laika periodā tika veikta mērķtiecīga un kontrolēta ēku fasāžu sakopšana, un Kalnciema iela izmainījās līdz nepazīšanai. Šī metamorfoze, pirmkārt, acīmredzami mainīja daudzu cilvēku priekšstatus par koka arhitektūras vērtību un, otrkārt, iedrošināja iedzīvotājus turpināt mantojumu atjaunot. Svarīgākais ieguldījums Kalnciema ielas atjaunošanā un apdzīvošanā

ARCHITECTURAL ENSEMBLE OF KALNCIEMA STREET

ZAIGA GAILE

Looking back at the turbulent 30-year history of the independent Latvia, it seems that the ensemble of 30 historical wooden buildings on Kalnciema Street was saved by none other than the NATO Summit held in Riga in autumn 2006. In the course of preparation for the meeting of the heads of state in Riga, the President at the time Vaira Vīķe-Freiberga issued an unexpected statement asking to do something about the shabby wooden buildings on Kalnciema Street. “Either tear them down, or I will paint them myself”, she said. “Kalnciema Street is the ‘business card’ of Riga. Since the old sand road from Riga to Kurzeme has turned into a key traffic route connecting Riga International Airport with the city’s historical centre, everyone arriving in Latvia by plane will pass through this complex of historical wooden buildings.”

Following the statement, a public-private partnership cooperation model was set up between the Riga City Council, the Ministry of Culture, the Ministry of Defence, the National Heritage Board and the foundation *Latvia Nostra*. It is interesting to note that the Ministry of Defence provided considerable funding to the renovation of the wooden buildings. The same year the complex was listed as a national monument of urban development. Over a short time span, a targeted and controlled clean-up of the facades was completed, and Kalnciema Street changed beyond recognition. Firstly, this metamorphosis

ir brāļiem Kārlim un Mārtiņam Dambergiem kopā ar arhitekti Lieni Griezīti. Viņu komanda ir ne tikai atjaunojusi 7 celtnes, bet pārvērtusi kvartālu par Pārdaugavas sabiedriskās dzīves centru – pat kulta vietu, kur notiek sestdienas tirgus, ceturtdienas koncerti, izstādes un citas interesantas lietas, kas pulcē daudz ļaužu. Tagad brāji ir pārņēmuši arī Āgenskalna tirgu.

Kalnciema iela ierīkota sena satiksmes ceļa vietā, kas veda Kurzemes virzienā; tas iesākās pie Āgenskalna līča pārceltnes pāri Daugavai. Iela pirmoreiz minēta 1778. gadā. Lielākā daļa saglabājušos koka ēku ir 19. gadsimta otrās puses un 20. gadsimta sākuma vēlinā klasicisma stila būvkultūras pieminekļi ar izkoptām proporcijām un detaļām; tās projektējuši sava laika ievērojami arhitekti. Ansambļa burvība slēpjas tradicionālajā dzīvesveidā, kur aiz ielas parādes fasādēm māju aizmugurēs slēpjas klusi zaļi dārzi ar veciem kokiem un saimniecības ēkām. Visa Pārdaugava un pārējie Ārrīgas rajoni ir ideāli dārzu pilsētas modeļi, kas pie tam atrodas dažu minūšu velosipēda brauciena attālumā līdz Rīgas vēsturiskajam centram.

Eiropas mēroga nozīmes koka māju rindas abās Kalnciema ielas pusēs nemainīgi paliek savā vietā un to dzīve pamazām atdzimst. Tomēr strauji augošais kapitālisms ar tam raksturīgo agresīvo komerciālo būvniecību apdraud šīs ēkas gan no perifērijas, gan no centra puses. Lielceļa malu lielveikalu invāzija spiežas ansamblim virsū no lidostas puses, un debesskrāpju smailes draudīgi tuvojas no Rīgas centra puses. Pēdējais Vācijas zemo cenu ķēdes veikals "Lidl" jau teju iekāpis vēsturiskās fabrikas "Melodija" grunti Kalnciema ielā 36/38 pretī brāļu Dambergu radošajam kvartālam. Ceļā no lidostas uz Rīgas centru uzskatāmi var vērot dažādu laikmetu būvkultūras ideālu kritērijus un rezultātus – vai nu bezpersoniskas ceļmalas lielveikalu metāla kastes ar kliezējošiem uzrakstiem un autostāvvietu pļāvām, vai bezkaislīgus debesskrāpjus, kas cenšas augstumā pārsniegt Vecrīgas dievnamu torņus. Starp tiem – harmonisks un cilvēciska mēroga koka māju ansamblis ar dzīvokļiem, dārziņiem, maziem veikaliem un omulīgām kafejnīcām.

shifted the perception of many people regarding the value of wooden architecture and, secondly, encouraged residents to continue their efforts in restoring the heritage. The main credit for the renovation and revitalisation of Kalnciema Street must be attributed to brothers Kārlis Dambergs and Mārtiņš Dambergs and architect Liene Griezīte. Their team has not only renovated 7 buildings, but also transformed an entire quarter into a hotspot of social life – indeed, a cult-like site – in Pārdaugava organising popular events such as Saturday markets, Thursday concerts, exhibitions and many other activities gathering crowds of people. Now, the brothers have focused their efforts on the Āgenskalns market.

Kalnciema Street was built along the route of an old road to Kurzeme; it started at the Daugava crossing in the Āgenskalns Bay. The street was first mentioned in 1778. Majority of the remaining buildings were built in the second half of the 19th century or in the early 20th century and are monuments of the late Classicism architecture with fine proportions and details; the buildings are designed by prominent architects at the time. The magic of the complex lies in the routine lifestyle going on behind the street facades hiding calm green gardens, old trees and outbuildings. The entire Pārdaugava and other outskirts areas of Riga are actually perfect models of a garden city, which, by the way, are situated only a few-minute bicycle ride away from the Riga historical centre.

Rows of wooden buildings of European significance on both sides of Kalnciema Street remain where they used to be and they are gradually coming back to life. However, the rapidly growing capitalism with its aggressive commercial development threatens these buildings both from the periphery and the centre. The invasion of roadside supermarkets are closing up to the complex from the airport side, while the tall skyscrapers are approaching from the centre. Recently, the German discount supermarket *Lidl* acquired the right to use the plot at Kalnciema Street 38 once used by the historical factory *Melodija*, right next to the creative quarter ran by the Dambergs brothers. On the way from the airport to Riga centre, one can notice the criteria and results of *Baukultur* of different times, be it bland steel boxes of roadside supermarkets with screaming banners and huge parking lots, or emotionless skyscrapers that try to surpass the church spires of Old Riga. In the midst of all this – a peaceful ensemble of wooden buildings of human scale with apartments, gardens, shops and cute cafés.

ĶĪPSALAS KOKA ĒKU KOLEKCIJA

ZAIGA GAILE

Ķīpsalas koka māju kolekcija ir Zaigas un Māra Gaiļu ģimenes – arhitektes un būvnieka tandēma projekts. 25 gadu periodā esam atjaunojuši, pārbūvējuši, pārvietojuši un no jauna uzbūvējuši 18 koka mājas. Projekts sākās 1995. gadā, kad ar jahtu piestājām Ķīpsalā, atgriežoties no brauciena pa Ālandu salām. Māris izkāpa krastā Balasta dambī un teica: “Es te gribu dzīvot!” Ar to brīdi sākām meklēt vietu mūsu ģimenes mājai. Diezgan drīz atradās zemes pleķis ar vecas mājas pamatiem. Zilajā mājā Balasta dambī 66a ievācāmies 1997. gada Ziemassvētkos.

Vēl Nikolaja Mollina 1612. gadā iespiestā gravīrā, ko vēlāk pārzīmējis Johans Kristofs Broce, Ķīpsala attēlota kā vairāku salu arhipelāgs Daugavas kreisajā krastā pretī nocietinātajai viduslaiku Rīgai. Balto smilšu kāpu drošākajos uzkalnos salas bija apbūvētas ar nelielām zvejnieku sētām un kāpostu dārziem, pļavās ganījās cūkas, govīs un zirgi, Daugavas krastā pie steķiem bija piesietas laivas. Daugavas akvatorijā bija pilns ar buru kuģiem, un Daugavas labajā krastā slējās Rīgas baznīcu torņi. Salas iedzīvotāju galvenā nodarbošanās bija lašu zveja Daugavā. Tos svaigus glabāja ledus pagrabos un kūpināja, veda laivās pāri ūpei uz Daugavmalas tirgu. Lielākās briesmas saliniekiem bija pavasara ledus iešana Daugavā, kad sablīvētie ledus kalni un tiem sekojošie plūdi aizrāva uz jūru dažu labu māju ar visiem kāpostu dārziem. 1823. gada Rīgas kartē salu arhipelāgs attēlots kā aizbērts, un ap gadsimta vidu tika uzbūvēts Balasta dambis. Šim mērķim izmantoja ienākošo kuģu balastu – lielus akmeņus, kas Ķīpsalā tika izkrauti. Pirmo tiltu pāri Daugavai 1701. gadā no savā starpā sasietām laivām uzbūvēja Zviedrijas karalis Kārlis XII.

COLLECTION OF WOODEN BUILDINGS IN ĶĪPSALA

ZAIGA GAILE

The collection of wooden buildings in Ķīpsala is a project by the family of Zaiga Gaile and Māris Gailis, a tandem of an architect and a building contractor. Over a period of 25 years, we have restored, reconstructed, moved and built anew 18 wooden buildings. The project began in 1995 when we stopped our yacht at Ķīpsala on our return trip from the Åland Islands. Māris stepped ashore on the Balasta dambis and said: “I want to live here.” From that moment on, we started to look for a plot of land for our new family home. Soon enough we found a plot with the foundations of an old house. We moved in at our new address at Balasta dambis 66a in Christmas of 1997.

As far back as in 1612, the engraving made by Nicolaes Mollijns, later copied by Johann Christoph Brotze, depicts Ķīpsala as an archipelago of several islands along the left bank of the River Daugava opposite the fortified medieval Riga. The engraving reveals that on the safest mounds of the white sand dunes small fishermen’s farmsteads with cabbage gardens were set up. One can see cows, pigs and horses grazing. Boats are moored at the piers on the banks of the River Daugava. The river is full of sailing ships and the church towers are adorning the right bank of the River Daugava. At the time, the main activity of the residents of Ķīpsala was salmon fishing in the River Daugava. The fish were stored fresh in ice cellars, then smoked and by boat brought across the river to the Daugava riverside market. The floating river ice in springtime caused the greatest danger for the residents of the island when ice jams and the following flooding used to destroy houses sweeping them into the sea with all the cabbage gardens. The 1823 map of Riga shows that the archipelago is already filled up, and around the mid-century the dam Balasta dambis was constructed. The construction used the ballast of the arriving ships, namely, large rocks that were unloaded in Ķīpsala. The first bridge across Daugava was built in 1701 by the orders of the King of Sweden, Karl XII, with boats tied together to carry the bridge surface.

Vecākās koka ēkas Ķīpsalā ir saglabājušās no 19. gadsimta. Unikālais zvejnieku ciema ansamblis atrodas UNESCO un Rīgas Vēsturiskā centra aizsardzības zonā. Pilsētbūvnieciskais ansamblis ir bijis apdraudēts jau kopš 20. gadsimta 30. gadiem, kad Kārļa Ulmaņa valdība šeit plānoja izveidot valsts pārvaldes centru. 20. gadsimta 60. gados parādījās pirmā augstceltne – Preses nams, tai sekoja Latvijas neatkarīgās valsts vērienīgie plāni par Rīgas Manhetenu Ķīpsalā ar skatu uz Vecrīgas panorāmu.

Būv kultūras metodoloģija – būvēšana uz pagātnes. Ir grūti novilkt robežu, kurā brīdī kāds no sarežģītajiem mūsdienu jēdzieniem, kas sākas ar “re” – remonts, rekonstrukcija, renovācija, revitalizācija, rehabilitācija – attiecās uz to, ko mēs darām ar vēsturisko apbūvi. 25 gadu ilgā periodā pamazām esmu definējis mūsu darbu pie vēsturiskās apbūves. Procesa secība vienmēr ir viena un tā pati:

1. Pilsētbūvnieciskā izpēte, izmantojot Rīgas vēsturiskās kartes, ielu apbūves notinumus, zīmējumus, gravīras un fotogrāfijas;
2. Arhitektoniski-mākslinieciskā un vēsturiskā izpēte, izmantojot Valsts arhīva, Rīgas pilsētas būvvaldes arhīva, Pieminekļu dokumentācijas centra, vēsturiskās periodikas un literatūras materiālus;
3. Tehniskā un ģeoloģiskā izpēte, ko veic būvinženieris, atsedzot celtnes pamatus, pārsegumus, sienas un jumta konstrukcijas, un ģeologs, kurš veic vairākus urbumus zemē;
4. Celtnes apjoma un detaļu uzmērījums;
5. Celtnes sākotnējās struktūras analīze – semantiskais novērtējums;
6. Celtnes jaunās struktūras analīze – funkcionalitātes uzslāņojums;
7. Vecā un jaunā savienojums, balansējot uz plastiskās ķirurģijas naža asmens arhitekta intūicijas robežās.

Savienojuma rezultāts ir jauna arhitektūras kvalitāte, kas ietver vēsturiskas celtnes semantisko fonu un tam uzslāņoto jauno funkcionalitāti. Primārā noteikti ir semantika, un arhitektam ir jāaizmirst par vēlmi būt pamanītam. Ansambļa viengabalainība ir vērtīgāka par manām ambīcijām.

The oldest buildings preserved in Ķīpsala date back to the 19th century. The unique complex of fishermen's village is situated within the UNESCO and Riga Historical Centre protection zone. This urban development ensemble has been endangered already since the 1930s when the government of Kārlis Ulmanis was planning to turn the island into a state administration centre. In the 1960s, the first skyscraper – the House of Press (Preses nams) – was built; it was followed by ambitious plans of the already independent Latvia to transform Ķīpsala into the Manhattan of Riga with panoramic views over the Riga Old Town.

The methodology of *Baukultur* – building on the past. It is difficult to draw a line at what moment any of the complex modern concepts beginning with ‘re’ – repair, reconstruction, renovation, revitalisation, rehabilitation – refers to what we are doing with the historical buildings. Over this 25-year period, we have gradually defined our work on the historical buildings. The stages of the process are always the same:

1. Urban planning research using Riga historical maps, drawings of street development, engravings, drawings and photographs;
2. Artistic and historical research of the architecture based on the records and materials from the National Archive, the Archive of Riga Construction Board, Monument Documentation Centre, as well as historical periodicals and sources of literature;
3. Technical and geological research performed by building engineers by exposing the foundations, coverings, wall and roof constructions, and by geologists who carry out several drills into the soil;
4. Measuring of the volume and details of a building;
5. Analysis (semantic assessment) of the original structure of a building;
6. Analysis of the new structure of a building – adding a new layer of functionality;
7. Combination of the old and the new while balancing on a plastic surgery knife's edge within the limits of architect's intuition.

The outcome of this combination is a new architectural quality that contains the semantic background of the historical building with the added new functionality. Certainly, semantics is the priority, and the architect must forget about the desire to be noticed. The integrity of a complex is much more valuable than my personal ambition.

ĒKA VECRĪGĀ SKĀRŅU IELĀ 11

IEVA ZĪBĀRTE

Skvēriņš Skārņu ielā, ko iekļauj dievnami, Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejs un suvenīru tirgotāju letes, ir viens no populārākajiem Rīgā. To šķērso tūristi un rīdzinieki, te var nofotografēties pie Brēmenes muzikantu skulptūras, dominē siltā sarkano ķieģeļu un bruģa krāsa, vasaras zilās vai rudens pelēkās debesis. Šķiet, jaunajai arhitektūrai te nav vietas, tomēr nelielajā gruntsgabalā uzcelta viena no iederīgākajām mūsdienu arhitektūras ēkām Rīgā.

Mēģinājumi būvēt jaunas ēkas Vecrīgā vairumā gadījumu ir sagādājuši vilšanos kā profesionāļiem, tā sabiedrībai. Uzmācīgi apjomi, atšķirīgi materiāli, nepietiekama detalizācija – kontrasta princips arhitektūrā var tikt izmantots apzināti, taču Vecrīgā tas nekad nebija izdevies. Vecrīgai raksturīgie dakstiņu jumti, dažādos laikos tapušie nami, likumainās ieliņas, kafējnīcas, negaidīti stūrīši veido atpazīstamo Rīgas identitāti, un tā ir tik stipra, ka jebkura iejaukšanās ir labi pamanāma.

Būvēt Vecrīgā – UNESCO Pasaules mantojuma vietā – ir izaicinājums projekta attīstītājiem un arhitektiem, taču reizē tā ir arī unikāla iespēja, jo brīvu būvlaukumu šajā pilsētas daļā ir maz. Pastāv uzskats, ka tieši Skārņu ielas 11 tuvumā ir vecākā pilsētas daļa, un visa arhitektūras vēsture sākusies tieši šeit. Biroja “Jaunromāns un Ābele” projekts, ar kuru 2006. gadā tolaik jaunie arhitekti ieguva

THE BUILDING ON SKĀRŅU STREET 11

IEVA ZĪBĀRTE

The little square on Skārņu Street surrounded by churches, the Museum of Decorative Arts and Design, as well as souvenir merchants counters, is one of the most popular squares in Riga. It is visited by tourists and local residents alike. Here, one can take a photo at the sculpture of the Bremen Town Musicians, enjoy the colours of the warm red brick and cobblestone or the palette of blue and grey in the sky depending on the season. There seems to be no room for the new architecture, yet one of the most appropriate examples of modern architecture in Riga has been built on this small plot of land.

Attempts to erect new buildings in Old Riga have mostly been disappointing to professionals and the general public. Intrusive volumes, different materials and insufficient detail – the principle of contrast in architecture can be used purposefully, though it has never succeeded in Old Riga. The typical tiled roofs of Old Town, the buildings that date back to various eras, the winding streets, cafés and unexpected spots around the corner contribute to the recognisable identity of Riga. This identity is so strong that any intervention is immediately noticed.

Building in Old Riga, UNESCO World Heritage site, is a challenge for project developers and architects; however, it also offers a unique opportunity, because there are very few construction sites in this part of the city. It is believed that the oldest part of the city is near Skārņu Street 11 and that the entire architectural history has started right here. The design project by architecture firm *Jaunromāns and Ābele*, which was awarded the first prize in an international competition for architectural ideas in 2006, offered a different direction. The concept submitted

pirmo vietu starptautiskā arhitektūras ideju konkursā, piedāvāja citu virzienu. Tas bija formveidē drosmīgs, pamanāms, vēsturisko arhitektūru nekopējošs, taču smalks un apkārtni respektējošs risinājums.

Arhitektu rīcībā bija tikai 175 kvadrātmetrus liels, neregulāras formas būvlaukums un viņu uzdevums bija radīt ēku ar skulpturālu kvalitāti, kas vienlaikus iekļautos, bet arī izceltos komplicētajā pilsētbūvnieciskajā situācijā un vietas vēsturiskajā kontekstā. Projektēšanu uz laiku apturēja ekonomiskā krīze, taču tā bija arī iespēja izvēlēties iespējamus risinājumus, tai skaitā koka paneļu apdari un atšķirīgu estētiskos virzienus attiecībā uz ēkas krāsu un faktūru.

Ēkai ir piecas fasādes, un tā apkārtni sakārtojusi kā žaketei piešūta sen notrūkusī poga, pat vesela piedurkne, jo būvēts pie blakus nama brandmūra Otrā pasaules kara laikā sagrautas vēsturiskās ēkas vietā. Jaunajā apjomā ir izspēlēti Rīgas arhitektūras elementi, kurā pamanāmi gan 20. gadsimta ires nami, gan divu un trīs stāvu apbūve viduslaikos. Logailas fasādēs izkārtotas šaha dēļa ritmā, veidojot apzinātu nobīdi un nesimetriskumu, kas, kā zināms, uztverei ir tīkama metode. Arī apkārtnē tā iederas, jo Vecrīgā nekas nav pārlicu taisns un simetrisks. Septiņu stāvu ēka ir prominenta; ēku izceļ arī izvēlētais apdares materiāls ķieģelis, kas piešķir vēsturiskajām ēkām raksturīgo pamatīgumu un zināmu svinīgumu. Arhitektiem no "Jaunromāns un Ābele" ir raksturīga iedziļināšanās un namdara pieeja – katrs izvēlētais materiāls ir ar rokām aptaustīts, ķieģeļu paraugi uz vietas apskatīti dažādos diennakts laikos un apgaismojumos. Arī tā ir būvkultūra – sajust vietas materialitāti un apkārtnes gaismu. Tā ir arhitektūra, kas nenovecos, jo nekad nav bijusi pārāk jauna.

by the young architects at the time was bold, noticeable, not copying the old architecture, yet sophisticated and respectful of its surroundings.

The architects had only a construction site of 175 m² and it was of irregular shape. The task was to create a building of sculptural quality that would not only fit in, but also stand out in the complex urban construction situation and historical context of the site. The design planning was temporarily suspended by the economic crisis, but it was also an opportunity to evaluate possible solutions, including the finishing of wood panels and different aesthetic approaches in terms of the colour and texture of the building.

The building has five facades, and it has put in order the surroundings like a button that has been sewn onto a jacket or even an entire sleeve because the building is erected next to the firewall of a historical building that was wrecked during World War II. The new volume has a playful approach towards the elements of architecture in Riga, and it involves the elements of the 20th-century apartment buildings, as well as two and three-story buildings from the Middle Ages. The window apertures in the facades have the rhythm of a chessboard, and the architects have made sure that they are asymmetrical. Such deviance, as we know, pleases the eye. It also fits into the surroundings, because nothing is overly straight and symmetrical in Old Riga. The seven-story building is prominent, and it is distinguished by the bricks. This finishing material manifests the solid massiveness and certain solemnity of historical buildings. The architects from *Jaunromāns and Ābele* have demonstrated seriousness and an approach of a carpenter. Each material has been tested tangibly, and the samples of bricks were viewed on site at different times of the day and lights. That, too, is an example of *Baukultur* – sensing the materiality of the site and the surrounding light. It is an architecture that will never age because it has never been too young.

BERGA BAZĀRS

ZAIGA GAILE

19. gadsimta nogalē uz Rīgu no laukiem atnāca uzņēmīgs jauns cilvēks Kristaps Kalniņš un sāka būvēt daudzstāvu ires namus pilsētas centrā. Lai labāk iekļautos vāciskajā metropolē, Kristaps pārmainīja uzvārdu uz Bergs un sāka būvēt Berga bazāru. Viņš nopirka zemes gabalu ārpus Rīgas vaļņiem ar smilšu ceļiem, koka mājām un kāpostu laukiem, satikās ar jauno arhitektu Konstantīnu Pēkšēnu un sāka būvēt tirdzniecības pasāžu ar divstāvu mūra namiem, kuru pirmajos stāvos veidoja austrumnieciskas arkas ar veikaliem, katra arka viens veikals. Ap gadsimta miju bija jau izbūvēti un piepildīti ar tirgotājiem 130 veikali. Grūti pateikt, no kurienes Kristaps bija aizguvis austrumu tirgus ideju – vai no ceļojumiem uz Pēterburgu, Maskavu, Londonu, Milānu vai pat uz Stambulu. Kristaps Bergs nomira 63 gadu vecumā (1907), un pēc viņa nāves nevienš no pieciem bērniem nebija ieinteresēts turpināt tēva lielo projektu. Pamazām Berga bazārs pārvērtās par aizmirstu vietu, kur neatkarīgās Latvijas laikā bērniem no labām ģimenēm neļāva vieniem pašiem iet, tas bija šaubīgu pagalmu labirints ar galdniecībām, ripu malkas un siena tirgotavām, lētām tējnicām.

Kas gan to spētu paredzēt, un vismazāk Kristaps Bergs, ka pēc gandrīz simts gadiem (1993) Berga bazārs sāks piedzīvot atdzimšanu. Pēc Latvijas neatkarības

THE BERGS BAZAAR

ZAIGA GAILE

In the late 19th century, Kristaps Kalniņš, a young business-minded man, moved from the countryside to Riga and started to build tenement houses in the city centre. To better fit in in the typical German metropolis, Kristaps changed his surname to Bergs and set out to build the Bergs Bazaar. He bought a plot behind the walls of Riga, which had sand roads, wooden houses and cabbage patches, and after meeting the young architect Konstantīns Pēkšēns he began to build a shopping passage consisting of two-storey stone buildings with the ground floor featuring oriental archways providing premises for shops – one arch, one shop. At the turn of the century, already 130 shops were built and let to different merchants. It can only be guessed where Kristaps got the idea of an oriental market... was it a trip to St Petersburg, Moscow, London, Milan or perhaps Istanbul?

Kristaps Bergs died in 1907 at the age of 63, but after his death none of his five children was interested to continue their father's ambitious project. Gradually the Bergs Bazaar was forgotten and turned into a place where during the first republic children from wealthy families were not allowed to go alone, because it was a labyrinth of shady backyards housing joiner's shops, wood and hay outlets, and cheap tea-rooms.

Who could have predicted – Kristaps Bergs least of all – that nearly hundred years later in 1993 the Bergs Bazaar will once again start to flourish! After the restoration of independence of Latvia, the fourth generation of the Bergs family descendants, namely, Justs Karlsons and Ieva Laukers, set out to realise this ambition. They are descendants of Miriam, daughter of Kristaps's son Edgars. At the end of WW2, Miriam emigrated to the USA together with her husband Nikolajs Karlsons and their three children. Justs Karlsons became a successful lawyer, and over a short period of time recovered all the property once owned by the Bergs family. For 25 years we have worked together to gradually restore it. This work is continued by the sons of Justs Karlsons – Aleksis and Nikolajs.

atgūšanas to sāka īstenot Bergu dzimtas mantinieku ceturtā paaudze – Justs Karlsons un Ieva Laukers. Tā ir Kristapa dēla Edgara meitas Mirjamas radniecības līnija. Viņa kopā ar vīru Nikolaju Karlsonu un trim bērniem kara beigās izceļoja uz ASV. Justs Karlsons kļuva par veiksmīgu advokātu, neilgā laikā pārņēma visus Bergu dzimtas īpašumus, un 25 gadu ilgā periodā esam kopā strādājuši pie to pakāpeniskas atjaunošanas. Darbus turpina Justa Karlsona dēli Aleksis un Nikolajs.

Berga bazāra būv kultūra ir tā atjaunošanas pakāpenība. Atskatoties uz 25 gados paveikto, mēs visu esam darījuši pakāpeniski – cik atļauj budžets, tik izbūvē. Pirmos gadus Justs Karlsons veda naudu koferī no ASV. Īpašnieks izveidoja komandu, kurā sadarbojās namu pārvalde “Ēka Centrs”, būvfirma “PKE”, projektētāji “Zaigas Gales birojs”, dārzniece Maija Strazdiņa. Lai nodrošinātu izbūves un apdzīvošanas līmeni, arhitektam tika dotas īpašnieka pilnvaras satikties ar katru iespējamo īrnieku un saskaņot telpu izbūves projektus, pirms tie tika iesniegti būvvaldē. Sākām ar kvartāla ārējā perimetra pirmajiem stāviem, kur izbūvēja veikalu telpas. Ātri saradās īrnieki, viens no pirmajiem bija dāmu lielveikals “Bergs” uz Elizabetes un Marijas ielas stūra. Bijušā kinematogrāfa celtnē, kur padomju gados bija tipogrāfija, atjaunojām kino un izbūvējām Rīgas pirmo pabu “Andalūzijas suns”. Berga bazārā bija vieta, kur pulcēties, šeit svinējām Ziemassvētkus kopā ar mūsu pirmajiem īrniekiem. Nākošā kārtā bija mazās ieliņas kvartāla iekšpusē, kuras bruģēja un iekārtoja – stādījām kastēs kokus un puķes, izgatavojām solus, salikām lampas, pie ieejām uzrakstus, kartes un krogus. Ēku pirmos stāvus sadalīja veikalos, restorānos, otrajos stāvos tika iekārtoti biroji, augšējās stāvos – dzīvokļi. 2000. gadā ievācāmies atjaunotajā koka mājā, kur iekārtojās Berga bazāra centrs ar īpašnieku biroju, bēniņu stāvā – arhitektu birojs, un tā turpinām vēl šodien. 2003. gadā atklājām viesnīcu “Hotel Bergs”, kas bija mūsu lielākais projekts.

Būv kultūras pamats ir vietējā arhitekta dotā tradīcija, pamatīga un detalizēta mantojuma izpēte un analīze, kurai uzslāņota Amerikas īpašnieku atvestā attīstītas valsts funkcionalitāte un tehnoloģijas.

The *Baukultur* of the Bergs Bazaar lies in the step-by-step approach to its renovation. Looking back at the work accomplished, everything has been done gradually – we built only what and when the budget allowed. In the early years of the development, Justs Karlsons brought money from America in a suitcase. The owner set up a team that brought together property management company *Ēka Centrs*, construction company *PKE*, designer *Zaigas Gales birojs* and gardener Maija Strazdiņa. To ensure a certain level of construction and occupancy, the owner authorised the architect to meet every potential tenant and agree on the designs of premises before they were submitted to the Construction Board for approval. The project began with ground floor premises along the outer perimeter of the quarter, which were transformed into shop premises. Tenants started to line up. One of the first tenants was women's clothing boutique Bergs on the corner of Elizabetes and Marijas Streets. The former cinema building, which used to house a print shop during the Soviet era, was once again turned into a cinema, but the remaining space was reconstructed for the needs of Riga's first pub *Andalūzijas suns*. The Bergs Bazaar was a place to meet up; we even celebrated Christmas together with our first tenants. The next phase involved reconstruction of the small streets inside the quarter, which were paved and fitted out – trees and flowers were planted in decorative boxes, benches were placed along the passages. We also installed lanterns, entrance signs, maps and flags. Premises on the ground floor were let to shops and restaurants, while space on the first floor was let for offices, but upper floors were turned into apartments. In 2000, we moved into the renovated wooden house, which housed the main office of the Bergs Bazaar with the owners' office, while the attic was adopted for our architecture company, and so it continues to this very day. In 2003, *Hotel Bergs* welcomed its first guests – it was our largest project at the time.

The foundation of the *Baukultur* here is the tradition delivered by a local architect, extensive and detailed research and analysis of the heritage, and a touch of functionality and technologies from a developed nation brought by the American owners.

TORŅAKALNA DRAUDZES NAMS

JURIS DAMBIS

Rīgas Luterāņu evaņģēliski luteriskā baznīca, pazīstama kā Torņakalna baznīca, celta laikā no 1888. līdz 1890. gadam pēc arhitekta Johana Koha projekta; interjerus veidojis V. Bokslafs. Izteiksmīgā neogotikas celtnē ar smailu torni baznīcas rietumu galā, izteiktu latīņu krusta plānojumu, pagarinātu kori un trapeceveida apsīdas daļu bija radījusi priekšstatu, ka tās tiešā tuvumā nav pieļaujami nekādi apbūves papildinājumi. Tomēr baznīcas draudzei kļūstot par atjaunotās un neatkarīgās Latvijas straujāk augošo un lielāko draudzi, objektīvi radās nepieciešamība pēc papildu telpām draudzes dzīvei. Tika rosināta jaunas ēkas būvniecība.

Projekta koncepcija tika izraudzīta nelielā arhitektūras ideju sacensībā, kas notika 2003. gadā, piedaloties septiņiem birojiem no Baltijas un Ziemeļvalstīm. Uzvarēja arhitektūras ideja, kuras autors bija dāņu arhitekts Kristians Kolds. Piedāvātais risinājums skandināvu modernisma garā bija tik neparasts, lakonisks un kontrastējošs ar baznīcu, ka, vadoties no citu gadījumu sliktas pieredzes, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas speciālisti sākotnēji to noraidīja. Tomēr, apstrīdot šo lēmumu, inspekcijas vadība atzina, ka iecerētā

THE TORŅAKALNS CHURCH

JURIS DAMBIS

The Riga Evangelic Lutheran Church, also known as the Torņakalns Church, was built between 1888 and 1890, following the design by architect Johann Koch and the interior design by Wilhelm Bockslaff. The impressive Neo-Gothic building with its peaked steeple at the west end of the church, a distinct Latin cross layout, an extended gable and a trapezoidal apse created the impression that nothing else could be built nearby. However, as the church congregation became the most rapidly growing and largest congregation in independent Latvia, the need for additional room for the congregation's life was objectively grounded. The construction of a new building was thus proposed.

The concept of the project was selected in a small competition of architectural ideas in 2003, with seven architecture firms from the Baltic States and the Nordic countries taking part. The winner was Danish architect Christian Cold. His proposal was based on Scandinavian modernism, and it was so unusual, laconic and contrasting to the church that the State Inspection for Heritage Protection initially rejected it, taking into account the previous experience of disappointing cases. However, the decision was disputed and the State Inspection came to a conclusion that the proposed solution for a congregation building with its contrasting forms and materials was appropriate for the specific location and would fit in the near vicinity of the church as an example of contemporary architecture.

draudzes nama risinājums ar kontrastējošo formu un materiāla lietojuma valodu ir piemērots konkrētai vietai un apjoma ziņā kā laikmetīga arhitektūra labi iekļaujas baznīcas tuvākajā apkārtnē.

Pagāja astoņi gadi no ēkas pirmās idejas līdz brīdim, kad tā vēra durvis garīgajai ikdienas funkcijai, vienlaicīgi kļūstot par jaunu sociālu un kultūras centru Pārdaugavā. Skaidrajā plānojumā gandrīz pusi ēkas aizņem zāle draudzes pasākumiem, semināriem un lekcijām. Pārējā ēkas daļā izvietota bibliotēka, darbinieku telpas un biroji. Ēkas vienkāršais, bet elegantais un lietišķais vizuālais tēls ar vienoti dominējošiem materiāliem gan ēkas fasādēs, gan interjeros – betonu, koku un stiklu – piešķir laikmetam atbilstošu seju. Caurspidīgums, saikne ar apkārtējo vidi un vizuāli atturīgais raksturs ļoti iejūtīgi pakārto ēku galvenajam objektam – baznīcai.

Jaunais Torņakalna draudzes nams un tā tapšana ir labs stāsts par augstas būv kultūras principu cienīšanu. Vispirms pasūtītāja vērtību un laikmeta izpratne, tīra un atklāta ideju sacensība ar labu rezultātu, pēc tam zināma piesardzība daudzpakāpju lēmumu pieņemšanas sistēmā, kam seko drosmīgi lēmumi, un visbeidzot izturēta un uz kvalitāti orientēta idejas realizācija ir palīdzējusi radīt vēsturiskajai baznīcai jaunu pievienotu vērtību. Laiks pēc Latvijas neatkarības atgūšanas Lūtera draudzes vēsturē ir bijis ļoti īpašs. Nama celšana draudzi saliedēja, savukārt uzceltais nams ir kalpojis nozīmīgam garīguma darbam visas Latvijas mērogā. Torņakalna draudzes namam ir vēl kāda nozīme – tas rāda ceļu sakrālās arhitektūras kvalitatīvai attīstībai. Laba arhitektūra nav tikai ēka ar tās jumtu, norobežojošām sienām un zināmu dekorējumu, bet laikā un telpā atbildīgi radītu un piemērotu apstākļu kopums cilvēka dzīves kvalitātei.

It took eight years from the first idea of the building to the point where it opened its door for everyday spiritual use. The building quickly became a new social and cultural centre in Pārdaugava. The well-planned design means that nearly one-half of the building is taken by a hall for congregation events, seminars and lectures. The rest of the building includes a library, staff rooms and offices. The visual image of the building is simple, but elegant and formal. The dominant materials of the facades and interiors – concrete, wood and glass – ensure an appearance that corresponds to the present day. Transparency, connection with the environment and a visually reserved nature very delicately subordinate the building to the church as the main site.

The new congregation building at Torņakalns and the way it was built is a good story of respecting the principles of high level *Baukultur*. First, the contracting authority's understanding of values and the era, fair and open competition of ideas for a good result, then a certain precaution in the multi-level decision making followed by bold decisions, and, finally, a serious and high-quality implementation of the idea helped to add a new value to the historic church. The time after the restoration of independence of Latvia has been very special in the history of the Lutheran Church. The construction of the building consolidated the congregation, and it has also served for important spiritual work throughout Latvia. The Torņakalns congregation building also has another meaning – it shows the way toward the high-quality development of sacral architecture in Latvia. Good architecture is not a mere building with its roof, walls and certain décor, but also a set of circumstances that are responsibly created in time and space so as to enhance the quality of human life.

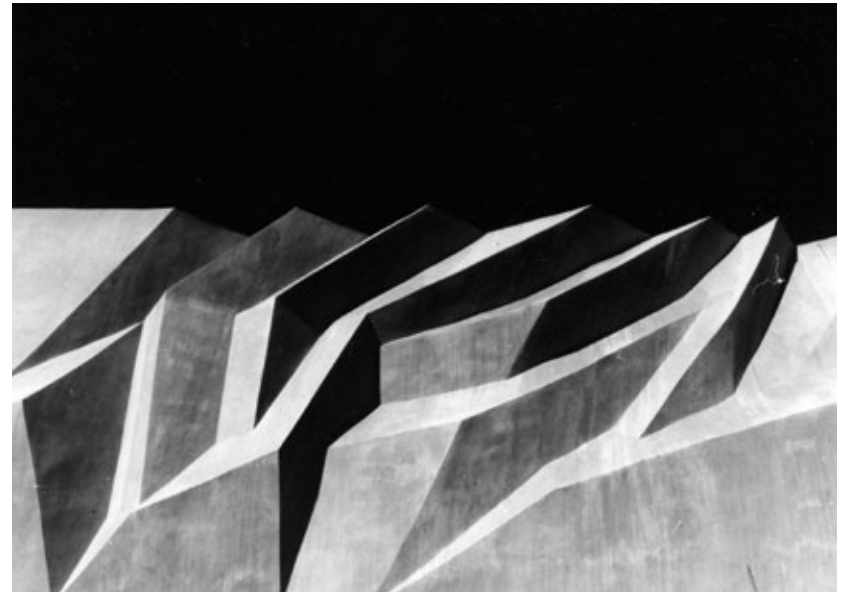
DAILES TEĀTRIS

JĀNIS LEJNIEKS

Dailes teātra ēka Rīgā Brīvības ielā 75 ir vērienīgākā 20. gadsimta kultūras būve Latvijā un spilgts padomju modernisma arhitektūras piemērs gan ārējā veidola, gan interjera ziņā. Teātra dibinātājs un galvenais režisors Eduards Smiļģis (1886–1966) pirmo mājvietu teātrim 1920. gadā atrada Amatnieku palīdzības biedrības namā Lāčplēša ielā 25, kurš patlaban tiek pārbūvēts Jaunajam Rīgas teātrim. Nams tika pielāgots izrādēm, bet Smiļģis loloja sapni par jaunu ēku.

Pēc Dailes veiksmīgajām viesizrādēm Maskavā padomju režīms atvēlēja līdzekļus teātra būvniecībai Brīvības un Bruņinieku ielas stūrī. Projektu konkursā 1959. gadā par labāko tika atzīts arhitektes Martas Staņas (1913–1972) iecerētais teātra veidols, kas izcēlās ar caurspīdīgumu un monumentalitāti un atbilda Dailes teātra moto: "Skaidrība. Vienkāršība. Kaislība." Latvijas Arhitektūras muzejā saglabātās Staņas skices apliecina viņas grafisko darbu augsto māksliniecisko vērtību.

Projektu Staņa izstrādāja kopā ar arhitektiem Imantu Jākobsonu (1934–1993) un Haroldu Kanderu (1927–2004). Projektēšana un būvniecība gan ievilkās turpat divdesmit gadu garumā, un tās nobeigumu 1977. gada oktobrī, kad aktieri ar krāšņu gājieni devās no vecajām uz jaunajām telpām, arhitekte nepieredzēja.

THE DAILES THEATRE

JĀNIS LEJNIEKS

The complex of the Dailes Theatre in Riga at 75 Brīvības Street is the most ambitious cultural building of the 20th century Latvia and an apt example of Soviet modernist architecture both in terms of the appearance and interior. In 1920, Eduards Smiļģis (1886-1966), the founder and director of the Dailes Theatre, set up the first residence for the theatre in the Craftsmen Relief Society House at 25 Lāčplēša Street, which is currently undergoing reconstruction for the New Riga Theatre. The house was adjusted for theatre performances; however, Smiļģis had a dream of having a new building.

Following the successful performances of the Dailes Theatre in Moscow, the Soviet officials allocated funds for the construction of a theatre in the corner of Brīvības Street and Bruņinieku Street. At the architectural design contest in 1959, the main prize was awarded to architect Marta Staņa (1913-1972) for a design, which stood out for its transparent and monumental appearance and corresponded to the slogan of the Dailes Theatre: *Clarity. Simplicity. Passion.* Architectural plans by Staņa, stored at the Latvian Museum of Architecture, confirm the high artistic value of her graphic work.

Staņa developed the project in collaboration with architects Imants Jākobsons (1934-1993) and Harolds Kanders (1927-2004). The designing and construction of the complex took nearly 20 years, and sadly, the architect died before it was

Teātra ēku ar Rīgas galveno ielu vieno priekšlaukums, no kura redzami būves trīs apjomi, kas atbilst to funkcionālajai nozīmei. Galvenajā fasādē dominē uz kolonnām paceltais stiklotais foajē, kura paēnā atrodas ieeja teātri. Aiz tā paceļas Lielās zāles un skatuves apjomi. Aktieru un administrācijas bloks novietots gar Bruņinieku ielu. Ēkas vienīgais dekoratīvais akcents ir tēlnieka Ojāra Feldberga (1947) veidotais cilnis ar stilizētu uguns liesmu atveidu galvenajā fasādē, kas interpretē Dailes teātra emblēmu ar mākslas tempļa nedziestošajām uguns liesmām.

Skatītāju vestibīlu no garām plūstošās ielas telpas nodala plāna stikla diafragma; zaļais maurs, šķiet, bez grūtībām varētu ieauģt tieši vestibīla grīdā. Gan monolitā betona balsti, kas pāraug griestu konstrukcijā, gan telpas brīvais plūdums un tās vienkāršā atveidnotā betona apdare bija jaunas, mūsdienīgas būv kultūras pieteikums Latvijā. Lielajā zālē ar ietilpību līdz 980 vietām nav balkonu, tai pēc Smiļģa ieceres ir demokrātiska amfiteātra forma, kas vairo sociālo saliedētību. Mazajā zālē ir 197 vietas, bet Kamerzāle ar 83 sēdvietām tika izveidota 20. gadsimta 90. gados bijušās Komunistiskās partijas atpūtas telpās.

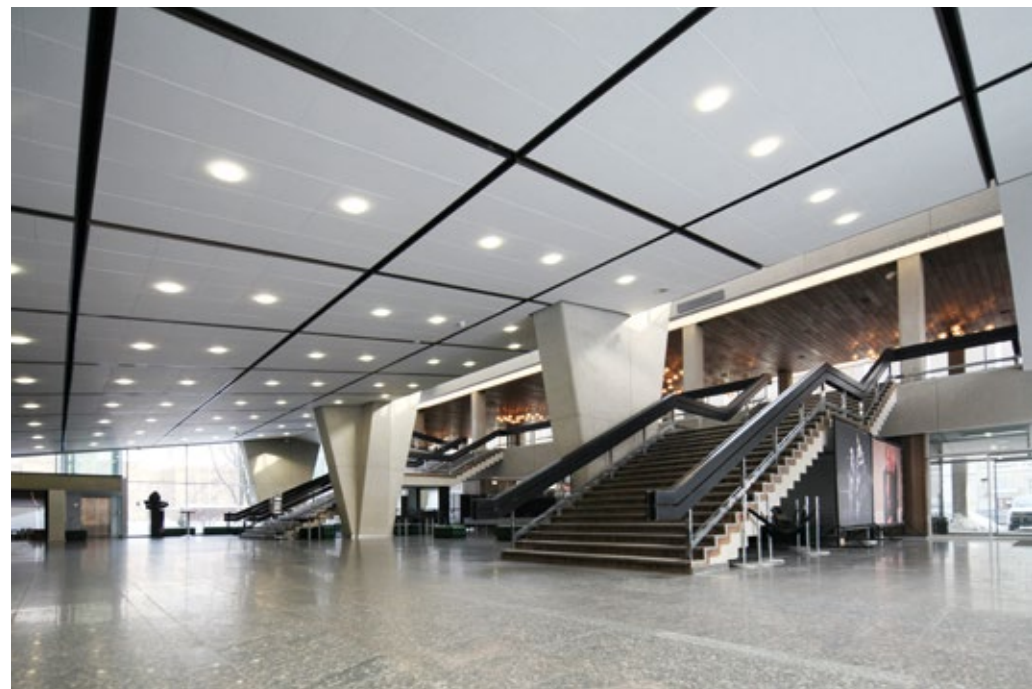
Zālēs ir laba akustika un skatuves transformēšanas iespējas, skatītāju telpas ir plašas, tomēr jaunā ēka atzinību guva lēni. Publikas daļu, kas bija pieradusi pie eklektisma stila ēku greznā interjera, nepārliecināja modernisma robustā estētika, bet teātra darbiniekus neapmierināja padomju tehnisko iekārtu sliktā kvalitāte. Kuratores levas Zibārtes 2010. gadā izveidotā nelielā pastāvīgā ekspozīcija par teātra ēkas arhitektūru sekmē labvēlīgus spriedumus par būv kultūru kā sabiedrības kopēju labumu.

completed in October 1977. At the opening, performers held a splendid parade walking from the old premises to the new theatre.

The complex connects to the city's main street by means of a square in front of the building opening a view on the three volumes each representing its own functional purpose. The main facade is dominated by the elevated glass lobby supported by columns while the entrance is situated below. It is followed by the volumes of the Main Hall and stage. The block housing offices and performer premises is situated along Bruņinieku Street. The sole decorative element of the building is the relief on the main facade by sculptor Ojārs Feldbergs (1947) depicting a stylised flame, which correlates with the logo of the Dailes Theatre – a never ending flame of this temple of art.

A thin glass wall separates the theatre's vestibule from the vibrant outdoor space defined by the adjacent street, and the green lawn gives the impression that it might as well grow right into the floor of the vestibule. Both the solid concrete supports that transform into the roof construction, and the free flow of the space and its simple demoulded concrete finish was an explicit announcement of a new, modern *Baukultur* in Latvia. The Main Hall with 980 seats does not have balconies, because, as imagined by Smiļģis, it was supposed to have a shape of a democratic amphitheatre that enhances unity. The theatre's Small Hall has 197 seats, while the Chamber Hall has 83. It was set up in the 1990s in the former lounge of the Communist Party.

The halls are known for their good acoustics and stage transformation options, as well as spacious spectator premises; however, it took quite some time for the new building to earn appreciation. Some spectators who were used to the posh interior of eclectic buildings were not convinced by the robust aesthetics of modernist architecture, while the staff was not satisfied with the poor quality of the Soviet-built equipment. A small permanent exhibition arranged in 2010 by curator Ieva Zibārte dedicated to the theatre's architecture contributes to a positive opinion about *Baukultur* as a society's common good.

TRĪS BRĀĻI

JURIS DAMBIS

Būvniecības kultūras sasniegumus Latvijā spēcīgi raksturo ēku komplekss "Trīs brāļi", kultūras pieminekļu aizsardzības darbam kalpojot jau vairāk nekā 60 gadu un arvien vairāk veidojoties par nozares kompetenču centru. Daudzkārt pārbūvētā viduslaiku ēku grupa "Trīs brāļi" tagadējo veidolu ieguvusi pēc restaurācijas, kas ilga no 1953. līdz 1957. gadam. Ēka Mazajā Pils ielā 17 ir vecākais mūra dzīvojamais nams Rīgā (15. gs. beigas). 1697. gadā tajā bijusi maiznīca. "Vidējais brālis" (1646) ir tipisks 17. gadsimta dzīvojamais nams. Tā fasādes, kā arī zelminis veidots Ziemeļu renesanses manierisma formās un restaurēts pēc J. K. Broces 1785. gada zīmējuma. 1746. gadā veidotais ieejas portāls ar uzrakstu latīņu valodā *Soli Deo Gloria* ("Tikai Dievam slava") pārcelts no blakus esošās vecākas ēkas ieejas. Jaunākā un mazākā ēka (17. gs.) 1898.–1899. gadā pārbūvēta. Restaurācijas laikā visu triju ēku pagalmi apvienoti, sienās

THE THREE BROTHERS

JURIS DAMBIS

The achievements of *Baukultur* in Latvia have been manifested by the building complex *The Three Brothers*, serving for more than 60 years for the work of the monument protection and becoming a competence centre for the sector. *The Three Brothers* are a group of medieval buildings that have often been rebuilt, and their current appearance is based on restoration that took place from 1953 to 1957. The building on Mazā Pils Street 17 is the oldest stone residential building in Riga (late 15th century). In 1697 there was a bakery. The 'Middle Brother' (1646) is a typical residential building from the 17th century. Its facades and pediment are created in the forms of Northern Renaissance Mannerism and were restored on the basis of a 1785 drawing by Johann Christof Brotze. The entrance portal built in 1746 has an inscription *Soli Deo Gloria* (Glory to God Alone), which was relocated from an adjacent older building. The newest and smallest building (17th century) was rebuilt between 1898 and 1899. During this restoration, the courtyards of all three buildings were joined, adding stone portals, as well as the oldest herald of Riga. A portal that has been borrowed from a ruined building on Melngalvju Street 4 has an inscription in German, which means: "You will be blessed when entering here, and you will depart with God." The spatial arrangement of buildings in this part of Old Riga can be characterised by an interesting urban environment landscape. Facing the entrance of the Church of St Jacob, one can see the ancient and majestic image of *The Three Brothers*, the steeple of the Dome Cathedral, the altar part

iemūrēti akmens portāli un vecākais Rīgas ģerbonis. Portālā, kas atceļojis no zudušas ēkas Melngalvju ielā 4, saglabājies uzraksts vācu valodā, kas tulkojumā nozīmē “Tu būsi svētīts, ienākot šeit, un iziesi ar Dievu”. Ēku telpisko kārtojumu šajā Vecrīgas vietā raksturo interesanta pilsētvides ainava. Atrodies iepretī Sv. Jēkaba baznīcas ieejai, skatītājam paveras “Trīs brāļu” senais majestātiskais tēls, Rīgas Doma smaile, Sv. Marijas Magdelēnas baznīcas altārdaļa un blakus Sv. Jēkaba baznīcai esošā nelielā ratnīca. Šajā vietā nav iejaukusies mūsdienai tendence palielināt vēsturisko ēku apjomus vai aizbūvēt pagalmus.

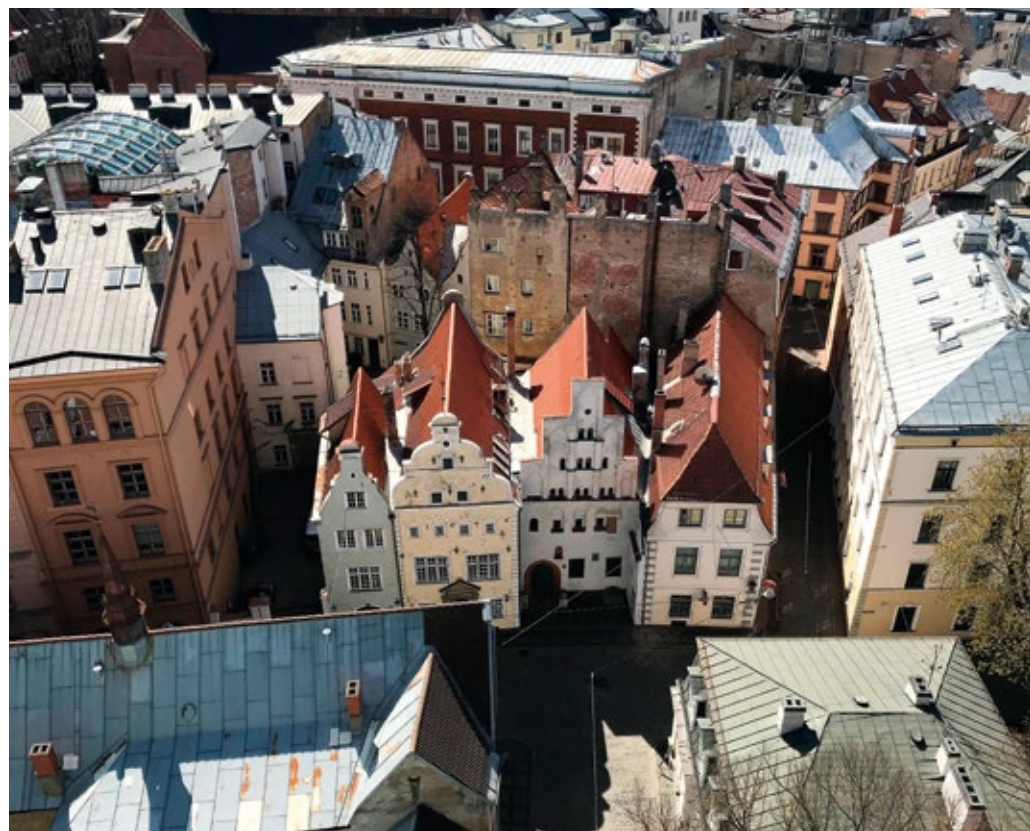
Agrīnā padomju laika restaurācijas filozofija, kuru veidoja Latvijas pirmās brīvvalsts laikā izglītību ieguvušie speciālisti, paglāba ēkas no okupācijas varas apdraudējumiem. Restaurācijas laikā pievienotā substance šobrīd ir kļuvusi par ēku kompleksa aizsargājamo vērtību. Īpaši nozīmīgs ir fakts, ka jau ēku restaurācijas laikā tika iepļānota to izmantošana kultūras mantojuma aizsardzības funkcijai. Ēkas gan bija noplukušas 1993. gadā, kad tās pārņēma Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija; to stāvoklis liecināja par tradicionālo padomju stila saimniekošanu. Šobrīd šī vieta demonstrē autentisku kultūrvēsturisku vērtību saglabāšanu, pieticību un vienkāršību biroju iekārtošanā, atvērtību, eleganci un gaumi publiski pieejamo telpu atmosfērā, nepieļaujot apjomu palielināšanu un bēniņu pārbūvi.

Ēku komplekss “Trīs brāļi” ir kļuvis par kultūras pieminekļu aizsardzības nozares identitātes zīmi. Spēja ar savu piemēru demonstrēt ēku kopšanu, mācību nolūkos iesaistīties remonta un restaurācijas darbos, parādīt, ka iespējams ikdienā pārvietoties pa šaurām vēsturiskām kāpnēm, strādāt uz ķieģeļu grīdas, neslēpt, bet pat demonstrēt senas mūru plaisas un interesantas, gadsimtiem veidojušās deformācijas, nevēlēšanās redzēt gludi apmestas un svaigi nokrāsotas sienas, bet ar retušu panākt senā nodiluma estētizāciju – tas viss rada īpašu būvniecības kultūras stiprināšanas kvalitāti.

of the Church of St Mary Magdalene, and, alongside the Church of St Jacob, a small wheelhouse. This is a place where the present-day trend of increasing the size of historical buildings or filling courtyards with new construction elements is not present.

The philosophy of restoration during the early period of Soviet occupation was based on the knowledge of specialists who were educated during the first period of independence of Latvia, and this philosophy saved the buildings from threats of the occupation regime. The substance added during the restoration has now become a heritage value for the complex of buildings. It is particularly important that during the restoration of the buildings, it was already planned to use them for the purposes of the cultural heritage protection. In 1993, when the State Inspection for Heritage Protection took over the buildings, they were dilapidated as a result of the traditional Soviet-era management. Today the site demonstrates the preservation of authentic cultural and historical values, modesty and simplicity in the office interior and openness, elegance and tastefulness in publicly accessible spaces, avoiding increased volumes and attic rebuilding.

The building complex *The Three Brothers* has become a sign of identity for the cultural monument protection sector. The quality of *Baukultur* here has been strengthened by the fact that the buildings are being maintained, there is education provided in terms of repairs and restoration, it is possible to show that narrow and historical stairwells, as well as a brick floor can be used on an everyday basis. Moreover, ancient wall cracks and interesting century-shaped deformations are not hidden. There has been no desire to see freshly finished or painted walls, instead retouching is favoured to aestheticize the old wear and tear. All these efforts contribute to a special quality of *Baukultur*.

RĪGAS DIZAINA UN MĀKSLAS VIDUSSKOLA

ZAIGA GAILE

Lai īstenotu cariskās Krievijas ķeizarienes Katrīnas II izglītības programmu, Rīgā 1819. gadā tika uzcelta skola krievu zēniem. Monumentālās guļbaļķu celtnes oriģinālais projekts pēc ilgiem meklējumiem atradās Tartu arhīvā, jo tur bija guberņas centrs. Katrīnas skolas centrā bija zāle, sānos divas klašu telpas un dzīvokļi: diviem skolotājiem pirmajā stāvā un vienam bēniņos. Pagalmā aiz skolas ēkas ierīkoja dārzu skolotāju ģimenēm. Ir ziņas, ka tur turēti gan zirgi, gan vistas. Sākotnēji skolā mācījās 100 bērni, vēlāk to skaits saruka līdz 40.

Divu gadsimtu laikā ēkā vienmēr ir atradusies skola. Pēdējās simtgades periodā un līdz mūsdienām – Lietišķās mākslas vidusskola, kur jauniešiem pēc pamatskolas beigšanas māca apstrādāt koku, metālu, stiklu, mālu un citus materiālus. Skolai ir bagāta vēsture un tradīcijas, tajā mācījušās vairākas latviešu mākslinieku paaudzes.

Koka mājas atjaunošanas vēsture sākās 2000. gadā, kad Rīgā ieradās starptautiskās pieminekļu aizsardzības organizācijas "Europa Nostra" viceprezidente Katarina Kolē. Šai periodā gandrīz desmit gadus pēc Latvijas neatkarības atgūšanas Rīgas koka arhitektūras mantojums bija īpaši apdraudēts, jo sākās strauja būvniecības attīstība. Drīz vien tika nodibināta biedrība "Latvia Nostra", kas 2001. gadā Rīgā rīkoja "Europa Nostra" starptautisko konferenci, kurā

THE RIGA SCHOOL OF DESIGN AND ART

ZAIGA GAILE

To implement the education programme approved by Catherine the Great, Empress of Russia, a school for Russian boys was built in Riga. Following a long search, the original architectural plan of the monumental log building was found in the Archives of Tartu, which at that time was the centre of the Baltic Province. In terms of layout, a hall was situated in the centre of the school building with two classrooms at the sides, as well as flats: two for teachers on the ground floor, and another one in the attic. A garden for the teacher families was set up in the yard behind the building. There is evidence proving that it was also used for keeping chickens and even horses. In the beginning, the school was attended by 100 students, but later the number dropped to 40.

Over two centuries, the building had always housed a school. During the last hundred years and today, it is the Secondary School of Applied Arts, where the students are taught to work with timber, metal, glass, clay and other materials. The school has a rich history and traditions, and several generations of Latvian artists have studied there.

The history of restoration of this wooden building began in 2000 when Catharina Collet, Vice President of international heritage protection organisation *Europa Nostra* visited Riga. At that time, about ten years after the restoration of independence, the wooden heritage of Riga was particularly endangered, because rapid development of construction works was commenced. Soon after, Foundation *Latvia Nostra* was established, which in 2001 in Riga organised *Europa Nostra* international conference that adopted the Declaration on the Preservation of Wooden Heritage. The Foundation published a book *Wooden Riga* and launched the project for the renovation of the school.

tika pieņemta Koka mantojuma aizsardzības deklarācija. Biedrība “Latvia Nostra” izdeva grāmatu “Koka Rīga” un uzsāka bijušās Katrīnas skolas atjaunošanas projektu.

Šai vētraiņiem notikumiem pārpilnajā periodā aizsākās romantiskais stāsts par Pelnušķīti un princi. “Europa Nostra” konferences atklāšana 2001. gada septembrī notika vecās skolas pagalmā. Noplukusi Pelnušķīte sagaidīja Viņa Karalisko augstību Dānijas princi Konsortu Henriku. “Europa Nostra” prezidents izstaigāja skolu, uzkāpa bēniņos, parakstījās ar sarkanu tinti uz spāres un pasniedza skolas direktoram ziedojumu. Ar šo naudu pietika, lai izstrādātu celtnes būvprojektu. Pagāja 13 gadi, līdz bijusi Katrīnas skola sagaidīja pietiekamu Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) finansējumu, un 2014. gadā atjaunotā skolas ēka tika atklāta.

“Latvia Nostra” izdotajā grāmatā “Koka māja” ir apkopotas audzēkņu atmiņas, kurās viņi stāsta, cik svarīgs viņu dzīvē ir bijis mācību periods vecajā koka skolā. Tāpēc atjaunošanas procesā bija tik svarīgi šīs sajūtas ne tikai saglabāt, bet vēl vairāk izcelt un paspilgtināt. Iekštelpās nolēmām attīrīt simtgadīgos baļķus atstāt tādus, kādi tie bija pēc aplupušā apmetuma noņemšanas. Visās telpās saglabājam krāsns apkuri. Vecās durvis tika restaurētas, un diezgan ilgi noturējās plāns atjaunot arī logus. Diemžēl tie sabirza pēc neskaitāmo krāsas slāņu noņemšanas. Ēkas fasādēs noņēmām vēlāko slāņu dēļu apšuvumu, aizdrīvējām šķirbas ar pakulām un nokrāsojām baļķus ar lineļlas krāsu. Bija grūti pieņemt izšķirošu lēmumu par to, kā nodrošināt tumšajos bēniņos dienasgaismu, jo plašās augststāva telpas nekad netika izmantotas. Nolēmām par labu kontrastam, un modernie alumīnija jumta logi pret sētas fasādi uzdāvināja skolai gaišas bēniņu studijas. Tāds pats lēmums tika pieņemts par galvenajām kāpnēm, kurām bija jābūt skaidri nolasāmām kā jauno laiku pienesumam vecajai mājai.

Pēc atjaunošanas skola darbojas sešus gadus. Ikreiz, kad pavadu kādu arhitektu grupu skolas apskatei, apjautājos mājas dežurantei par dzīvi. Viss ir labi, bērni ir laimīgi te mācīties un lepojas ar savu skolu. No rītiem esot pavēsi, kamēr iesilst 11 krāsni, bet bērni vienalga staigā kreklos īsām rokām un vakaros viņus nevarot aizdzīt mājās.

It is in this turbulent era, when the romantic story of Cinderella and the Prince began. The opening of the *Europa Nostra* conference in September 2001 took place in the backyard of the old school. The shabby Cinderella welcomed His Royal Highness, Henrik, Prince Consort of Denmark. The president of *Europa Nostra* toured the school premises, climbed up to the attic, signed a truss with red ink and presented a donation to the director of the school. The amount was sufficient to draft the construction project for the building. It took 13 years until the school attracted adequate funding from the European Regional Development Fund, and in 2014 the renovated school building opened its doors once again.

The book *Koka māja (Wooden House)* published by *Latvia Nostra* sums up the memories of former students remembering how important was the time they spent studying at the old wooden school. Therefore, in the process of renovation it was important to not only preserve the feelings, but to highlight and bring them to light even more. As to the interior wall finish, we decided to leave the centuries old beams exposed in the condition they were after the removal of the peeled plaster. All premises kept their stove heating. Old doors were restored, and for quite a long time we supported the plan to restore also the old window frames. Unfortunately, after the removal of countless layers of old paint, they fell to pieces. From the facades of the building we removed the later added layers of board cladding, caulked the gaps with tow and painted the logs with the linseed oil paint. It was extremely difficult to decide on the solution for providing daylight in the dark attic, because the spacious upper floor premises had never been used. We decided in favour of contrast – our selected modern aluminium roof windows facing the backyard gave the school bright attic studios. The same approach was followed in terms of the main stairway, which had to show clearly that it is a modern contribution to the old building.

The school has been open for already six years after the renovation. Every time I accompany a group of architects visiting the school, I ask the school's janitor about the daily life at school. Everything is perfect! Children are happy to study there and feel proud of their school. In the mornings, until the 11 stoves heat up, it is rather chilly, but students are still wearing short sleeves, and in the evenings it is almost impossible to make them leave.

VIDZEME

CĒSIS

ERVĪNS KRAUKLIS

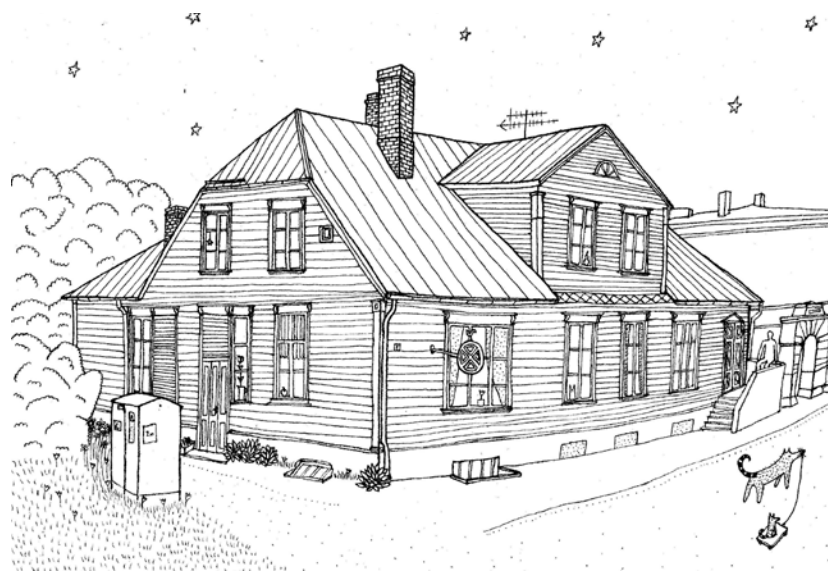

Kurš gan nezina Cēsis? Neatkarības kara piemineklis ar mirdzošo zelta lodi obeliskā, majestātiskā, Baltijā lielākā Livonijas ordeņa pils ar zvaigznes velve pārsegto mestra guļamistabu rietumu torni, romantiskais parks ar estrādi, kurā teju vai katrs latvietis kaut reizi klausījies kādu brīvdabas koncertu, masīvā, senatnīgā Sv. Jāņa baznīca ar latviešu būvmeistara Mārča Sāruma 1853. gadā būvēto un nule atjaunoto torni. Gaujas senleja aicina ar krāšņajām smilšakmens klintīm, priežu siliem, labiekārtotajām pārgājienu takām un Cēsu kūrorta laikmeta uzplaukuma liecībām – Gaujmalas villām un koka jūgendstila arhitektūras pērlēm, kas neatpaliek no Rīgas un Jūrmalas labākajiem piemēriem, nereti tos pat pārspējot.

Tomēr, lai gan Cēsu pilsētas vēsturiskais centrs ir 13.–20. gadsimta valsts nozīmes pilsētbūvniecības piemineklis, tam kopš Latvijas neatkarības atgūšanas pilsētnieku rūpes un uzmanība pievērsta epizodiski.

Pirmo būv kultūras atmodu Cēsis piedzīvoja laika periodā no 1996. līdz 2003. gadam, kad pašvaldība sāka sadarbību ar Ēsterjitlandes (Östergötland) pašvaldību Zviedrijā, laikposma ziņā sakrīt ar Aizputes “SERDES” un Kuldīgas restaurācijas kustības enerģisko aizsākumu. Cēsu pirmā būv kultūras atmoda tomēr neguva spēcīgu turpinājumu. Par Latvijas būv kultūras galvaspilsētu kļuva Kuldīga.

No 2013. gada domes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs, aktieris un uzņēmējs Juris Žagars un citi izveidoja notikumus un vietas, bez kurām Cēsis šodien vairs nebūtu iedomājamas. Te jāmin Cēsu mākslas festivāls, jaunā koncertzāle un Latvijā labākais kalnu slēpošanas kūrorts Cīrulišos. Cēsis centās piesaistīt jaunus cilvēkus, un drīz vien kļuva par magnētu izglītotiem mileniāļiem, kuri pēc 2013. gada sāka atgriezties dzimtajā pilsētā vai pārcelties uz dzīvi Cēsis kā progresīvu, mūsdienīgu domubiedru mājvietu skaistā vidē. 2012. gadā Cēsis

CĒSIS

ERVĪNS KRAUKLIS

Surely everyone knows Cēsis! It is a home to the independence monument with a shimmering golden sphere in the obelisk, as well as the majestic Livonian Order Castle – the biggest in the Baltics – with its star vault-covered master bedroom in the western tower. Cēsis is also famous for the romantic park with an outdoor stage where every Latvian must have attended open-air concerts. Furthermore, the massive and antique Church of St John with the recently renovated steeple that was first installed by Latvian building craftsman Mārcis Sārums in 1853 also contributes to the landscape of Cēsis. The Ancient Gauja River Valley appeals to visitors with its colourful sandstone cliffs, pine forests, excellent hiking trails and evidence of the time when Cēsis was a flourishing spa town. The villas along the river and gems of wooden Art Nouveau architecture are equal to the best examples of such architecture in Riga and Jūrmala, frequently even outshining them.

However, although the historical centre of Cēsis is a 13th-20th century urban monument of national importance, it has only enjoyed sporadic attention and care since the restoration of Latvia's independence. Cēsis experienced the first awakening of *Baukultur* between 1996 and 2003, when the municipality launched a partnership with the Östergötland municipality in Sweden. In terms of the time, this coincided with the energetic beginning of *SERDE* in Aizpute, as well as the restoration of Kuldīga. Still, the first awakening of *Baukultur* in Cēsis did not have a powerful continuation, and Kuldīga became the capital city of *Baukultur* in Latvia.

Since 2013, Cēsis mayor Jānis Rozenbergs, actor and businessman Juris Žagars and others have been creating locations and organising events, which have turned Cēsis into a town that is known today. These include the Cēsis Art Festival, a new concert hall, and Latvia's best ski resort at Cīruliši. Cēsis tried to attract young people, and soon it became a magnet for educated millennials, who moved back to their native town after 2013 or moved to Cēsis as a progressive and modern home for likely-minded people in a lovely environment. In 2012, Evelīna Ozola

Evelīna Ozola un Toms Kokins sāka organizēt RTU Starptautisko vasaras skolu, kļūstot par populāru un atzītu Cēsu būv kultūras notikumu. 2013. gadā uz Cēsim pārcēlās māksliniece Līva Graudiņa, izveidojot mākslas telpu “MALA” – kafējnīcu-lasītavu ar nelielu latviešu dizaina preču veikalu, kurā norisinājās daudzi koncerti un tematiski notikumi.

2016. gadā vēsturiskajā apriņķa skolas ēkā Lielā Skolas ielā 6 ar pašvaldības un entuziastu atbalstu tika izveidots radošo industriju centrs un kopstrādes telpa “Skola6”, kuru vada Dīta Trapenciēre. Ēkā darbojas ap trīsdesmit uzņēmēju un amatnieku, Cēsu muzeja filiāle – 19. gadsimta klase un priekšmetu krātuve, metāla restauratoru laboratorija, semināru zāle un dizaina konsultāciju darbnīca. Blakus ēkā atrodas Pasaules latviešu mākslas centrs, veidojot kompleksu ar ievērojamu nākotnes attīstības potenciālu. “Skola6” kopīgās sarunās izkristalizējusies ikgadējo “Koka dienu” – starpdisciplināru koka arhitektūras, amatniecības, mākslas un tehnoloģiju notikumu – ideja. Nodibināta biedrība “Cēsu mantojums”, un uzsākta veiksmīga sadarbība ar pašvaldību.

Laika periodā no 2017. līdz 2020. gadam norisinājušies plaši konservācijas un restaurācijas darbi Cēsu pilī, kā arī Cēsu Sv. Jāņa baznīcā, restaurējot torni, fasādes un jumtu, kā arī veicot arheoloģisko izpēti viduslaiku kapsētas teritorijā. Šogad pirmo reizi pilsētas vēsturē noticis pašvaldības līdzfinansējuma konkurss vecpilsētas ēku īpašniekiem, piešķirot kopumā 20 000 EUR kultūras pieminekļu saglabāšanai.

Cēsu būv kultūras notikumu kalendārs ir kļuvis gana piesātināts. Nākošie jautājumi, kas jārisina, ir vēsturiskās apbūves problēmas ārpus vecpilsētas aizsardzības zonas, sabiedrisko jaunbūvju un atjaunošanas darbu kvalitāte, kā arī vecpilsētas tukšo gruntsgabalu attīstības jautājumi. Kādu ceļu ies Cēsis un vai potenciāls kļūt par būv kultūras iespēju pilsētu tiks pienācīgi izmantots un attīstīts, redzēsim tuvākajos gados. No sirds vēlu veiksmi un apsolu sniegt arī savu ieguldījumu, cik vien tas būs iespējams!

and Toms Kokins launched the RTU International Summer School, which since then has become a popular and recognised Baukultur event in Cēsis. In 2013 Artist Līva Graudiņa moved to Cēsis and established the arts space MALA. It contains a café, a reading room, and a small Latvian design shop. The space is a venue for many concerts and thematic events.

In 2016, the municipality and a group of enthusiasts established a creative industries and co-working space Skola6 at the historical district school building at Lielā Skolas Street 6. It is managed by Dīta Trapenciēre and it hosts around 30 entrepreneurs and artisans, a branch of the Cēsis Museum to feature a 19th century classroom and collection of objects, a metal restoration laboratory, a seminar room and a design consultation workshop. The adjoining building hosts the Global Centre for Latvian Art, consequently being a complex with a considerable potential for future development. Discussions at Skola6 led to the annual Wood Days – an interdisciplinary event of wooden architecture, craftsmanship, art and technologies. The Society of Cēsis Heritage has been established and successful cooperation with the municipality has been initiated.

Extensive conservation and restoration works were carried out from 2017 to 2020 at the Cēsis Castle, as well as the Church of St John. The steeple, facades and roof were renovated, and archaeological research was carried out at the medieval cemetery. In 2020, for the first time in the history of the town the municipality provided co-financing on a competitive basis to the owners of buildings in the old town of Cēsis, allocating a total of EUR 20,000 for the preservation of cultural monuments.

The *Baukultur* calendar in Cēsis has become full of events. The next questions that must be addressed include the historical building problems beyond the protected zone of the old town, the quality of new buildings and restoration work, as well as the development issues of the empty plots of land in the old town. Time will tell which path Cēsis will take and whether the potential of becoming the town of *Baukultur* opportunities will be appropriately used and developed. I wish Cēsis success from the bottom of my heart and promise to make my own contribution as much as possible!

LĪGATNES PAPĪRFABRIKAS CIEMATS

JĀNIS LEJNIEKS

Līgatnes papīrfabrikas ciemats ir Latvijā ievērojamākais 19. gadsimta pilsēt-būvniecības ansamblis, kurš radīts salīdzinoši īsā laikā un joprojām kalpo kā sava laikmeta augstas kvalitātes būv kultūras piemērs. Līgatnē eklektisma stila koka arhitektūras un industriālās celtniecības objekti harmoniski saplūst ar kalnaino reljefu. Papīrfabrikas vēsture sākas 1815. gadā, kad Rīgas tirgotāji Konrāds Strohs un Kārlis Kībers iegādājās dzirnavas un pārbūvēja tās par manufaktūru, kurā līdz pat 1871. gadam ražoja papīru, izmantojot roku darbu.

Līdz mūsdienām saglabājusies apbūve veidojās no 19. gadsimta 80. gadiem līdz Pirmajam pasaules karam, kad, paplašinot ražošanu, papīrfabrika būvēja arī dzīvojamās ēkas, kuru celtniecības darbus vadījis būvuzņēmējs Jānis Meņģelis. Vienistabas dzīvokļus piešķīra precētājiem, divu un trīs istabu dzīvokļi bija paredzēti fabrikas "baltajām apkaklītēm", bet bēniņos dzīvoja neprecētie strādnieki. Dzīvokļu irnieki bija nodrošināti ar bezmaksas elektrību, malku un ūdeni. Saimniecības ēkās bija iebūvēti veļas vārāmie katli, veļas gludināmais rullis un maizes krāsnis.

THE LĪGATNE PAPERMILL VILLAGE

JĀNIS LEJNIEKS

The Līgatne Paper Mill Village is the most remarkable complex of the 19th century urban development in Latvia created in a relatively short time and still serving as an example of high-quality *Baukultur* of its time. The wooden architecture and industrial constructions in the style of Eclecticism sit harmoniously in the hilly terrain. The Paper Mill dates back to 1815 when Konrad Stroh and Karl Kiber, two merchants from Riga, purchased the watermill and transformed it into a paper factory, where up to 1871 manual labour was used.

The construction arrangement that has survived until modern day was made over time from the 1880s until World War I, when due to the expansion of the production, the Paper Mill commissioned building of residential houses under the supervision of building contractor Jānis Meņģelis. The studio-type flats were assigned to married workers, while one- and two-bedroom flats were provided to white-collar staff. Workers who were single were assigned a room in the attic. Tenants were provided with free-of-charge electricity, wood and water. Outbuildings were equipped with copper boilers for doing laundry, as well as a laundry rolling press and bread ovens.

Sociāli atbildīgie papīrfabrikas īpašnieki sabiedriskās ēkas cēla par papīrfabrikas līdzekļiem. Vilhelms Mencendorfs 1897. gadā uzcēla slimnīcu pēc pirmā latviešu akadēmiski izglītotā arhitekta Jāņa Frīdriha Baumaņa (1834-1891) projekta. Pēc viņa projekta uzbūvēja arī Saviesīgās biedrības namu, kurā notika teātra izrādes un strādnieki varēja uzspēlēt biljardu un ķegļus. Mūsdienās ēka darbojas kā Kultūras nams un bibliotēka; tajā strādā Līgatnes novada dome. Iepretim Kultūras namam atrodas populārākā Līgatnes pilsētas vietzīme – Lustūzis. Toponīma izcelsme saistās ar vācu valodas vārdu lusten, jo klints virsotnē ļaudis pulcējušies, lai dziedātu un dejotu. Smilšakmens klintī ir izdolti vairāki simti pagrabu jeb seklu alu, kurās līgatnieši glabāja pārtikas rezerves.

Kroguskalnā 1889. gadā tika uzcelta astoņpadsmit dzīvokļu māja un skola fabrikas strādnieku bērniem. Pēc mācību iestādes atklāšanas senais nosaukums tika nomainīts uz Skolaskalnu. Vēlāk tika uzcelta vēl viena divdesmit četru dzīvokļu māja. Mūsdienās savdabīgās koka arhitektūras ēkas ar priekšdārziem aizvien ir apdzīvotas.

Mencendorfu dzimtas ieguldījumu Līgatnes attīstībā vainago papīrfabrikas direktora viesu nams. Grezno ēku Šveices stilā projektēja Pēteris Meņģelis, kurš pēc tēvabrāļa Jāņa Meņģeļa nāves kļuva par galveno būvuzņēmēju Līgatnē. Ar nolūku demonstrēt vācu amatnieku meistarību, ēku 1914. gadā izgatavoja Vācijā, atveda uz Latviju un samontēja. 1920. gadā namu pārdēvēja par Fāles namu, jo tajā dzīvoja papīrfabrikas direktors Emīls Fāle. Padomju režīms 1940. gadā namā ierīkoja bērnudārzu.

Līgatnes tūrisma informācijas centrs darbojas 1889. gadā būvētajā Sarga namā, kas ir atjaunots savā senatnīgajā veidolā. Līgatnes papīrfabrikas ciemats ir kļuvis par iecienītu apmeklējumu vietu, neraugoties uz to, ka papīrfabrika 2016. gadā ir beigusi savu darbību.

The socially responsible owners of the Paper Mill built the public buildings using their own funds. In 1897, Wilhelm Mentzendorff built a hospital based on design by Jānis Frīdrihs Baumanis (1834-1891), who was the first academically educated Latvian architect. He also designed the Public House, which offered theatre performances and was also equipped with snooker tables and skittles for the Paper Mill workers. Nowadays, the building serves as a community house and a library and houses the Līgatne Town Council. Across from the Public House, tourists and locals alike can visit Lustūzis, the most popular site in the town of Līgatne. The name is associated with the German word 'lusten' (to enjoy something), because people used to gather on top of the rock to sing and dance. There are hundreds of cellars or shallow caves dug in the base of the sandstone rock where local residents used to keep their food stocks.

In 1889, an apartment building of 18 flats, as well as a school for the children of mill's staff were built in Kroguskalns. After opening the school, the previous place name was changed to Skolaskalns. Later, one more apartment building with 24 flats was built. The unusual wooden buildings with the small front gardens are still inhabited.

The contribution of the Mentzendorff family to the development of Līgatne was rounded off by the Paper Mill director's guest house. The rich house made in the Swiss chalet-style was designed by Pēteris Meņģelis, who became the main building contractor in Līgatne following the death of his uncle. To demonstrate German craftsmanship, the building was manufactured in Germany in 1914 and then transported to Latvia where it was assembled. In 1920, the house was renamed as the House of Fāle, after the Paper Mill's director Emīls Fāle, who used to live there. In 1940, the Soviet regime opened a kindergarten in the building. The Līgatne Tourist Information Centre has found its home in the Guard's House built in 1889, which has been renovated according to its historical appearance. The Līgatne Paper Mill Village has become a popular tourist attraction, despite the fact that the Paper Mill ceased its operation in 2016.

ĒRMAŅU MUIŽA

JĀNIS ZILGALVIS

Latvijā nemaz nav tik daudz muižu kungu māju, kuru atjaunošana un restaurācija notiek nesteidzīgi, apzināti ilgstoši un īpaši pārdomāti, lai pēc iespējas ilgākā laika periodā izgaršotu šo vēsturisko ēku it kā atvērtās dvēseles noskaņu un atdzimšanas gaitu. Viena no tādām atrodas Ziemeļvidzemē, Malienā, un tā ir Ērmaņu muižas (Hermannshof) kungu māja. 2006. gadā šo senču īpašumu atguva Prauliņu ģimene – pēc tam, kad ēka bija cietusi abos Pasaules karos un tiem sekojošajā padomju okupācijas periodā. Izbrīnu vieš fakts, ka šis koka arhitektūras piemineklis, būvēts 19. gadsimta 20. gados, bija nonācis līdz mūsdienām, slēpdams pietiekoši daudz vēsturisku liecību. Nelielā ēka ir klasicisma stilā veidota, tās galvenā ieeja rotāta ar skaistu, proporcijās līdzsvarotu kolonnu portiku un trīsstūra frontonu, virs kores ēkas centrā paceļas skatu galerija ar tornīti un stilam tik raksturīgo kupolveida jumtu.

Kungu mājas plānojums laika gaitā ir mainīts, jo katrs saimnieks ir centies kaut ko uzlabot pēc saviem ieskatiem. Lai apzinātu visas šīs izmaiņas un sākotnējo risinājumu, tika veikta arhitektoniski mākslinieciskā izpēte (arhitektes Dita Lapiņa, Ināra Cine un vēsturiskās celtniecības speciālists Juris Zviedrāns). Tikai pēc tam tapa ēkas rekonstrukcijas projekts (arhitekta Kristīne Veinberga). Darbu sākumā tika nostiprinātas un protezētas nesošās konstrukcijas – pārseguma sijas un jumta elementi. Pēc tam

THE ĒRMAŅI MANOR

JĀNIS ZILGALVIS

There are not many manor houses in Latvia whose renovation and restoration works take place patiently, at a slow pace, in a deliberately long and thoroughly planned manner to allow time for savouring the open soul feeling of these old buildings and the process of their revival. One such manor lies in Maliena, Vidzeme, specifically – the Ērmaņi Manor (*Hermannshof*) master's house. In 2006, the Prauliņi family restored its ownership of the estate, after the building had suffered in both world wars and the following Soviet occupation. Surprisingly, this monument of wooden architecture, built in the 1820s, had survived until modern day preserving a lot of historical evidence. The rather small building is designed in Classicism style, its main entrance features a beautiful column portico with balanced proportions, and a triangle-shaped fronton, above the ridge in the centre of the building there is a tower with a viewing platform; the tower is rounded up with a style-appropriate dome-shaped roof.

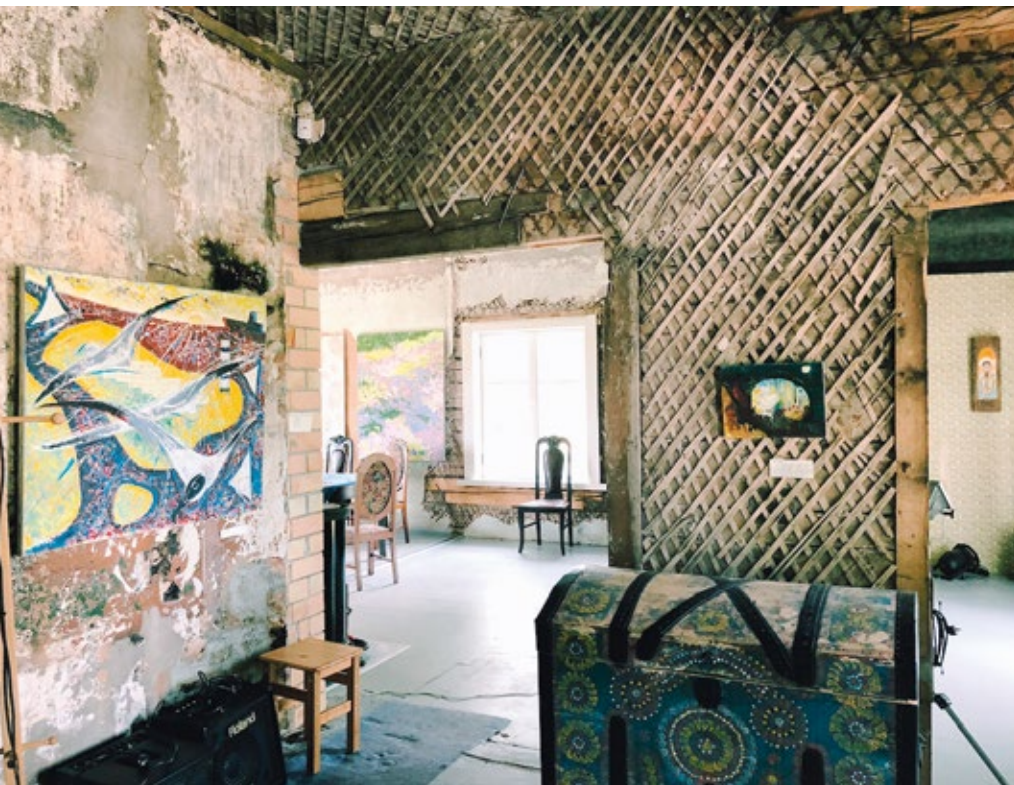
Over time, the layout of the master's house had been changed multiple times, because every new owner tried to introduce certain improvements at their own discretion. To identify all such modifications and the underlying original solution,

atjaunots jau minētais, laika gaitā zudušais skatu tornītis. Tad kārtā pienāca logiem, kas darināti precīzi pēc vēsturiskajiem paraugiem, un citiem darbiem. Atjaunošanā tika izmantotas tikai dabiskas krāsvielas, saglabātas visas autentiskās detaļas un elementi, pat kalēja kaltās naglas! Uzmanība tika pievērsta it visam, ievērojot ēkas celšanas laiku un stilu.

Kungu mājas iekštelpās valda šķietams haoss un nepabeigtība – sienās atsegti guļbaļķi, vietām redzams vēlākais apmetums, tam blakus skaliņi, kas to turējuši. Taču visi šie elementi ir īsti, neslēpti un nenogrudināti – pretēji tam, kā tas noticis daudzās citās muižās. Prauliņu ģimene un tās viesi bauda šo nepabeigtību, kas stāsta par seno būvi vairāk nekā pabeigts, nopolēts risinājums. Iekštelpas lēnām tiek restaurētas, un ik mirklis ilgākā laikā sniedz jaunas atziņas, iespaidus un emocionālo pārdzīvojumu. Būv kultūra nav tikai atjaunošana, tā ir arī cieņas izrādīšana pret vidi, kurai vēl nav pieskārusies mūsdienu restauratora vai amatnieka roka. Arī šāda vide veiksmīgi pulcina ļaudis – Ērmaņmuižā vasarās norisinās aktīva kultūras dzīve. Tur notiek koncerti, izstādes, dzejas vakari, radoša domu apmaiņa u. c.

Muižas apbūves struktūra nav saglabājusies. Tā mainījies jau Latvijas agrār-reformas laikā, katrai ēkai iegūstot savu saimnieku. Arī no apkārtējās ainavas palikuši vien daži dižkoki, un garām plūstošā upīte kļuvusi seklāka. Tomēr apkārtnē palēnām, ievērojot profesionālu ainavu arhitektu padomu, iegūst jaunus stādījumus un pastaigu takas.

architectural research was undertaken by architects Dita Lapiņa, Ināra Cine, and traditional building expert Juris Zviedrāns. After the research, architect Kristīne Veinberga elaborated the reconstruction design. The work began with securing and fixing the load bearing constructions – roof beams and roof components. Afterwards, the team renovated the tower that had been lost over the years, as well as the windows, which were manufactured according to historical examples. Only natural paint was used in the renovation work, and all authentic details and components were preserved, even the forged nails! Every tiniest detail was paid proper attention respecting the time of construction and the style of the building.

The interior gives the impression of chaos and incompleteness – the wall logs are exposed, in places the old plastering is still visible surrounded by the laths that were used for binding. Yet, all these elements are genuine, undisguised and unpolished – just the opposite of what is being done in many other manor houses. The Prauliņi family and their guests enjoy this incompleteness, which reveals the old building better than a completed, polished solution ever would. The interior restoration goes on at its own slow pace, and every moment in this long process gives new insights, impressions and emotional experience. *Baukultur* is not mere renovation; it also implies respect for the environment still untouched by the hand of a modern restorer or artisan. Such environment too can attract people – in summertime, the Manor has a busy schedule of cultural events. These include concerts, exhibitions, poetry nights, creative brainstorming events etc.

The Manor's construction arrangement has not survived. It changed already during the agrarian reform of Latvia, when each building of the complex acquired a new owner. Only a few heritage trees have remained from the original landscape, while the nearby river has become shallower. However, the surroundings gradually acquire new plants and walks, based on advice from professional landscape architects.

OLERU MUIŽA

JĀNIS ZILGALVIS

Oleru muižas (Ohlershof) aizsākumi meklējami 16. gs. otrajā pusē, un tās apkārtnē redzama jau zviedru laiku 17. gs. beigu kartēs. Gadiem ritot, īpašnieki ir vairākkārt mainījušies, un pēdējais no tiem, kam muiža Latvijas agrārreformas laikā tika atsavināta, bija Edgars fon Krideners. Kungu mājā no 1922. gada tika ierīkota skola, kas pastāvēja līdz pat 1962. gadam, kad tajā ierīkoja speciālo internātskolu. Padomju laika beigās muižas tālākais liktenis bija neskaidrs. Baidoties no iespējamajiem postījumiem 1986. gada beigās, Rundāles muzeja speciālisti veica kungu mājas iekšējai izpēti, kuras rezultātā atklājās unikāli klasicisma stila sienu gleznojumi. Atmosfēra sākumā 1989. gadā muižā sāka saimniekot koktēlnieku Kārļa Zemīša un Jāņa Čiruļa ģimenes. Tika nodibināta biedrība "Oleru muiža", kas ir īpašuma apsaimniekotāja. Pēc izpētes aktīvi tika uzsākti restaurācijas un rekonstrukcijas darbi, īpašu uzmanību pievēršot autentiskumam. 2000. gadā muižas kungu māju daļēji izpostīja ugunsgrēks. Dzēšanas darbu laikā uz sienām atklājās vēl nezināmi gleznojumi, kas tika nostiprināti un pasargāti no bojāejas. Oleru muiža ir plaši pazīstama visā Vidzemē ar tajā organizētajiem kamerzīmju koncertiem. Muižā norisinās arī dažādi izglītojoši pasākumi.

Apbūves centrālās daļas plānojums ir klasisks, izvietots ap kvadrātveida pagalmu, kura centrā atrodas apaļš zālājs. Simetriski abās pusēs galvenajai ēkai – kungu mājai (18. gadsimta 80. gadi) – grupēta klēts un pārvaldnieka māja (ērberģis), kas ir vienādas. To vēsturiskās ieejas saglabājušās sākotnējā vietā – cokolstāvā. Kungu mājas vienā galā atrodas mūra veranda, kas tapusi ap 1910. gadu, un to raksturo neoklasicisma stila izpausmes, kuras vislabāk redzamas logu veidojumā. Tie restaurēti 2009. gadā. Kungu mājas parka pusē 19. gs. beigās tapusi koka

THE OLERI MANOR

JĀNIS ZILGALVIS

The Oleri Manor (Ohlershof) dates back to the second half of the 16th century and its borders were already marked on the late 17th century maps from the period under Swedish rule. Over time, the estate has had several owners, but the last one was Edgar von Krüdener who was stripped of his property as a result of the agrarian reform. In 1922, a school was established in the premises of the master's house, which was replaced by a special needs boarding school in 1962. At the end of the Soviet period, the fate of the estate was unknown. In 1986, fearing the possibility of being vandalized, professionals from the Rundāle Palace carried out research of the interior of the master's house, which revealed unique wall murals in the Classicism style. In the early days of the National Awakening period, specifically in 1989, the families of woodcarvers Kārlis Zemītis and Jānis Čirulis moved in and started to manage the property. For the purposes of managing the manor, association *Oleru muiža* (Oleri Manor) was founded. When the research was completed, restoration and renovation works were commenced paying particular attention to authenticity. In 2000, the master's house was partly destroyed in a fire. When fighting a fire, the walls revealed previously unknown murals, which were then secured and protected from being destroyed. The Oleri Manor is well-known in the Vidzeme Region for the chamber music concerts held there. Besides, the Manor hosts various education events.

The central part of the building complex follows a classic pattern – it is shaped around a courtyard with a round-shaped lawn in the centre. The identical buildings of the barn and the bailiff's house (lodge) are located on either side of the main house – the master's house (1780s). Their historical entrances have remained in their original place – on the semi-basement floor. Around 1910, a stone veranda

konstrukcijas veranda, atsaucot atmiņā t. s. Šveices jeb vasarnīcu stila būves. Arī veranda cieta minētajā 2000. gada ugunsgrēkā, bet 2008. gadā tika atjaunota, apmācot jaunus amatniekus pieredzējušu meistarū vadībā. Ēkas būvniecības izstrādājumi un telpu apdare restaurēta un atjaunota pēc esošajiem paraugiem, kur to nebija – pēc attiecīga laikmeta analogijām. Īpaša uzmanība pievērsta pat vissīkākajām detaļām; profesionāls ir amatnieciskais izpildījums, kas liecina par augsta līmeņa būv kultūru. Arī klēti daļa no telpām atvēlētas sabiedriskiem pasākumiem, īpašu uzmanību pievēršot atbilstošam interjeram.

Muižas ainavu parks bija neliels – aptuveni 8 ha. Skats no koka verandas paveras uz lielo lauci, kuru ieskauj lapeglis, ozolu un liepu grupas. Ap tām vijas lokveida pastaigu celiņi, no kuriem redzamas jaukas intīmas ainavas. Viena no tām ir neparastāka – uz bijušo ezeru, kura vietā tagad ir purvs. Parka restaurācijai pievērsta liela uzmanība. Jau no 2008. gada tiek veikti pārdomāti labiekārtošanas darbi, atjaunots vēsturiskais sakņu un garšaugu dārzs. Sākotnējā vietā pēc vēsturiskiem paraugiem uzcelta lapene, 2 km gara pastaigu taka ved uz blakus esošo mežu. Arī parka un dārza izveidē jūtama dziļa pietāte pret kultūrvēsturiskām vērtībām; ikviena darba pamatā ir rūpīga izpēte, lai novērstu nejaušības un nepārdomātus risinājumus.

Oleru muiža, neskatoties uz dažādām likstām, turpina pilnveidoties un attīstīties. Tā ir viena no Ziemeļvidzemes pērlēm, plaši pazīstama un apmeklēta. Ikreiz tajā var atklāt kaut ko jaunu un smelties ierosmi novatoriskām idejām.

was built at one end of the master's house; the veranda exhibits elements of the Neo-Classical style, which are most noticeable in the shape of windows. The windows were restored in 2009. At the park side of the master's house, a timber veranda was built in the late 19th century reminding of the Swiss chalets or summer cottages. Unfortunately, the veranda was also damaged by the fire of 2000; however, in 2008 it was rebuilt providing training to junior craftsmen under the supervision of experienced master craftsmen. Carpentry elements and room finishes were restored and rebuilt based on existing examples, but where such examples were not available – based on analogies from the specific period. Particular attention was paid even to the smallest details; professional artisanal work demonstrating a high level of *Baukultur* has been implemented. In the barn too, some premises are intended for public events; accordingly, a corresponding interior had to be crafted.

The Manor's English garden is rather small – about 20 acres. A view opens from the timber veranda on the large grounds surrounded by clumps of larches, oaks and lindens. Between the trees, a footpath winds exposing beautiful scenery. Some parts of it are rather unusual, for example, a place, where a former lake has turned into a marsh. Great attention is being paid to the reconstruction of the park. Already since 2008, well thought-out improvement works have been carried out, including the setting up of a historical vegetable and herb garden. Based on historical examples, a pergola was built in its original location, while a 1.24-mile footpath takes visitors to the nearby forest. A profound respect for historical values has been dedicated to the reconstruction of the park and garden. All works have been based on careful research to avoid setbacks and rushed solutions.

Despite many woes, the Oleri Manor keeps improving and evolving. It is widely known and popular among visitors – a true gem of the Northern Vidzeme region. It has become an enjoyable place of inspiration and innovation.

SALACGRĪVAS TOP! VEIKALS

REINIS LIEPIŅŠ, INGMĀRS UPATNIEKS
ARHIS ARHITEKTI – ANDRIS KRONBERGS, MADARA GIBZE,
PAULIS GIBZE, EVIJA RUNCE, VILNIS UZORS

Salacgrīvā ik dienas viesojas tūkstošiem cilvēku. Tā uz piecām minūtēm, traucoties pilsētai cauri pa *Via Baltica*. Pilsētas tuvumu iezīmē degvielas stacijas, gar logiem paskrien pāris baznīcas, veikali, dažādu laiku dzīvojamo ēku fasādes, un pilsēta jau garām. Pilsētas tēls veidojas, savietojot vienu aiz otras gar ceļu redzamās ēku fasādes. Šajā pilsētas fasādē atspoguļojas tās vēsture. Salacgrīvas vēsture jāskata kontekstā ar tās ūdeņiem – Salacas upi un Rīgas jūras līci, jo pilsētas uzplaukumi sasaistāmi ar brīžiem, kad šī saikne bijusi visspēcīgākā. 1226. gadā, ilgi pirms pilsētas rašanās, blakus šodienas tiltam pār Salacu slējās bīskapa pils. Pēc pils sagraušanas līdz pat 19. gs. šīs teritorijas bija aizaugusi un trūcīga nomale, līdz Rīgas līča kuģniecības attīstība Salacas ietekā izveidoja nelielu miestu, 1870. gadā atvērās pirmā tirgotava un līdz gadsimta beigām strauji izaug rosīga Ziemeļlatvijas eksportosta. 1940. gadā dibina zivju fabriku, 1947. gadā zvejnieku arteli un no jauna tiek izbūvēta osta. Pilsētas fasādē šī attīstība atstājusi daudz atmiņu – trīsstāvu blokmājas, kas saceltas strādnieku pieplūdumam.

Savukārt TOP! veikala pilsētas melni darvotā apgāzta liellaivas fasāde ceļiniekam, kas izbrauc cauri Salacgrīvai, šobrīd spēj izstāstīt šādu nepieklājīgi īsu pārstāstu no pilsētas divu gadsimtu vēstures. Kad sociologs Moriss Halbvaks (Maurice Halbwachs) iepazīstināja pasauli ar jaunu terminu – kolektīvā atmiņa (darbs "Les cadres sociaux de la mémoire", 1925), aizsākās diskusija, kuras rezultātā arhitekti arvien vairāk sāka balstīties idejā par estētiku, kas apzinās savu lokāciju. Saskaņā ar Halbvaka teoriju kopienas saites veido tās atmiņas, un kopienu satur tie pastāsti, kas konstruēti atbilstoši tā brīža sociālajām un kulturālajām normām.

TOP! STORE IN SALACGRĪVA

REINIS LIEPIŅŠ, INGMĀRS UPATNIEKS
THE TEAM OF ARHIS ARHITEKTI: ANDRIS KRONBERGS, MADARA GIBZE,
PAULIS GIBZE, EVIJA RUNCE, VILNIS UZORS

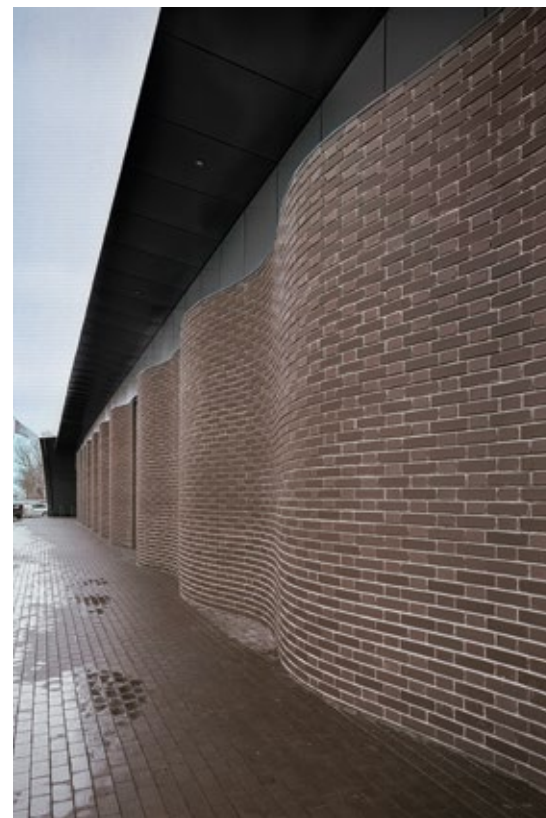
Every day, thousands of people pass through the town of Salacgrīva – for some it is a short visit, for some a brief sight through their car's window passing through the town on *Via Baltica* motorway. You know the town is near when you start noticing gas stations, then a couple of churches, grocery stores, facades of residential homes of different eras, – and that's it, the town is already behind you. Our impression of a town is based on a sequence of roadside building facades that we manage to see. This 'face' of a town reflects the town's history, which must be seen in the context of its waters: the River Salaca and the Gulf of Riga, because the town's prosperity is associated with the periods when this bond was the strongest. In 1226, long before the foundation of the town, a bishop's castle stood on a site next to the modern-day bridge over the River Salaca. Following the destruction of the castle and until the 19th century, the area had become overgrown and was basically a deprived province. The area underwent some change when due to the rising popularity of seafaring in the Gulf of Riga a small village was set up at the inlet of the River Salaca. In 1870, the first market stall was opened, and already by the end of the century the small settlement in Northern Latvia had grown into a busy export harbour. In 1940, a fish processing factory was founded followed by the establishment of a fishermen's collective farm and the construction of a new harbour in 1947. This development has left traces in the town's facade, including the three-storey apartment blocks built for the imported workforce.

Globalizācijas un atsvešinātības laikmetā cilvēka emocionālajai veselībai kļūst īpaši svarīga piederība kādai kopienai. Salacgrīvas TOP! ir uztvēris pilsētas kolektīvo atmiņu kā stāstu par ūdeņiem, kuģu būvētavu, zvejniecību, un pievienojis savu, mūsdienu nodaļu šim stāstam. Arhitekti arī apzinājās un spēlējās ar ideju par diviem pilsētas tēliem – paviršo, ko iepazīst caurbraucēji un patieso, ko atklāj tās iedzīvotāji. Ēkai ir divas sejas. Fasāde pret šoseju risināta kā liekta vienlaidu forma, viegli uztverama garām traucošo auto straumēm. Pret pilsētu ēka kļūst detalizētāka, taktilāka un papildina publisko telpu cilvēka mērogā. Materialitātē ienāk ķieģelis, vispersoniskākais no materiāliem, kura dimensijas veidojušās no cilvēka delnas. Veikala novietojums balstīts agrākajās gājēju plūsmās, bagātinot, nevis mainot pilsētas dzīvi. Savukārt arhitektūras mērogs ir pieskaņots pilsētas centra statusam. Galvenā fasāde arī drosmīgi neievēro patērētāju kultūras aprēķina estētiku (skat. Rīgas “Akropoli” un “Alfu”- divas vietas ar likvidētu kolektīvās atmiņas kodu), vienlaikus tomēr izveidojot aicinošu ieejas sajūtu. *Baukultur* kvalitāti iezīmē arī arhitektūras idejas vienkāršība un ekonomiska realizācija.

* Pēc autoru lūguma tekstā nav ieviestas redakcionālas izmaiņas.

Meanwhile, the black tarred facade of the store top! in the shape of a capsized fishing boat can tell a traveller passing through Salacgrīva an awkwardly short story about the town's two-century long history. When sociologist Maurice Halbwachs introduced the concept of 'collective memory', it launched a debate, which resulted in architects starting to focus on the location-based aesthetics. According to Halbwachs's theory, community bond is created by its memories and stories structured in line with the social and cultural norms of that time. In the age of globalisation and estrangement, belonging to a certain community becomes crucial for a person's mental health. The top! store in Salacgrīva has interpreted the town's collective memory as a story of waters, shipyard and fishing, and added a modern chapter to this story. The architects interpreted the idea of the town's two images – the superficial, learnt by the passers-through, and the actual, projected by its residents.

The store building also has two faces. The motorway facing facade was designed in a curved solid shape, which is easily understood by passengers in cars passing by. The side of the building that faces the town is more detailed, tactile, and complements the public space at human scale. In terms of the material used, brick is the key – it is the most personal of materials since it's made by human hands. The building is positioned to reach the pedestrians in the dynamic areas of the town by adding to the town's life instead of changing it, while the volume is scaled to the town centre's proportions. The main facade boldly ignores the aesthetics of consumerism, which, for example, is evident in the shopping centres *Akropole* and *Alfa* in Riga, the two sites with totally eradicated collective memory code. At the same time, the store provides an inviting feel. The essence of *Baukultur* manifests itself in the simplicity and economical implementation of the architectural idea.

ĶURMJI

JURIS DAMBIS

Pazīstamais latviešu arhitekts Pauls Kundziņš promocijas darbā “Dzīvojamā rija Latvijā” 1932. gadā rakstīja: “Jutos pamudināts piegriezt sevišķu vērību vēl pastāvošām dzīvojamām rijām Latvijā aiz tā iemesla, ka šis ēkas tips neatvairāmi izzūd, paņemdams sev līdz aizmirstībā arī savas būtības izskaidrojumu. Vērojot lauku tagadējo apbūvi, var redzēt, ka pārejas laikiem radītais dzīvojamās rijas tips, ‘vienmājas pasākums’, neatstās pēdas arī latviešu turpmākajā apbūves tradīcijā.” Pauls Kundziņš ir radījis skaidrāku priekšstatu par šī ēku tipa rašanos, attīstību un eksistences pamatojumu, kā arī izcēlis tā vērtību. Prasības pret cilvēka dzīves kvalitāti, klimatiskie apstākļi un tehnoloģijas ir būtiski telpiskās vides attīstības faktori, tomēr katrs laika periods atstāj pēdas telpā, tādējādi telpa kļūst bagātāka. Rijas un dzīvojamās rijas tēls ir ietekmējis mūsu vērtību sistēmu un Latvijas kultūrainavu.

1879. gadā celta dzīvojamā rija “Ķurmji” Salacgrīvas novada Liepupes pagasta Ķurmjragā, nepilnus simts metrus no Baltijas jūras akmeņainā stāvkrausta un pavisam netālu no vecās Ķurmjraga bākas ir spilgts būv kultūras piemērs. 19. gadsimta beigās ēku komplekss sastāvēja no dzīvojamās rijas, divkambaru klēts, kūts un pirts. Kūts un pirts padomju laikā īpašniekiem tika atsavinātas, un tās gājušas bojā. Etnogrāfisku ēku ansambli īpaša kultūrvēsturiska vērtība ir valsts nozīmes arhitektūras piemineklis, dzīvojamai rijai ar tradicionālu funkcionālo trīsdalījumu – dzīvojamais gals, rija un piedarbs. Arhitekta Jāņa Dripes ģimene ir uzņēmusies rūpes par šī unikālā kultūras mantojuma saglabāšanu, to izmantojot

ĶURMJI

JURIS DAMBIS

In his 1932 doctoral thesis entitled *Residential Threshing Barns in Latvia* the well-known Latvian architect Pauls Kundziņš wrote: “I feel particularly encouraged to focus major attention to the still-existing residential threshing barns in Latvia because these types of buildings are inevitably disappearing, also meaning that their essence is forgotten. As I look at the buildings in the countryside, I see that the type of residential threshing barns that were created for a transitional period and the ‘single home approach’ will not leave trace in the future building traditions of the Latvian people.” Kundziņš also provided a better understanding of how these types of buildings had emerged and developed, the reason why they existed, and the value of such buildings. The quality of life requirements, climatic conditions and technologies are essential factors for the development of the spatial environment, yet each period of time leaves trace in the space thus also enriching it. The image of threshing barns and residential threshing barns has influenced our value system and the cultural landscape of Latvia.

ģimenes vasaras dzīvei. Ansamblis 1989. gadā ir papildināts ar guļbūves pirti, kas pārvesta no Valmieras novada Rubenes pagasta, un 2008. gadā – ar 1854. gadā būvētu guļbūves klēti, kas pārvesta no Vilzēnu pagasta. Abas minētās ēkas novietotas zudušo būvju vietās. Dzīvojamās rijas vērtību paaugstina saglabājusies rijas krāsns, ārdū koki, māla klons un dažādi oriģināli saimniecības priekšmeti, kas atdzīvina stāstu par riju. Vieta ir atguvusi arī ainaviskās kvalitātes, pārceļot cauri ansamblim ejošo ceļu un likvidējot traucējošo gaisa vadu elektrolīniju. Arhitekts Jānis Dripe ar savu vietas izjūtu, attieksmi pret etnogrāfiskām vērtībām un saimniekošanas prasmi ir cēlis dzīvojamās rijas vērtību.

Vēsturisko ēku autentiskums, saglabātības stāvoklis, estētiski augstvērtīgais iekārtojums un vietas sakoptība ir radījusi īpašu šīs vietas noskaņu. “Ķurmju” liktenis demonstrē būvniecības labāko kultūru Latvijā un pierāda šķietami grūti saglabājamu, īpašu kultūras vērtību priekšrocības un pastāvēšanas iespējas, nepakļaujoties komforta prasībām, ātras peļņas un labuma gūšanai, bet salāgojot vērtības un vajadzības ar objekta un vietas sniegtajām iespējām. Būve ir arī kultūras izpausme.

The residential threshing barn *Ķurmji* was built in 1897 at Ķurmjrags of the Liepupe Parish in the Salacgrīva District. It is located less than 100 metres from the rocky bluffs of the Baltic Sea and not far from the old Ķurmjrags lighthouse. The building is an outstanding example of *Baukultur*. In the late 19th century, the building complex consisted of a residential threshing barn, a two-chamber granary, a cattle shed and a bathhouse. The cattle shed and the bathhouse were expropriated and destroyed in the Soviet period. In an ensemble of ethnographic buildings, the residential threshing barn, which is an architectural monument of national importance, has a special cultural and historical value. The residential threshing barn has a traditional and functional separation into three parts – the living space, the threshing barn and the threshing floor. The family of architect Jānis Dripe has taken care of preserving this unique cultural heritage, using it as a summer house. In 1989, a log bathhouse was added to the ensemble. It was transported from the Rubene Parish in the Valmiera District. In 2008, a log granary that was built in 1854 was transported from the Vilzēni Parish. Both buildings replaced those that had been lost in the past. The value of the residential threshing barn is enhanced by the preserved kiln, timber, clay floor and various original household objects, which bring the story of the threshing barn to life. The location has also recovered its landscape qualities, since the road that passes through the ensemble has been relocated and the disturbing power lines eliminated. Architect Dripe with his sense of place, attitude to ethnographic values and his household maintenance skills has increased the value of the residential threshing barn.

The authenticity of historic buildings, the state of conservation, aesthetically valuable arrangement and the orderly nature of the location have created a special mood for the site. The fate of *Ķurmji* demonstrates the best *Baukultur* in Latvia and proves the advantages and possibilities of special cultural values which may seem difficult to preserve, but which also dare to reject comfort requirements, quick profit and benefits, instead adapting the values and needs to the opportunities that are provided by the site and location. These buildings are also a manifestation of culture.

ZEMGALE

DOBELES MŪZIKAS SKOLA

IEVA ZĪBĀRTE

Dobelei vienmēr ir bijis jācīnās par uzmanību – pārāk tuvu Rīgai un Zemgales baroka laika pilīm Jelgavā un Pilsrundālē, pārāk tālu no jūras, par mazu lieliem notikumiem un skaļam tūrisma mārketingam. Tomēr pamazām pilsēta ar aptuveni deviņiem tūkstošiem iedzīvotāju un gadsimtiem senu vēsturi veido jaunā gadsimta identitāti. Pavasarī daudzi apmeklē slaveno Dobeles cerīdārzu, pilsēta pamatoti lepojas ar eksportējošiem ražošanas uzņēmumiem, zemiem bezdarba rādītājiem un investīcijām sociālās infrastruktūras uzlabošanā, kur būtiska loma ir arhitektūrai.

Vēl pirms dažiem gadiem Dobelē īsti nebija kur pastaigāties, taču, izveidojot pilsdrupu promenādi, ko papildina jaunais Bērzes upes kreisā krasta labiekārtošanas projekts, beidzot ir iespējams novērtēt pilsētas ainavisko kvalitāti, nestaigājot pa ielām, bet tiešā dabas tuvumā. Labiekārtotās pastaigu takas piedāvā romantiskus skatu punktus, kur vienā pusē pavēras Zemgaļu pilskalns ar Livonijas ordeņa pils drupām, bet otrā – pilsētas centra vēsturiskā apbūve. To raksturo gan gleznieciska jumtu ainava, gan agresīvā manierē, ignorējot mazpilsētas mērogu, padomju varas gados uzbūvētas ražošanas ēkas. Lai gan atstājušas sarežģītus nospiedumus pilsētvidē, ražotnes Dobeles iedzīvotājus nodrošina ar darbavietām, bet arī no Jelgavas un pat Lietuvas. Tūristus Zemgaļu pilskalnā gidi apbur ar stāstiem par pilskalnu kā Kurzemes un Zemgales robežpunktu, un patiešām – raugoties uz Zemgales pusi, mēs redzam Bērzes upes ieleju un tālo Zemgales līdzenuma horizontu, bet Kurzemes pusē jau viņņojas nelieli pakalni.

Šajā ainavā ir ieausta arī jaunā Dobeles Mūzikas skolas ēka – mecenāta dāvinājums dzimtajai pilsētai. Jaunā ēka formāli ir piebūve – paplašināšanās projekts

THE DOBELE SCHOOL OF MUSIC

IEVA ZĪBĀRTE

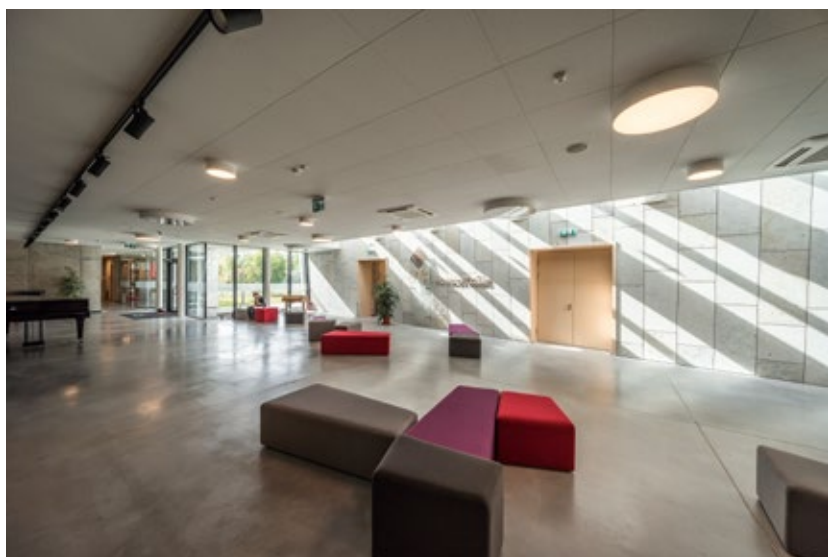
Dobele is a town that has always struggled for attention, because it is too close to Riga and the Baroque palaces of Zemgale (Semigallia) in Jelgava and Pilsrundāle. It is too far from the sea and too small for major events and outspoken tourism marketing. Still, the town with some 9,000 residents and a centuries-long history has gradually established an identity of the new century. In spring, many people visit the famous Dobeles lilac garden, and the town has a reason to be proud of exporting manufacturing companies, a low rate of unemployment, and investments in improving the social infrastructure, where architecture plays a crucial role.

Just a few years ago, there was no place to take a leisurely stroll in Dobele. However, when the castle ruins promenade was created and the new improvement project of the left bank of the River Bērze was implemented, finally it became possible to appreciate the landscape quality of the town without walking down its streets, but being close to nature instead. The well-equipped walking trails offer romantic viewpoints: the Semigallian Castle Hill with the ruins of the Livonian Order Castle on one side and the historical buildings of the town centre on the other side. The landscape features both a picturesque view of roofs and the Soviet-era manufacturing buildings that were built in an aggressive manner ignoring the scale of a small town. These buildings have left complex imprint in the urban environment, yet the factories provide the inhabitants of Dobele

uzbūvēts līdzās vēsturiskajai skolas ēkai, kas 20. gadsimta 30. gados rekonstruēta pēc arhitekta Aleksandra Rāceņa projekta ar klasisku nacionālas ievirzes *Art Deco* stila interjeru. To rotā novadnieka Kārļa Ulmaņa dāvinātā keramikas lustra, ko darinājis arhitekts un tēlnieks Konstantīns Rončevskis. Biroja "MARK arhitekti" priekšlikumā jaunais apjoms organiski ieplūst upes ielejā, no pilskalna un gājēju promenādes redzamajā ainavā ieviešot elegantu terasi. Mūzikas skola, kā arī pilsētā populārā mazā koncertzāle "Zinta" atrodas tiešā dabas tuvumā, un šī mijiedarbība piedāvā iespēju piedzīvot dabas ainavas mainīgumu gluži kā Vivaldi "Četros gadalaikos". Tās ir papildu emocijas ne tikai koncertu apmeklētājiem, bet arī topošajiem mūziķiem, kuru nodarbības notiek telpās ar skatu uz ieleju.

Būv kultūras aprisēs Dobeles jaunajā apbūvē ar mūzikas skolu un Bērzes upes ielejas labiekārtojumu, topošo izstāžu zāli pilsdrupās, kā arī jauno Dobeles Valsts ģimnāzijas ēku turpat netālu ir nolasāma pilsētas atbilde saviem nodokļu maksātājiem. Dobele ir mājvieta spēcīgiem zīmoliem, strauji augošiem uzņēmumiem, aiz kuriem stāv daudzas ģimenes ar bērniem un idejām par personisko un kolektīvo izaugsmi. Viena no tās komponentēm ir kvalitatīva arhitektūra un pilsētvide.

with jobs. There are so many jobs that employees arrive each morning not only from the nearby area, but also from Jelgava and even Lithuania. Guides enchant tourists who visit the Semigallian Castle Hill with stories about the hill as a border between Kurzeme (Courland) and Zemgale. Indeed, if we look towards Zemgale, we see the valley of the River Bērze and the distant horizon of the Zemgale flatlands; whereas if we look towards Kurzeme, we see small and wavy hillocks.

As a gift from a philanthropist to his native town, the new Dobele School of Music is interwoven into this landscape. Formally, the new building is an outbuilding. The extension project was built next to the historical school building that was reconstructed in the 1930s according to a design by architect Aleksandrs Rācenis. It has a classical interior with some National Art Deco elements. The School is adorned by a ceramic chandelier that was gifted to the school by local resident Kārlis Ulmanis and produced by architect and sculptor Konstantīns Rončevskis. In the proposal of *MARK arhitekti* the new volume flows organically into the river valley, whereas in the landscape that can be seen from the castle hill and promenade an elegant terrace is introduced. The Dobele School of Music and the small, but popular concert hall *Zinta* are located close to nature, and this intersection offers an opportunity to experience the changes in nature just like in Vivaldi's *The Four Seasons*. This ensures additional emotions for concertgoers, as well as for future musicians, whose classes take place in classrooms with a view of the valley.

The *Baukultur* elements in the newly built sites in Dobele with the School of Music and the improvements introduced in the river valley, the exhibition hall that is being built in the castle ruins, as well as the new building of the Dobele State Gymnasium attest to the city's response to its taxpayers. Dobele is a home to strong brands and rapidly expanding companies behind which there are many families with children and ideas about personal and collective growth. Architecture and urban environment of high quality contribute to such growth.

BRUKNAS MUIŽA

JĀNIS ZILGALVIS

Brukna muiža (Brucken) ir plaši pazīstama kā vieta, kur kopš 2001. gada darbojas sabiedriska organizācija "Kalna svētību kopiena" – vieta, kur tiek atveseļoti dažādās atkarībās nonākuši cilvēki. Rehabilitācijai pamatā ir lūgšanas un darba terapija, un, pateicoties tai, jau daudzu gadu garumā rit muižas ansambļa atjaunošana, sakopšana un labiekārtošana. Kopienas dibinātājs un garīgais iedvesmotājs ir priesteris Andrejs Mediņš.

Brukna muižas kungu māja būvēta 18. gs. trešajā ceturksnī klasicisma stilā un pārbūvēta 19. gs. otrajā ceturksnī. Pēc Latvijas agrārreformas pili iekārtota skola. Laika posmā no 1927. gada līdz 1931. gadam notikuši dažādi remontdarbi. Padomju laiks pilij bija īpaši postošs – 20. gs. 60. gados ēkas pirmajā stāvā tika izmitināti mājlopi, otrajā stāvā dzīvoja viņu kopēji. Lielajā pilā tika radīts kino. Līdz mūsdienām nebija saglabājusies neviena telpa ar sākotnējo vēsturisko interjeru. Ēkas atjaunošanas gaitā pēc 2001. gada tika nolemts nemēģināt atveidot zudušo, bet gan meklēt jaunus risinājumus, tos balstot vēsturiskās vīzijās. Publisko telpu izveidojums ir brīvprātīgo darba rezultāts. Te strādājuši dažādu Latvijas novadu jaunie mākslinieki un viņu domubiedri, kuri pielikuši savu roku, radot pili jaunu noskaņu un mājīgumu. Piemēram, bibliotēkas telpā grāmatu plaukti ir izgatavoti pēc vēsturiskiem paraugiem, un šo darbu veikuši Rīgas Amatniecības vidusskolas diplomanti. Plauktu vainagojums ir stilizētās baroka formās, kādas nav svešas lauku sētās sastopamiem 19. gs. skapiem. Apaļš galds ar atzveltnes krēsliem aicināt aicina lasītājus. Savdabīga ir t.s. Ēģiptes zāle, kuras griestus apgleznojuši Rēzeknes jaunie mākslinieki. Savukārt ēdamzāles centrā novietots garš galds ar soliem. Garenienas vidū iebūvēts kamīns ar masīvu

THE BRUKNA MANOR

JĀNIS ZILGALVIS

Since 2001, the Brukna Manor (Brucken) has become a well-known place run by the *Kalna svētību kopiena* (Mountain Blessings Community), non-governmental organisation providing support to victims of various addictions. The rehabilitation process is based on the prayer and work therapy. Due to this approach, the manor complex has been undergoing renovation, cleaning-up and upgrading for many years now. Priest Andrejs Mediņš is the founder and spiritual leader of the Community.

The main house of the Brukna Manor was built in the third quarter of the 18th century in the classical style and then rebuilt in the second quarter of the 19th century. Following the agrarian reform of Latvia, the manor was transformed into a school. Between 1927 and 1931, the manor underwent various repairs. The Soviet era was particularly damaging for the manor – in the 1960s the ground floor was used for housing livestock, while the workers lived upstairs. The Great Hall was used as a cinema hall.

Not a single room had preserved its original historical interior. After 2001, in the course of renovation, a decision was made to avoid replicating the lost elements, but instead to look for new solutions, based on historical concepts. The current appearance of the public premises is the result of volunteer work. Young artists and their contemporaries from many regions of Latvia have contributed to creating a new ambiance and homeliness in the manor house. For instance, in the library room, the bookshelves were made by graduates of the Riga Secondary School of Arts and Crafts based on historical examples. The upper part of the shelves features stylised Baroque shapes – a popular element of the 19th century shelves in the countryside. Meanwhile, readers are welcome to sit down at the round table with armchairs. Quite peculiar is the so-called Egypt Hall with murals painted by young artists from Rēzekne. In the centre of the Dining Hall, there is a long table with benches. A fireplace with a massive timber cornice is located in the middle of the long wall. According to Priest Mediņš, the paintings on the walls depicting the Stations of the Cross come from the Skaistkalne Church. A sculpture Jesus on the Cross is installed on the wall of this room.

koka dzegu. Pie sienām redzamās gleznas, kurās attēlots Kristus ceļš, kā stāsta priesteris A. Mediņš, ir no Skaistkalnes baznīcas. Šajā telpā pie sienas novietota arī skulptūra "Kristus pie krusta".

Divainā kārtā pili saglabājušās vēsturiskās durvju vērtnes, kas, rūpīgi protezētas un atjaunotas, priecē ar patinu un senatnīgo nokrāsu. Tāpat arī kāpnes hallē, sānu ieejā ir vēsturiskās, kas restaurētas. Laika gaitā nolietoto bija arī ēkas konstrukcijas. Nācās mainīt grīdas un pārsegumu sijas. Tas tika darīts atbilstoši ēkas vēsturiskajiem būvniecības paņēmieniem un materiāliem. Gan šajā darbā, gan citos jūtama nama saimnieku iekļūstīgā attieksme pret vēsturiskajiem elementiem, kas liecina par būv kultūras izpratni.

Pagrabs bija viena no ēkas daļām, kura prasīja īpašas pūles. Padomju laikā tas regulāri applūda netālu nepareizi uzbūvētā dambja aizsprosta dēļ. Lai šo problēmu atrisinātu, ap ēku tika ierīkota drenāža. Grūti aprakstīt to daudzumu dažādu atkritumu, kurus nācās izvest no pagraba, lai tajā varētu ieiet un to pienācīgi izmantot. Vienā no pagraba telpām iekārtota kapela. Tai ir īpaša noskaņa, jo to sedz krusta velnes, bet sienās atsegts vēsturiskais ķieģeļu mūris. Arī šeit jūtama cieņa pret visu vēsturisko, kas lieliski sadzīvo ar jauno izmantošanas veidu.

Īpašs Bruknas muižas iemītnieku lolojums ir no jauna iekoptais renesanses tipa dārzs. Tajā aug garšaugi un sakņaugi geometrisku ornamentu aprisēs. Visu šo krāšņo paklāju ieskauj ziedu kolekcijas un aiz tām – dzīvžogs. Dārza īpašie akcenti ir tēlnieka Sanda Aispura darinātās skulptūras. Dārza apakšējā terasē atrodas dzīvžoga labirints – vieta meditācijai.

Bez pils muižas apbūves ansambli veido arī divas klētis un kūts. Jauns mūsdienīgs piensūms muižas apbūvē ir baznīca, kas tapusi ar ziedojumu palīdzību. Dievnams ir starpkonfesionāls un atvērts visiem dienas garumā. Baznīcas arhitektoniskā tēla idejas pamatā ir Karsas Svēto apustuļu katedrāle Armēnijā, tagadējā Turcijas teritorijā, kas mūsdienās kalpo kā mošeja. Celtne atrodas klajā laukā, un tās apjoms ir būtiska Zemgales rāmās ainavas sastāvdaļa un dominante. Aktīvi turpinās Bruknas muižas labiekārtošanas un uzturēšanas darbi, norisinās garīgi pasākumi, pulcējot arvien vairāk cilvēku.

Strangely enough, the manor house had preserved its historical door casements, which are now carefully fixed and renovated and look right in place due to their patina and old shade. The stairway in the hall at the side entrance is also original. Now, it has been restored. Over time, the building structures were dilapidated. Floors and ceiling beams had to be replaced. All this work was done using historical building techniques and materials. Every task, every job completed shows the owners' delicate attention to historical elements, which confirms their understanding of the *Baukultur*.

Basement was another part of the building that required special effort. During the Soviet era, it was regularly flooded due to the incorrectly built dam lock. To solve the problem, a drainage system was installed around the building. It is difficult to describe the amount of different waste that had to be removed from the basement to make it accessible and usable. Now, one of the basement rooms houses a chapel. It has a special feel because of the cross arches at the ceiling and the walls revealing the historical brick masonry. This room also shows respect for everything historical, coordinated so well with the new vision.

Another cherished place of the residents of the Brukna Manor is the new Renaissance type garden. In the garden, herbs and vegetables are grown in beds arranged in a geometric pattern. This bright carpet is enclosed by flower collections and a hedgerow behind it. Sculptures by sculptor Sandis Aispurs add something special to the garden. The lower terrace of the garden has a hedge maze – a place for meditation.

Besides the main house, the complex includes also two barns and a cowshed. A new modern contribution to the manor complex is the church built from donations. The church is ecumenical and opened throughout the day. In terms of architectural idea, the church design is based on the Holy Apostles Church in Kars, Turkey, in what used to be part of Armenia, and which nowadays serves as a mosque. The building is situated in an open field. Its volume forms a significant part of the calm landscape of Zemgale, yet at the same time it also preserves its dominance. Other relentless landscaping and maintenance works are still ongoing at the Brukna Manor, while various spiritual events are hosted gathering a growing number of visitors.

JELGAVAS VALSTS ĢIMNĀZIJA

ANNA ANCĀNE

Jelgavas Valsts ģimnāzijas ēka (agrākā Jelgavas 15. maija pamatskola) Mātera ielā 14 vēl projekta stadijā novērtēta kā sava laika “modernākā pamatskolas celtnie Latvijā”. 1937. gadā tika likts ēkas pamatakmens. Vērienīgo projektu 1000 skolēniem izstrādāja arhitekts Valdis Zēbauers (1903–1993), kurš vēl studiju laikā kā tehniķis un zīmētājs sadarbojās ar arhitektiem Eiženu Laubi, Aleksandru Klinklāvu, Konstantīnu Pēkšēnu un Paulu Klēveru. No 1934. gada Zēbauers bija Liepājas, no 1936. gada – Ventspils pilsētas arhitekts un inženieris, visbeidzot – Jelgavas pilsētas būvinspektors un sava arhitekta biroja vadītājs. 15. maija pamatskolas ēkas projekts kļuva par Zēbauera ievērojamāko darbu.

Mātera un Ūdensvada ielu krustojumā bija paredzēta ‘L’ veida plāna monumentāla ēka ar tai pieguļošo labiekārtoto teritoriju – vingrošanas un rotaļu laukumu, skolas dārzu un kalpotāju māju pagalma pusē, kā arī apstādījumu zonu un laukumu ar strūklaku pret galveno fasādi. Projekta novatorisms izpaudās mācību, tehnisko un saimniecības telpu pārdomātā funkcionālā plānojumā, katra stāva gaitenī paredzot arī rekreācijas telpas skolēniem un jumta terasi noslēdzošajā stāvā.

Skolas ēka ir raksturīga funkcionālisma stila celtnie, kuras būvapjomu noteica ģeometrisku formu estētika², izmantojot kontrastējošus ortogonālus apjo-

THE JELGAVA STATE GYMNASIUM

ANNA ANCĀNE

Already during its design stage, the building of the Jelgava State Gymnasium (formerly the May 15 Elementary School) at Mātera Street 14 was identified as the “most modern elementary school building in Latvia”¹. The cornerstone for the building was laid in 1937. The impressive design for 1,000 schoolchildren was elaborated by architect Valdis Zēbauers (1903–1993), who being an undergraduate worked as a technician and drawer for such architects as Eižens Laube, Aleksandrs Klinklāvs, Konstantīns Pēkšēns and Pauls Klēvers. From 1934, Zēbauers was the city architect and engineer in Liepāja, holding the same post in Ventspils from 1936. Finally, he was the building inspector and owner of an architecture firm in Jelgava. The May 15 Elementary School building was Zēbauers’s most distinguished project.

At the corner of Mātera and Ūdensvada Streets it was planned to build an L-shaped monumental building with an adjacent sports area and playground, school garden, and a servants’ house on the side of the yard. The main facade would face greenery and a square with a fountain. The innovative nature of the project was manifested in a thoroughly considered functional planning of the study, technical and maintenance premises. The hall on each floor also included recreation premises for schoolchildren, as well as a roof terrace on the top floor.

The School is a typical building of Functionalism, and its construction volume is based on the aesthetics of geometric forms², where orthogonal shapes are juxtaposed with rounded and streamlined contours. The dominant corner volume with the main entrance was initially planned to be more detailed; yet, during the building process, the architect rejected a little corner tower and semi-arched

mus pretstatā noapaļotām pludlīniju kontūrām. Dominējošais stūra apjoms ar galveno ieeju sākotnējā variantā iecerēts detalizētāks, tomēr projekta realizācijas gaitā arhitekts atteicies no stūra vertikāli akcentējošā torniša un pusaploces arkādēm ieejas mezglā un pagalma pusē. Ēkas pamatapjomu veido garš korpuss ar ritmiski kārtotām plašu logu rindām, piekļaujoties dominējošajam stūra akcentam – monumentālam kubveida rizalitam, kurā autors neatsakās izmantot neoklektiskus akcentus – plakanus pilastrus ar stilizētiem kapiteļiem. Logu rindu uzsvērtās horizontāles līdzsvaro pilastru un vertikālo logu trīsdalījums virs galvenās ieejas. Ziemeļu pusē stūrim pieslejas korpuss ar diviem izvirzītiem pusapaļiem rizalītiem un statenisku logu izkārtojumu. Ārējo apjomu izkārtojums ir loģiski saistīts ar skolas telpu funkcionālo dalījumu, taču vienlaikus autoram ar būvmasu organizācijas un pārdomāta līniju ritma palīdzību izdevies veiksmīgi atrisināt monumentālās ēkas vizuālo uztveri no dažādiem skatpunktiem. Skolas ēkas funkcionālais risinājums apvienojumā ar nacionālā neoromantisma estētikā piedāvāto formu stilizāciju interjera apdarē un dizaina elementos veidoja savam laikam avangardiskas arhitektūras koptēlu, un tas uzskatāms par augstas kvalitātes būvkultūras paraugu.

No 2017. līdz 2019. gadam notika skolas ēkas un iekštelpu rekonstrukcija, ietverot stadiona pārbūvi, apkārtnes labiekārtošanu un mācību vides modernizēšanu. Izbūvētas jaunas komunikācijas, korpuss sporta nodarbibām, nodrošināti optimāli apstākļi mācību procesa organizēšanai un skolēnu atpūtai – specializēti kabineti, darbnīcas, mūsdienīga bibliotēka bijušās sporta zāles telpā, jumta terases. Saglabāti un restaurēti vēsturiskie elementi un detaļas – aktu zāles lustras, sporta zāles šaurdēļu grīdas, čuguna radiatori, 20. gadsimta 30. gados ražotas kāpnes un grīdas flīzējums, kā arī logu vitražas; izveidots stilistiski atbilstošs interjera dizains.

Jelgavas Valsts ģimnāzijas ēka atspoguļo būvniecības kultūras piemēru starpdisciplinārā izpratnē, iekļaujot labas restaurācijas pieredzi, pielāgošanu mūsdienu prasībām, kultūras izpratnes audzināšanu ar saudzīgi saglabātās vēsturiskās vides, laikmeta estētikas un noskaņas palīdzību. Šādi saglabāts būvkultūras paraugs kalpo gan izpratnes veidošanai par arhitektūras mantojuma ilgtspēju kopumā, gan māca novērtēt attieksmi pret detaļām. Valda Zēbauera projektētā, savulaik modernākā Latvijas pamatskola pēc rekonstrukcijas ieguvusi jaunu turpinājumu kā veiksmīgs funkcijas, vides kvalitātes, vēsturiskā mantojuma integrēšanas un estētisko vērtību sintēzes paraugs.

arcades at the entrance hub and on the side of the yard. The core volume of the building consists of a long body with rhythmically arranged rows of large windows, adjacent to a monumental cubic risalit with Neo-eclectic element – flat pilasters with stylised columns. The horizontal rows of windows are balanced out by the pilasters and three-sectioned vertical windows above the main entrance. A body of the building with two extended and semi-circular risalits and a perpendicular arrangement of windows is adjacent to the northern corner. The arrangement of the exterior volumes is logically linked to the functional aspects of the School's premises; yet at the same time the architect has successfully managed to solve the issue of visual perception of the monumental building from various perspectives. The author has done so by organising the construction mass and introducing a rhythm of well-designed lines. The functional solution of the building along with the stylisation of forms in the interior and design elements in the aesthetics of National Neo-Romanticism contributed to an avant-garde image of the building at the time. This can be considered as a high quality example of *Baukultur*.

The building and its interior were reconstructed between 2017 and 2019. The stadium was rebuilt, the surroundings were improved, and the learning environment was modernised. New communications and a sports hall were built. Corresponding circumstances were provided for organising the study process and recreational activities – specialised offices, studios, a modern library in the former sports hall, and roof terraces. Historical elements and details have been preserved and restored, including chandeliers in the main hall, the narrow-board floors of the sports hall, cast iron radiators, stairs and floor tiles from the 1930s, as well as stained glass windows. Stylistically coordinated interior design has been established.

The building of the Jelgava State Gymnasium demonstrates an interdisciplinary approach toward *Baukultur* including good praxis in restoration, adaptation to the present-day needs, raising awareness of culture with the help of gently preserved historical environment, aesthetics and atmosphere of the time. An example of *Baukultur* preserved in this manner serves as a role model in understanding the sustainability of architectural heritage in general, as well as in teaching appreciation of details. After reconstruction works, the school designed by Valdis Zēbauers, which used to be the most modern elementary school in Latvia at the time, continues to stand as a successful example of synthesising functions, environmental quality, the integration of historical heritage, and aesthetic values.

IZMANTOTĀS ATSAUCES

APRIĶU BAZNĪCA

1. Vipera B. / Latvijas māksla baroka laikmetā. Rīga: Valters un Rapa, 1937. – 111. lpp.
2. Vasiļjevs J. / Vasilev, Ju. Latvija. Istoriskij očerok. Pamjatniki iskusstva Sovetskogo Sojuza. Belorussija, Litva, Latvija, Ēstonija. Spravočnik–putevoditel. – Moskva: Iskusstvo
3. Grosmane E. / Kurzemes baroka tēlniecība. Rīga: Jumava, 2002. – 170. lpp.
4. Lancmanis I. / Liepāja no baroka līdz klasicismam. Rīga: Zinātne, 1983.– 48.–49. lpp.
5. Campe P. / Lexikon liv- und kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400–1850. – Bd. 1. – S. 272.
6. Grosmane E. Kurzemes baroka tēlniecība. Rīga: Jumava, 2002. – 232. lpp.

DAUGAVPILS CIETOKSNIS

1. https://lv.wikipedia.org/wiki/Daugavpils_cietoksnis
2. Lielākais Daugavpils cietokšņa būvprocesa dokumentācijas apjoms glabājas Krievijas Federācijas arhīvos, bet neliela daļa – Latvijas Valsts Vēstures arhīvā.

JELGAVAS VALSTS ĢIMNĀZIJA

1. Arhitekta V. Zēbauera lieta. Latvijas Arhitektūras muzejs
2. Martinsone I. / Arhitektūra. // Latvijas mākslas vēsture. 5. sējums. Klasiskā modernisma un tradicionālisma periods 1915-1940. Sast. E. Kļaviņš. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts. – 519. lpp.

USED CROSS REFERENCES

THE APRIĶI LUTHERAN CHURCH

1. Vipera B. Latvijas māksla baroka laikmetā. Rīga: Valters un Rapa, 1937, p. 111.
2. Courland is the historical name of Kurzeme.
3. Vasilev, Ju. Latvija. Istoriskij očerok. Pamjatniki iskusstva Sovetskogo Sojuza. Belorussija, Litva, Latvija, Ēstonija. Spravočnik–putevoditel. – Moskva: Iskusstvo
4. Grosmane E. Kurzemes baroka tēlniecība. Rīga: Jumava, 2002, p. 170.
5. Lancmanis I. Liepāja no baroka līdz klasicismam. Rīga: Zinātne, 1983, p. 48-49.
6. Campe P. Lexikon liv- und kurländischer Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400–1850, Bd. 1, p. 272
7. Grosmane E. Kurzemes baroka tēlniecība. Rīga: Jumava, 2002, p. 232.

THE DAUGAVPILS FORTRESS

1. https://lv.wikipedia.org/wiki/Daugavpils_cietoksnis
2. Majority of the construction documentation is stored in archives in the Russian Federation, but a few are kept in the National Archives of Latvia.

THE JELGAVA STATE GYMNASIUM

1. "The Case of Architect V. Zēbauers", Latvian Museum of Architecture.
2. Martinsone, I. "Architecture", Art History of Latvia, Vol 5. The Period of Classical Modernism and Traditionalism, 1915-1940. Kļaviņš, E. (ed.). Rīga: Institute of Art History, Latvian Academy of Art, p. 519

PIEZĪMES

NOTES

PIEZĪMES

NOTES

PIEZĪMES

NOTES

PIEZĪMES

NOTES

Sagatavojot tekstus, izmantoti Eiropas kultūras mantojuma dienu rīkotāju materiāli. Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde pateicas visiem, kuri palīdzēja un piedalījās izdevuma tapšanā.

Materials provided by organisers of The European European Heritage Days events are used in this edition. The National Heritage Board expresses gratitude to all who have contributed to the creation of this edition.

Dizains/Graphic design: Daniela Treija

Vāka foto/Cover photo: Juris Dambis

Iespiests/Printing: IBC Print Baltic

Tulkojums/Translation: SIA SERRES

Izdevuma koordinēšana/Technical coordination:

Baiba Mūrniece, Anna Anita Cīrule

Teksta korektūra/Proofreading: Laine Kristberga

© Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde, 2020

ISBN 978-9934-8869-3-5

Nacionālā kultūras
mantojuma pārvalde